

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 82 · 3. juni
Sesjonen 2018–2019

Møte mandag den 3. juni 2019 kl. 10

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr. 82):

1. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til), Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode) og Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser) (Innst. 285 S (2018–2019), jf. Dokument 12:23 (2015–2016), Dokument 12:26 (2015–2016) og Dokument 12:41 (2015–2016))
2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovsfesting av retten til å søke asyl) (Innst. 290 S (2018–2019), jf. Dokument 12:3 (2015–2016))
3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til død) (Innst. 288 S (2018–2019), jf. Dokument 12:4 (2015–2016))
4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E.B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv.) (Innst. 286 S (2018–2019), jf. Dokument 12:29 (2015–2016))
5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E.B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovsfestede rettigheter) (Innst. 287 S (2018–2019), jf. Dokument 12:8 (2015–2016))
6. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen

og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetsfære)

(Innst. 283 S (2018–2019), jf. Dokument 12:17 (2015–2016))

7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene) (Innst. 289 S (2018–2019), jf. Dokument 12:36 (2015–2016))
8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Anmodnings- og utredningsvedtak i stortings-sesjonen 2017–2018 (Innst. 291 S (2018–2019), jf. Meld. St. 12 (2018–2019))
9. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2018 (Innst. 276 S (2018–2019))
10. Referat

Presidenten: Representantene Lise Christoffersen, Marianne Haukland, Une Bastholm og Jorodd Asphjell, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Fra Senterpartiets stortingsgruppe foreligger meddelelse om at den innvilgede permisjonen for representanten Liv Signe Navarsete 3. juni er trukket tilbake. – Denne meddelelsen tas til etterretning.

Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Akershus fylke: Anne Kristine Linnestad

For Buskerud fylke: Iselin Haugo

For Hedmark fylke: Tone Merete Sønsterud

For Møre og Romsdal fylke: Tove-Lise Torve

For Nordland fylke: Elizabeth Åsjord Sire og Grethe Andersen

For Oslo: Solveig Skaugvoll Foss og Geir Hågen Karl- sen

For Troms fylke: Kari-Anne Opsal

For Nord-Trøndelag: Gaute Børstad Skjervø og May Britt Lagesen

For Vestfold fylke: Renate Sølverson

For Østfold fylke: Thor Edquist

Det foreligger en rekke permisjonssøknader:

- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Tore Hagebakken fra og med 3. juni og inntil videre
- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Anette Trettebergstuen fra og med 3. juni og inntil videre

- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Jette F. *Christensen* mandag 3. juni
  - fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om velferdspermisjon for representanten Martin *Kolberg* mandag 3. juni
  - fra Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe om velferdspermisjon for representanten Petter *Eide* fra og med 4. juni til og med 7. juni
- Disse søknadene foreslås behandlet straks og innvilget. – Det anses vedtatt.

Fra henholdsvis første og andre vararepresentant for Hordaland fylke, Leif Audun *Sande* og Linda Monsen *Merkesdal*, foreligger søknader om fritak for å møte i Stortinget under representanten Jette F. *Christensen*'s permisjon 3. juni, av velferdsgrunner.

Fra første vararepresentant for Oppland fylke, Stine Renate *Håheim*, foreligger søknad om fritak for å møte i Stortinget i dagene 5. og 6. juni under representanten Tore Hagebakkens permisjon, av velferdsgrunner.

Fra første vararepresentant for Oslo, Olivia Corso *Salles*, foreligger søknad om fritak for å møte i Stortinget under representanten Petter Eides permisjon, på grunn av foreldrepermisjon.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:
3. For Buskerud fylke: Anne *Sandum*
4. For Hedmark fylke: Per-Gunnar *Sveen* og Tone Merete *Sønsterud*
5. For Hordaland fylke: Øystein *Hassel*
6. For Oppland fylke: Stine Renate *Håheim* og Hilde Kristin *Holtesmo*
7. For Oslo: Marian Abdi *Hussein*

Presidenten: Anne Sandum, Per-Gunnar Sveen, Øystein Hassel og Stine Renate Håheim er til stede og vil ta sete.

Representanten Morten Wold vil fremsette et representantforslag.

Morten Wold (FrP) [10:03:04]: På vegne av stortingsrepresentantene Hans Andreas Limi, Per-Willy Amundsen, Solveig Horne, Morten Stordalen, Bård Hoksrud, Erlend Wiborg og meg selv har jeg gleden av å sette frem et forslag der Stortinget inviteres til å vedta at «Ja, vi elsker dette landet» skal anerkjennes av Stortinget som Norges offisielle nasjonalsang.

Presidenten: Representanten Petter Eide vil fremsette et representantforslag.

Petter Eide (SV) [10:03:44]: På vegne av representanten Karin Andersen og undertegnede vil jeg legge fram et forslag om avvikling av au pair-ordningen og styrkede rettigheter for au pairene i Norge fram til ordningen er avviklet.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:04:10]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til), Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsammfunnene til gode) og Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser (Innst. 285 S (2018–2019), jf. Dokument 12:23 (2015–2016), Dokument 12:26 (2015–2016) og Dokument 12:41 (2015–2016))

Ulf Leirstein (uavh) [10:05:31] (ordfører for saken): Som presidenten refererte, er det i Dokument 12 for 2015–2016 framsatt tre grunnlovsforslag som gjelder vern av marine ressurser. Formålet med grunnlovsforslagene er ifølge forslagsstillerne å hindre privatisering av fiskeressursene og sikre at de hører til fellesskapet og kommer kystsammfunnene til gode.

Som saksordfører vil jeg aller først få takke komiteen for et omfattende og grundig arbeid med disse forslagene. Komiteen har sågar arrangert et eget åpent seminar hvor disse grunnlovsforslagene har vært tema, og hvor vi har hatt inviterte innledere for å belyse fordeler og ulemper med å skulle vedta forslagene som er framsatt. Gjennom denne prosessen har nok alle vi som har vært involvert, fått god informasjon og har god bakgrunn i dag for å ta stilling til forslagene.

De tre framsatte forslagene har til dels samme motivasjon og begrunnelse, og dermed velger komiteen å behandle dem i en felles innstilling. Jeg regner med at de som står bak de forskjellige grunnlovsforslagene, vil begrunne dette selv i debatten. Siden jeg som saksordfører tilhører den grupperingen i komiteen som ønsker å avise alle forslagene, vil jeg begrunne det standpunktet.

Dagens vern av ressursene framgår av havressursloven, der det står i § 2:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Og i § 1 heter det at forvaltningen av de viltlevende marine ressursene skal «sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna».

La meg vise til at også Høyesterett har fastslått dette, senest i plenumsdommen i Rt. 2013 side 1345, Volstad-saken. Rettstilstanden på området er altså klar: Viltlevende fisk tilhører fellesskapet, og den private fisker som er tildelt kvoter, har ikke privat eiendomsrett til disse.

Grunnlovsforslagene omhandler meget viktige prinsipielle forhold vedrørende eiendomsretten til marine ressurser. Spørsmålet om eiendomsrett er meget sentralt i ethvert samfunn, og vår grunnlov av 1814 ble av meget stor betydning for samfunnsutviklingen. Privat eiendomsrett til grunn ble gitt beskyttelse i Grunnloven § 105, og det er mange lover som gir bestemmelser om bruk og disponering av arealer.

Det kan være ønskelig å grunnlovfeste retten til marine ressurser generelt, men undertegnede – og mindretallet i komiteen – mener at da bør alle mulige konsekvenser av en slik grunnlovfesting være grundig avklart og utredet. Dette gjelder særlig hvis en grunnlovsbestemmelse anses for å være en hindring for å gjennomføre ønskede endringer i vanlige lover som det kan være stor oppslutning om å skulle gjennomføre.

Jeg nevnte at komiteen hadde arrangert et seminar. Dette ble holdt på Stortinget 12. mars 2019. Gjennom seminaret og innledningene framkom det tydelig at rekkevidden av de enkelte forslagene er uklar, og at de bør utredes bedre før de eventuelt kan vedtas og tas inn i Grunnloven. Det er også et viktig poeng at flere andre naturressurser, f.eks. petroleumsressursene, ikke er gitt et slikt vern som her er foreslått, og at det kan være god grunn til å se på vern også av disse naturressursene. Dette bør da kunne gjøres samlet i et eventuelt grunnlovsforslag hvis man ønsker å gå for det.

Jeg og de medlemmene i komiteen som nå ikke støtter noen av forslagene, er således ikke prinsipielt imot forslagene som er framsatt, men er altså ikke rede til å stemme for de foreliggende grunnlovsforslagene på det nåværende tidspunkt. Dagens vern, slik det er nedfelt i havressursloven, er tilstrekkelig for å ivareta retten til havressursene fram til det eventuelt foreligger forslag om grunnlovsvern som er tilstrekkelig godt nok utredet. Det anbefales fra saksordførers side at ikke noen av forslagene bifalles.

Dag Terje Andersen (A) [10:10:10] (komiteens leder): La meg starte med å takke saksordføreren for godt arbeid. Selv om det er forskjellige forslag til konklusjon her, kan jeg gi min tilslutning til en god del av det saksordføreren sa om betydningen av at fiskeressursene skal tilhøre fellesskapet.

Men så sa saksordføreren at rettstilstanden var klar etter den såkalte Volstad-dommen i Høyesterett i 2013. Den saken er mye av bakgrunnen for at det nå er fremmet tre forskjellige grunnlovsforslag, i hvert fall det som er fremmet av Arbeiderpartiets representanter, nemlig det faktum at det i dommen var ni mot åtte i Høyesterett. Det er ikke veldig klart. Jeg tør si at jeg kjenner den saken, for jeg var i en periode vikar som fiskeriminister, da Helga Pedersen hadde fødselspermisjon, og fikk anledning til å være den statsråden som la fram meldinga om strukturering i fiskeriflåten, nettopp den saken som gjorde at det ble sak i Høyesterett. Vi fant og ville presisere at fiskerikvoter ikke kunne være evigvarende, for vi anså det som å være en privatisering av fiskeressursene.

Jeg er veldig fornøyd med dommen i Høyesterett, men det var altså én stemmes overvekt. Vi kunne vært i den situasjonen at rettsvesenet i Norge faktisk fastsatte ny politikk i Norge. Det er bakgrunnen for at det er nødvendig å få en grunnlovfesting av fellesskapets eiendomsrett til havets ressurser. Det er uminnelige tiders tradisjon for det, og som det er blitt sagt, er det tydelig i annet lovverk. Men det veldig store mindretallet i Høyesterett er en dokumentasjon på at vi trenger en grunnlovfesting, sånn at det ikke eventuelt skal bli til et flertall i framtida.

Det er mye fortrøstning i alt det saksordføreren og for så vidt også innstillingen gir uttrykk for, den positive holdningen til tanken om at fiskeressursene ikke kan privatiseres. Det er det god grunn til. Vi kan f.eks. dra til vårt naboland Island og se hvordan det går med denne viktige naturressursen når den blir privatisert. Det må vi for all del unngå. Derfor er det litt forhåpning i at saksordføreren sier at han ikke er prinsipielt imot at den skal være i fellesskapets eie, og heller ikke prinsipielt imot at det grunnlovfestes.

Det var veldig positivt at vi fikk det seminaret som saksordføreren viste til. Jeg vil her fra Stortingets talerstol rose representanten Carl I. Hagen, som i en periode var inne i kontrollkomiteen. Han ga uttrykk for stor sympati med de forslagene som var framlagt, og var initiativtaker til at vi faktisk fikk det seminaret, som problematiserte noe av teksten i de tre forskjellige forslagene. Derfor vil jeg her avslutte med å utfordre saksordføreren og representantene fra Høyre til å være med på å skrive et nytt grunnlovsforslag, som vi legger fram for behandling i neste periode, hvis det er sånn at det faktisk er enighet om at vi skal forsikre oss om at fellesskapet skal eie havets ressurser. Det vil vi ta initiativ til.

Jeg vil med det ta opp det forslaget som Arbeiderpartiet står bak i innstillingen. Det er ikke mulig å etablere noe grunnlovsmessig flertall for noen av de tre forslagene. Selv om vi selvfølgelig har sympati for de to andre også, blir det avstemningen i dag. Men jeg har altså

håp om at vi i løpet av denne stortingsperioden skal få lagt fram et forslag der de som nå ikke vil stemme for, også kan være fornøyd med formuleringene, slik at vi kan få dette på plass.

Presidenten: Representanten Dag Terje Andersen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Nils T. Bjørke (Sp) [10:14:52]: Kvifor bør me grunnlovfeste kystfolket sine rettar til marine ressursar? Forslagsstillarane syner til at det i dag ikkje er tvil om rettsstanden kring kystfolket sin rett til marine ressursar, slik det vart formulert frå næringskomiteen i sesjonen 2000–2001. Komiteen viste då til fellesmerknader frå næringskomiteen i Innst. O. nr. 38 for 1998–1999, som sa følgjande:

«Komiteen vil påpeke at fiskeressursene tilhører det norske folk, i fellesskap. Det er derfor i utgangspunktet ingen enkeltpersoner eller enkeltselskaper som kan gis evigvarende eksklusive rettigheter til vederlagsfritt å høste av (og tjene på) disse ressursene, mens andre stenges ute fra å delta i fisket.»

Komiteen meinte at dette skulle liggja til grunn også i framtida.

Næringskomiteen kommenterte dette vidare då endringane i saltvassfiskeleva vart handsama i Stortinget i samband med havressurslova, der det står:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Fiskeressursane representerer ein nasjonal formue som staten skal forvalta ved årlege fordelingar, ut frå overordna mål. Den enkelte reieren har såleis ikkje ein kvoterett, sjølv om han har konsesjon til å driva eit bestemt fiske. Kvotar vert normalt tildelte for eitt år, men kan, viss det er naudsynt, endrast i løpet av året, f.eks. av ressursomsyn. Fiske, og synet på fisket som ein nasjonal formue, har fått støtte hjå fleirtalet i Høgsterett i plenumssaka om evigvarande kvotar, teke inn i Volstad-saka. Det kan ein lese om i Norsk Retstidende for 2013.

Retten la avgjerande vekt på at fisket var fellesskapet sin eigedom, og at ein privat fiskar som er tildelt kvotar, ikkje har privat eigedomsrett til dei. Eg siterer:

«Etter deltakerloven § 12 kan fiske med trål bare utøves etter spesiell tillatelse i samsvar med de bestemmelser som til enhver tid er fastsatt i eller i medhold av lov. Dette er uttrykk for det grunnleggende prinsippet at utøving av fiske ikke er en rettighet, men er avhengig av tillatelse fra offentlig myndighet.»

Rettsstanden er klar: Yrkesfiske krev offentlegrettsleg fritak frå forbod mot fiske. Det stadfestar at fisket høyrer til folket i Noreg. Sidan det er den viktigaste fornybare ressursen i Noreg, og med tanke på den felles oppfatninga som har gjort seg gjeldande i Stortinget, er

det vår klare meining at tida no er mogen for å grunnlovfesta prinsippet om folket sin rett til fiske i norske fiskerisoner. Det har vore ei uheldig utvikling i fleire år med eit system der omsetning av kvotar saman med farty har fått lov til å utvikla seg. Sjølv om dette truleg ikkje har vore tilsikta, har konsekvensane vorte at fiskarane har måtta betala dyrt for å koma inn i fisket.

I Senterpartiet har me meint at dei som vert tvinga inn i eit slikt kjøp for å driva med næringa si, må koma skadelaust ut av uføret. Difor bør – slik me forstår forslagsstillarane – dei som vert råka av dette, kunna få avskrive verdiane skattemessig, slik at dei over ein 10–15-årsperiode står i null. Dei vil etter dette kunna tildelast gratis til dei komande generasjonane fiskarar.

Dette prinsippet omfattar òg hausting og bruk av andre marine ressursar, slik det går fram av havressurslova § 2. Staten har forvaltaransvaret. Fiskarar og andre brukarar av marine ressursar som vert tildelte konsesjonar og kvotar, får desse som bruksrett, og dei kjem attende til fellesskapet ved pensjonsalder eller ved opphøyr av næringsverksemd. Det er dette forslagsstillarane meiner skal liggja til grunn som rettsprinsipp og vera den grunnleggjande måten staten Noreg legg til rette for fiske på.

Kvifor går me i Senterpartiet inn for grunnlovsforslag nr. 41 og ikkje forslag nr. 23 eller nr. 26? Forslaget fremjar ulike alternativ til plassering, men det gjeld § 111 første ledd. Det er eit forslag med høgt presisjonsnivå.

Det slår for det første fast at eigarskapen til saltvassressursane høyrer til folket i Noreg.

For det andre kan ingen private overta åtgang til fisket som sin eigedom, og difor kan dei heller ikkje driva omsetning av han. Grunnlovsforslaget forbyr konsesjons- eller kvotesal. Dette råkar sjølv sagt ikkje inntektene frå framtidig hausting av fiske eller andre maritime organismar, som – slik det alltid har vore – skal vera reieren sin eigedom og kan seljast på vanleg måte.

For det tredje er hausteretten ein evigvarande ressurs for det norske folket. Altså vernar forslaget framtidige generasjonar dersom éin generasjon sel ut arvesølvet.

For det fjerde vil dette lovforslaget setja ein stoppar for den vedvarande utglidinga med kjøp og sal av fiskerettar.

Forslag nr. 23 er eit vanskeleg forslag, fordi det genetiske materialet er menneska sin felles arv og ikkje kjenner nokon nasjonale grenser. Det kan ikkje Stortinget vedta.

Når det gjeld forslag nr. 26, er det for svakt – dels fordi presisjonsnivået er for lågt, slik at domstolane neppe finn rettleiing i dei eventuelle kontrollane sine av om dei formelle fiskerettslege lovene som vert gjevne eller har vore gjevne, er grunnlovmessige eller ikkje. Det er

særs avgjerande viss grunnlovsforslag om fiske skal få betydning som rettskjelder og ikkje berre enda opp som ei politisk fråsegn, altså det som har vore omtala som deklamatorisk.

Forslag nr. 26 går breiare ut enn forslaget frå representanten Lundteigen med fleire. Forslaget inneheld eit nærleiksprinsipp, noko som ganske riktig er sentralt og viktig. Men samstundes er forslaget utforma så generelt at det openbert ikkje får nokon rettleiande eller avgjerande konsekvensar for framtidige rettstvistar.

Det leiar fram til konklusjonen om at forslaget i Dokument 12:41 for 2015–2016 er det beste framlegget når det gjeld ny paragraf § 111 om dei marine ressursane.

Eg vil til slutt ta opp forslaget frå Senterpartiet.

Presidenten: Representanten Nils T. Bjørke har tatt opp Senterpartiets forslag.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [10:21:19]: Eg ser av forsamlinga at av dei som stod bak desse tre forslaga, er det berre tre som er igjen i salen i dag, under sjølve behandlinga av dei, og det er Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og meg sjølv. Behandlinga av desse grunnlovsforslaga går gjennom lange kaskadar, så dei diskusjonane vi har i dag, har ganske avgrensa effekt på kva som skal skje i neste omgang. Det er dei lange linjene vi må halde oss til her.

Det vi har framfor oss, er tre nokså forskjellige grunnlovsforslag. Det er den saka som kanskje har engasjert meg aller mest dei seinare åra – å grunnlovfeste at havet tilhøyrer folket, og at det skal kome kystsamfunna til gode.

Eg vil berre seie noko om djupna i forslaga, kor langt tilbake i tid dei eigentleg går. Det første forslaget, at havet tilhøyrer folket, kan vi kalle allmenningssprinsippet. Den formuleringa som vi bruker i dag i havressurslova, i deltakarlova og i fiskesalslagslova – alle dei tre lovene – stammar frå Frostatinget heilt tilbake på 900-talet e.Kr. Formuleringa i dag er nesten identisk med det vikingane på 900-talet formulerte på Frostatinget. Rettshistorikarar kallar det ein ubrotten lovtradisjon. Og det at Magnus Lagabøte inkorporerte dette i den første norske landslova på 1200-talet, at det overlevde dansketida, svartedauden, Den katolske kyrkja, hanseatane, osv., og at dette prinsippet har levd gjennom alle desse tidene, heilt inn i vår tid, viser noko om kor standhaftig dette prinsippet, at havet tilhøyrer fellesskapet, er. Altså: Det kan aldri privatiserast.

I den første havrettstraktaten frå 1982 blei det også knesett internasjonalt at havet er ein ressurs, ein arena som aldri skal privatiserast. Kvifor er dette problematisk? Eller kvifor blir dette diskutert i Noreg? Jo, det er fordi vi har nokre overordna føremålsparagrafar i dei

norske lovene som ikkje blir etterlevde gjennom praksis. Dei fleste her veit jo korleis fiskeripolitikken slår ut. Han fører til at rettar blir samla på stadig færre hender og har ein tidshorisont som kanskje er uendeleg, som betyr at rettar til fiske går i arv frå generasjon til generasjon, at stadig færre menneske har eit eigarskap i fiske, og at ressursar og makt langs kysten blir samla på stadig færre hender. Eg vil seie at det i realiteten går føre seg ei snikprivatisering, eller – sagt på ein annan måte – at ein pressar nokon ut av fiskeria gjennom kapital, slik at det er det dei som har tilgang på mykje kapital, som overtar desse rettane. Her er vel ganske mange einige med meg. Dei har også ei sak gåande i Riksrevisjonen der dei skal sjå på korleis staten forvaltar fiskeressursane – om denne praksisen faktisk er i strid med prinsippa i dei tre lovene som regulerer dei norske fiskeria i dag.

Så har ein Volstad-dommen, som Dag Terje Andersen var inne på i innlegget sitt, som set dette på spissen, der Høgsterett med knappast mogleg fleirtal gav staten lov til å gjere inngrep i fiskeria. Der var spørsmålet om Volstad hadde fått desse strukturkvotane, som det da heitte, til ein slags odel og eige, at den retten til å fiske hadde han fått til evig tid, til sine barn, barnebarn og etterkomarar, at dette var ein rett han hadde hatt som staten aldri kunne ta frå han. Det blei berre med éi stemmes overvekt avgjort at staten faktisk kan ta dette tilbake. Så uklart har prinsippet frå Frostatinget blitt. Så uklart er det om dei som eig i dag, kanskje eig det til evig tid.

Sidan Volstad-dommen frå 2013 har mykje skjedd. Det har skjedd ei vidare liberalisering, som har eksplodert dei seinare åra. Så rettsstilstanden i dag er, frå eit statleg perspektiv, frå eit fellesskapsperspektiv, frå eit allmenningssprinsipperspektiv, blitt enda verre, kan ein tru. Det betyr at dei i salen her som meiner at det gamle vikingprinsippet skal knesetjast – prinsippet som vi finn i Havrettstraktaten av i dag, som står formulert der, som vi er einige om i dette stortinget, og som er nedfelt i både deltakarlova, havressurslova og fiskesalslagslova – dei som meiner at dette prinsippet skal vege for heile Noreg, og at staten med alle sine ulike praksisar og forskrifter osv. skal følgje dette til punkt og prikke, bør stemme for eitt av forslaga.

Dei einaste presise forslaga som gjeld akkurat det, er forslaget frå SV og forslaget frå Arbeidarpartiet. Men det forslaget frå Arbeidarpartiet ikkje omhandlar, er nærleiksprinsippet. Nærleiksprinsippet gjeld spørsmålet om nærleik til ein ressurs gir rett til å hauste av ressursen. Det prinsippet finn vi på så mange andre område, f.eks. utmarksbeite. Har ein nærleik til utmarksbeite, har ein rett til å hauste av det, til å bruke det. Dette prinsippet har ein lang tradisjon i den norske rettspraksisen for havet og er også den direkte årsaka til at vi har eit så stort havareal som vi har i dag. Noregs einaste havrettsminis-

ter, Jens Evensen, brukte nærleiksprinsippet aktivt da Noreg gjennom forhandlingar klarte å argumentere for at vi skulle få ein langt større del av Nordsjøen enn det vi ut frå ein reint matematisk-geografisk modell burde hatt rett til. Det Jens Evensen brukte som argument, var at i desse havområda hadde nordmenn fiska i lang, lang tid, på grunn av nærleik, på grunn av at vi har små øyer som ligg utover der, og på grunn av at vi har ei aktiv fiskeribefolkning. Slik klarte Jens Evensen og co. å argumentere for at Noreg skulle ha eit vesentleg større havareal – seks gonger storleiken på det norske landarealet. Det finst ingen andre land i verda som har eit slikt omfang, men det er på grunn av at han brukte dette prinsippet, nærleiksprinsippet – at nærleik gir rett til å hauste aktivt. Så den setninga som Arbeidarpartiet har utelate i forslaget sitt, at havet skal bidra til sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna, som er direkte avskrift av det som står i havressurslova, er også ei fornektning av nærleiksprinsippet.

Da må eg berre minne om prosessen som leia fram til desse forslaga, for det merkar eg framleis provoserer meg. SV hadde laga eit forslag som vi sende til dei andre partia for å spørje om det var mogleg å få tilslutning til det. Det var inga tilslutning frå Arbeidarpartiet til forslaget, men dei kopierte – ord for ord – vår tekst og laga sitt eige forslag, men utelét det som hadde med kystfolket sin rett til å hauste å gjere. 80 pst. av forslaget deira er skrive av meg – og det er det Arbeidarpartiet inviterer til å stemme for i dag. Det som framleis er heilt uklart for meg – éin ting er den skamløysa, som framleis provoserer meg, at ein berre tar ein tekst på den måten, utan lov – er kvifor ein utelét kystfolket. For det er to prinsipp som har vore dominerande i norsk havrettstradisjon – det er allmenningsprinsippet, og det er nærleiksprinsippet. Dei to heng nøye saman, og dei kan sporast langt tilbake i tid, i historia vår.

Senterpartiet sitt forslag er ein annan inngang, dei konsentrerer seg primært om at ingen skal kunne stengjast ute frå fiskeria i dag, altså at ingen skal kunne bli gitt evigvarande rett til å fiske. Det som er svakheita med Senterpartiet sitt forslag, er at ein ikkje seier noko om folket ved kysten – dei har inga formulering om det.

Vi har jobba aktivt med dette også i befolkninga, for det er ein stor frustrasjon og eit stort sinne langs kysten ved tanken på ei endring av den norske praktiseringa av fiskeripolitikken som fører til at ressursane hamnar på stadig færre hender, og at kystsamfunna taper. Vi har derfor bygd opp ein nettstad der folk kan skrive under på forslaget som vi har formulert. Over 20 000 menneske har så langt skrive under. Vi kjem til å fortsetje med å jobbe med å få knesett desse prinsippa på alle moglege måtar, om det er innstramming i dagens praktisering, altså underlover og forskrifter, men også kjempe for at

prinsippet om at havet tilhøyrrer folket, skal knesett i Grunnlova, saman med at nærleik gir rett, at dette skal kome kystsamfunna og folket ved kysten til gode. Vi kjem til å kjempe til vi har fått gjennomslag for det.

No er det ingen av dei frå dei andre partia som var med i den prosessen som eg nettopp skisserte, som er her i dag, men eg håper vi no framover – med utgangspunkt i det gode seminaret som vi hadde undervegs i prosessen, der mitt inntrykk var at frontane i norsk politikk ikkje nødvendigvis treng å vere så steile på dette området; dette er tradisjonar som alle samrøystes har støtta opp under på eit eller anna tidspunkt – kan samle oss om desse to prinsippa og finne ein måte å formulere det på i Grunnlova som sørgjer for at ikkje ulike forhold kan øydeleggje dei djuptgripande prinsippa i norsk havrettstradisjon.

Eg veit ikkje om ein tar opp forslag i grunnlovssaker, men det gjer eg, og eg anbefalar SVs gruppe å stemme for det forslaget som SV står bak.

Presidenten: Representanten Torgeir Knag Fylkesnes har tatt opp det forslaget han refererte til.

Cecilie Myrseth (A) [10:35:30]: Norge er en stor havnasjon og forvalter havområder som er seks-sju ganger større enn landarealene våre. Nærheten til havet har til alle tider preget folket i dette landet, historien vår og ikke minst økonomien vår, og den norske fiskeriforvaltningen har vært en stor suksess, som gir store inntekter og viktige arbeidsplasser over hele landet, spesielt langs kysten.

I Norge har det også vært en suksesshistorie at vi eier vann, skog og fisk i lag. Det har gitt oss viktige arbeidsplasser og store verdier som har bygd opp det velferds-samfunnet vi kjenner. Sånn vil vi at det fortsatt skal være. Vi må sikre at fisken og de andre marine ressursene i havet eies av folket i fellesskap. Det ser vi på som et så viktig prinsipp at vi mener det må grunnlovfestes. Fisken skal ikke privatiseres. Ingen skal ha evigvarende fiskekvote eller kunne eie en fast del av fiskekvotene som blir satt.

Under Solberg-regjeringen har vi sett presset for å privatisere, presset på å selge våre naturressurser har økt. Selv om Stortinget har bremsset ned og stoppet enkelte av forslagene, vet vi at spesielt Høyre og Fremskrittspartiet ivrer for videre utvalg av våre felles ressurser. Det er derfor ikke uten grunn at det er tre ulike forslag som er oppe til behandling, men som alle har et felles mål, nemlig å sikre fellesskapet eierskap til de marine ressursene. Flere representanter fra Arbeiderpartiet, og også representanter fra Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, stiller seg derfor bak forslag om å grunnlovfeste fellesskapets eierskap til fisken, de marine ressursene og tilhørende genetisk materiale. Jeg mer-

ker meg at regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet i innstillingen fra komiteen slår fast at de mener det gis et tilstrekkelig vern gjennom havressursloven. Kristelig Folkeparti og Venstre, som nå også inngår i regjeringen, har tydeligvis ingen mening lenger – det er bekymringsfullt.

Det er fortsatt bare et fåtall av organismene i havet, spesielt i nord, som er utforsket i næringssammenheng. Det er tverrpolitisk enighet om at vi vil utforske havet i enda større grad, og da vil utnytting av det biologiske materialet kunne bli et viktig vekstområde for norsk næringsliv. For Arbeiderpartiet er det viktig å sikre at vi ikke kommer i en situasjon som fører til at fellesskapet ikke lenger har råderett eller kontroll over disse ressursene. Det er riktig at vi allerede i dagens lovverk har nedfelt viktige prinsipper om fellesskapets eierskap til ressursene i havet. Under Stoltenberg-regjeringen ble dette prinsippet nedfelt i havressursloven. Der fastslås det at det er folket og fellesskapet som eier fisken og de marine viltlevende ressursene i havet.

Havressursloven regulerer ikke bare fiske og næringsvirksomhet langs kysten, men også nye ressurser som ikke tidligere var omfattet av det fiskeripolitiske lovverket. Loven gjelder all høsting og annen utnytting av alle viltlevende marine ressurser og tilhørende genetisk materiale. Vi mener imidlertid at vi må grunnlovfeste de viktige prinsippene som er nedfelt i havressursloven om fellesskapets eierskap. Med det ønsker vi å fastslå viktige samfunnsverdier og etablere en særlig juridiske stabilitet, som også vil gi vern mot skiftende politiske interesser. Det vil føre til en avgrensning av hva Stortinget kan bestemme i lov, og vil gi føringer for innholdet i framtidige forvaltningsvedtak etter havressursloven og andre lover og forskrifter som er knyttet til den. Samtidig må vi fortsatt stå opp for også andre deler av lovverket som skal sikre nasjonalitetskrav, aktive fiskere og prinsippet om at fiskekvoter ikke skal være evigvarende. Arbeiderpartiet vil derfor slå ring om viktig lovverk, som havressursloven, deltakerloven og fiskesalgslagsloven, som bl.a. sikrer en fiskereid flåte og at nasjonalitetskravet opprettholdes. Det er varslet at det før dette Stortinget går fra hverandre, kommer en melding om fiskeripolitikk, som kommer til å bli viktig.

Når fiskeripolitikken skal videreutvikles, vil Arbeiderpartiets utgangspunkt alltid være at vi eier fisken i fellesskap, og at den spesielt skal komme kysten til gode. Vi er særlig opptatt av at ressursene våre skal skape arbeidsplasser langs hele kysten. Vi deler ambisjonene i SVs forslag om at de marine ressursene skal komme kystsamfunnet til gode, men mener det er krevende å skulle grunnlovfeste at fisken skal gi arbeidsplasser langs kysten. Det handler om politikk, og vi har mye politikk når

det gjelder næringsutvikling – skape arbeidsplasser der ressursene hentes.

Man kunne gått inn i debatten som representanten Knag Fylkesnes nettopp tok opp, om hvordan man kom fram til de ulike forslagene i forrige runde. Jeg satt ikke på Stortinget da, så jeg kan ikke gå inn i det i sin helhet. Det var det mange andre som heller ikke gjorde. Men om man er enig i 80 pst. av et forslag, er det en ganske vanlig arbeidsmåte at man sier seg enig og legger fram det, men ikke tar med de siste 20 pst. At man skal bli veldig provosert av det, har jeg ikke så veldig stor forståelse for. Jeg tenker at det at man klarer å få flertall for 80 pst. av et forslag, er ganske bra.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [10:39:32]: Representanten Myrseth tar til orde for forslag nr. 23, der 80 pst. av forslaget er ein blåkopi av ein tekst som underteikna har skrive. Stortinget har vel knapt nokon gong før opplevd at ein på same vis – så tydeleg – har kopiert utan å spørje. Men eg fann ikkje noka grunngeving for kvifor Arbeidarpartiet her legg opp til å støtte eit forslag der kystens folk og kystsamfunna er utelatne av prinsippet. Det er to prinsipp som gjeld i havressurslova, deltakerlova og fiskesalgslagslova: Det er både allmenningsprinsippet, at havet tilhøyrer folket, og nærleiksprinsippet, at det skal kome kystbefolkninga til gode. Men dette har Arbeidarpartiet valt å ta ut, og den einaste grunngevinga eg fant frå Myrseth si side, var at det var problematisk, og at dette var politikk. Men alt er jo politikk her.

Kva er den eigentlege grunngevinga for at ein vil halde det utanfor?

Cecilie Myrseth (A) [10:40:36]: Det er ikke noe hemmelighold rundt hvorfor Arbeiderpartiet stemmer som vi gjør. Vi mener at det ligger noen prinsipper til grunn for hva som skal være grunnlovfestet, og hva som skal gjennomføres gjennom andre politiske vedtak i Stortinget. Det er andre lover som Arbeiderpartiet slår ring rundt, som sier veldig mye om kystens befolkning, og som kommer kystbefolkningen til gode.

Jeg kommer ikke til å gå inn i den runden som var i forrige periode, for jeg satt ikke på Stortinget da, men det er jo ikke uvanlig at man legger fram de deler av et forslag som man er enig i, for å klare å skape et flertall – og ikke hele forslaget, fordi det er deler man ikke er enig i.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [10:41:16]: Eg høyrer framleis ikkje ei ordentleg grunngeving for det. Det er dei to prinsippa som har prega norsk bruk av havet. Kvifor finn ikkje Arbeidarpartiet i denne saka kystens

folk verdige nok til å bli løfta inn i det gode selskapet, inn i Grunnlova? Det er nettopp her eit av dei største slaga står i norsk fiskeripolitikk. Det er her kystens folk dagleg opplever at dei blir skubba ut av dei norske fiskeria, og at det er dei få som overtar ressursar og makt – ikkje dei mange. Så eg vil gi representanten Myrseth, som er fiskeripolitisk talsperson i Arbeidarpartiet, og som representerer Nord-Noreg, som har merka dette veldig tungt, ei ny moglegheit til å svare: Kva er grunnen til at nærleiksprinsippet ikkje blir funne verdig å kome inn i Grunnlova?

Cecilie Myrseth (A) [10:42:05]: Her var det mange påstander fra Knag Fylkesnes om både hva som er Arbeiderpartiets politikk, og hvorfor man gjør som man gjør. Jeg tror Knag Fylkesnes godt har fått med seg både hva undertegnede har sagt her, og hva andre i Arbeiderpartiet har sagt tidligere. Man er kanskje bare ikke enig i vår begrunnelse. Vi har mye politikk for å sikre de viktige prinsippene i fiskeripolitikken, og den fremmer vi veldig ofte i Stortinget. Veldig ofte er vi også enig med representanten fra SV, men å legge alt man mener på et politisk nivå, inn i Grunnloven, mener vi ikke er måten å jobbe på.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [10:42:42]: Et siste oppfølgingsspørsmål til det: Vi har nyleg hatt diskusjoner om tredjelandskvotar til EU og korleis ein skal fordele pliktkvotane, viss dei ikkje skal eksistere lenger – altså kva rett kysten skal ha til fisken. Så eg er ikkje sikker på at linja til Arbeidarpartiet er heilt klar her. Da er spørsmålet om ein faktisk er villig til å reise dei to prinsippa, dei som er funne verdige som føremålsparagraf i både havressurslova, deltakarlova og fiskesalagslova. Kvifor plukkar ein berre eitt av prinsippa frå desse love og utelèt det andre?

Cecilie Myrseth (A) [10:43:27]: Jeg mener jeg har svart på dette opptil flere ganger nå. Representanten fra SV kommer ikke til å få noe annet svar. Vi kommer til å legge fram mange viktige forslag om fiskeripolitikken når vi skal behandle dette til høsten. Forhåpentligvis kommer vi, Arbeiderpartiet og SV, til å være enige da, men vi er ikke enige med SVs representant om prinsippene om hva som skal legges inn i Grunnloven.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Øystein Hassel (A) [10:44:05]: Fisken i havet har i uminnelige tider vært en livsviktig ressurs for mennesker som har levd ved den langstrakte kysten vår. Det å kunne høste av havet har vært en helt avgjørende forutsetning for bosetting og arbeid i små samfunn langs kysten og for framveksten av byer og handelssteder. Som f.eks. min egen hjemby, Bergen – den vokste fram

nettopp på grunn av de rike forekomstene av fisk i havet, og fordi lofotfiskerne i hansatiden dro den lange veien sørover til Bergen for å bytte fisk med korn fra tyske handelsmenn.

Norge er en rik nasjon takket være ressursene i havet. De havbaserte næringene olje og gass, maritim sektor og sjømatnæringen sysselsetter mer enn 200 000 mennesker og bidrar med rundt 500 mrd. kr av verdiskapingen i Norge. Rundt 70 pst. av den norske eksporten kommer fra havnæringene. Vi er Europas største fiskerinasjon og verdens niende største fiskerinasjon. Så har vi også et havareal som er mellom seks og syv ganger så stort som landarealet vårt. Mens de fossile ressursene en gang tar slutt, er fisken en evigvarende ressurs som framtidige generasjoner kan nyte godt av hvis vi bare forvalter den på en bærekraftig måte, unngår overfiske og får bukt med den alvorlige plastforurensningen, som truer livet i havet. Derfor er det viktig for Arbeiderpartiet at vi sikrer dagens innbyggere og framtidige generasjoner i fellesskap tilgang på ressursene i havet. Det er allerede slått fast gjennom havressurslova at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet i Norge, og at forvaltningen av ressursene skal sikre sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

Når Arbeiderpartiet likevel vil ta disse prinsippene inn i Grunnloven, er det fordi vi anser de viltlevende ressursene i havet og det genetiske materialet som så viktig for Norge at de trenger et ekstra vern gjennom en egen grunnlovsbestemmelse. Vi vet ikke hva framtiden bringer. Selv om Norge i dag har politikere som slutter opp om prinsippene i havressurslova om at fisken i havet tilhører det nasjonale fellesskapet, kan politiske interesser skifte fort.

Vi i Arbeiderpartiet er særlig opptatt av at dette forslaget handler om at de som forvalter fiskeressursene, i framtiden skal være de samme som i dag: fellesskapet. Fisken er vår felles ressurs, og fordelingen av hvordan den foredles og forvaltes i dag, tjener oss godt. Arbeiderpartiet vil derfor stemme for grunnlovsvern av disse ressursene for å sikre at dette også vil gjelde i framtiden.

Svein Harberg (H) [10:47:11]: Jeg vil først si takk til saksordføreren for arbeidet med saken og et godt innlegg, der han også framholdt vårt felles syn i saken, så jeg skal ikke gå mer inn på det.

Bare en liten kommentar til Myrseth, som etterlyste Kristelig Folkeparti og Venstre i innstillingen. Nei, de er ikke i komiteen og kan selvfølgelig da heller ikke levere sitt syn i innstillingen, bare slik at det er avklart.

Jeg vil takke komiteen for godt arbeid. Jeg tror ikke det er veldig vanlig at en har grunnlovssaker der en lager seminar og arbeider sammen for å få best mulig grunnlag for å behandle sakene. Det synes jeg var veldig posi-

tivt og en fin måte å arbeide på. Det er jo slik med grunnlovssaker at det er en litt spesiell behandling. I veldig mange saker snakker vi oss fram til en enighet på Stortinget. Det kan vi ikke her, for teksten ligger der med sine små formuleringer, og det er vel det vi ser i denne saken, at det er nyanser i formuleringer som gjør at en ikke kommer fram til noe felles.

Så kom det en konkret invitasjon fra komitéleder om vi ville være med og samarbeide videre. Det synes jeg er en god invitasjon. Jeg kan på vegne av Høyre, som ble konkret utfordret, si: Ja, vi vil gjerne arbeide videre med disse sakene og få et enda bedre grunnlag for å se om vi kan komme fram til et felles forslag. Jeg hadde tenkt, uforbeholdent, å si at dette må vi kunne få til en tverrpolitisk enighet om og et forslag på, men etter å ha hørt representanten Knag Fylkesnes er jeg ikke så sikker på det lenger, for han hadde noen forutsetninger som måtte være med. Men noe tror jeg vi kan bli enige om i Stortinget som vi kan fremme i løpet av perioden. Vi er i hvert fall positive til å være med på det, og det hadde jeg lyst til å kvittere ut.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [10:49:28]: Endelig har saken kommet til Stortinget. Det har vært mye arbeid fra Senterpartiets side for å få fram et poengtert forslag. Grunnloven stiller strenge krav til at forslagene skal være presise og gå rett på sak, og etter erfaringer fra kontrollkomiteen har forslagsstillerne gjort alt de kan for å oppfylle det kravet.

Det er en viktig naturressurs vi snakker om, ja det er den viktigste naturressursen. De marine ressurser, inkludert saltvannsfiske, er en evigvarende ressurs, og den er altså viktigere enn alle andre fornybare naturressurser og i den forstand også de ikke-fornybare naturressursene. Det er altså noe helt annet enn olje- og gassressurser, som det går tomt for, som tar slutt, og den retten til utvinning som tar slutt når naturressursen tar slutt. Jeg er litt overrasket over at regjeringspartiernes representanter fra Høyre og Fremskrittspartiet tar fram olje og gass i saken, for det er vesentlig annerledes, og det har ikke vært Senterpartiets tanke å grunnlovfeste det på samme måte som de fornybare marine naturressursene.

Som flere har vært inne på, er det i dag ikke tvil om rettstilstanden når det gjelder kystfolkets rett til de marine ressursene. Det er referert til av en enstemmig næringskomité i Innst. O. nr. 73 fra 2000–2001, lov om saltvannsfiske, hvor det står: «Komiteen vil påpeke at fiskeressursene tilhører det norske folk i fellesskap.» Jeg gjentar det, for budskapet må gjentas og feste seg ute blant alle lag av folket.

Videre heter det i § 2 i havressursloven: «Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Og i Ot.prp. nr. 20 fra 2007–2008, angående havressursloven, står det:

«Den enkelte reder har således ikke en kvoterett selv om han har en konsesjon til å drive et bestemt fiske. Kvote tildeles normalt for ett år, men kan om nødvendig endres i løpet av året, f.eks. av ressurs-hensyn.»

Altså: På tross av disse tydelige formuleringene ble det i Høyesterett bare med knappst mulig flertall, som flere har referert til, i den såkalte Volstad-dommen, klargjort at fisket er fellesskapets eiendom, og at den private fisker som er tildelt kvoter, ikke har privat eiendomsrett til disse. Det var, som flere har vært inne på, bakgrunnen for diskusjonen i forrige periode, som la grunnlaget for de ulike grunnlovsforslagene.

Staten har altså forvalteransvaret. Staten griper inn og forvalter til beste for fellesskapet. Fiskere og andre utnytttere av marine ressurser som tildeles konsesjoner og kvoter, får disse som bruksrett – og jeg understreker «som bruksrett» – som faller tilbake til fellesskapet etter nærmere regler. Grunnlovsforslaget er også medvirkende til en mer ærlig debatt omkring fiskeressursene og får vekkt den tvilen som har vært rundt det som går på privatisering av fiskeressursene.

Regjeringspartiene, med Høyre, Fremskrittspartiet og den uavhengige Ulf Leirstein, har merknader. Det er rett at Kristelig Folkeparti ikke er med i komiteen, men partiene er heller ikke i salen her i dag, heller ikke med innlegg, og det synes jeg er svakt når vi vet hvor viktige disse marine naturressursene er.

Jeg er glad for at regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet sier at en ikke prinsipielt er mot forslagene, men en er ikke rede til å stemme for de foreliggende grunnlovsforslagene. De sier at dagens vern er nedfelt i havressursloven, og at det er tilstrekkelig for å ivareta retten til havressursene fram til det eventuelt foreligger et forslag om grunnlovvern som er tilstrekkelig utredet. Jeg vil feste meg litt ved «tilstrekkelig utredet». Forslaget fra Senterpartiets Kjersti Toppe, Janne Sjelmo Nordås og undertegnede, samt Helge Thorheim, tidligere stortingsrepresentant for Fremskrittspartiet i Rogaland, er det brukt mye arbeid på for å få kort og presist. Det er mye utredningsarbeid som ligger bak det forslaget.

Og når vi da har formulert det, er det til det som er poenget, det som står i første linje: «De marine ressurser tilhører det norske folk i fellesskap». Og videre – for at vi skal ta vekkt enhver tvil omkring privat eierskap: «Ingen private kan eie eller selge høstingsretten.» Og videre: «Ingen kan for evig og alltid ekskluderes fra høstingsretten.» Vi har altså koblet hele forslaget til høstingsretten og at de marine ressurser tilhører det norske folk i fellesskap. Det er et presist og kort forslag. Det er ikke sagt noe mer om det.

SVs forslag er: «De viltlevende marine ressursene eies av det nasjonale fellesskapet og skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.» Altså: Det skal «bidra til sysselsetting og bosetting». Der ligger det en skjønnsvurdering, og det er det som er svakheten ved forslaget. Et grunnlovsforslag må være rett på sak og mest mulig presist. Etter Senterpartiets vurdering er det slik at det grunnleggende skal ligge i Grunnloven, ikke skjønnsvurderinger. Vi ønsker ikke å gjenta det som SV gjør; vi presiserer hva som ligger «i det norske fellesskapet».

Kjernen er, som sagt, at de marine ressurser tilhører det norske folk i fellesskap. Staten har forvalteransvaret, og dette forvalteransvaret skal brukes til beste for kystens folk. Dette forvalteransvaret skal brukes til beste for kystens folk, men det er et politisk spørsmål. Det vil være ulike vurderinger om hva som er til beste for kystens folk.

For Senterpartiet er det slik at disse naturressursene skal bidra til en lønnsom næring langs kysten, og jeg vil understreke «lønnsom næring», bidra til at det skal bli attraktivt for ungdom å slå seg ned på kysten og utøve sitt virke på kysten med basis i disse fellesskapsressursene. Der er det mye som står igjen i å endre norsk politikk, for norsk politikk i dag er altfor dårlig til å sikre at kystens folk får lønnsomhet i sitt virke langs kysten. Det er den største utfordringen som Senterpartiet har når det gjelder kystpolitikken framover, og det skal vi ta fatt i på en radikal, sterk måte, for det er helt forferdelig å oppleve i dag hvordan kystsamfunnene svekkes som følge av at naturressursene fratas dem som bor der, som skal virke der, og som er interessert i å ta del i det viktige arbeidet.

Dag Terje Andersen (A) [10:57:08]: Jeg vil starte med å takke for responsen fra representanten Harberg på at vi kan jobbe sammen om å prøve å finne fram til formuleringer som både er juridisk holdbare, og som vi kan samles om. Med det som bakgrunn tenker jeg på det seminaret vi hadde, der juridisk kompetanse – og annen kompetanse, for så vidt – problematiserte alle tre formuleringene, f.eks. Senterpartiets forslag, som jeg har veldig stor sympati for. Der står begrepet «det norske folk». I andre stortingsdokumenter sier vi at Norge er et land etablert på grunnlag av to folk. Noen kan juridisk problematisere at vi da ekskluderer den samiske befolkningen. Jeg er klar over at det ikke på noen måte er intensjonen, men det er et eksempel på det faktum at det foreligger tre forslag som vi ikke kan forandre ordlyden i. Jeg tror kanskje at hadde vi kunnet justere lite grann på ordlyden, hadde vi i hvert fall klart å etablere et solid flertall i komiteen, om ikke grunnlovsmessig flertall i salen, for å samle oss om et forslag. Men da må

vi ha orden på alle sånne ting. Derfor vil jeg være glad hvis vi i alle partier kan gå sammen om å jobbe med et sånt forslag, som skal handle om det grunnleggende i Grunnloven, som Lundteigen nå var – veldig bra – inne på.

Representanten Knag Fylkesnes har flere ganger tatt opp at Arbeiderpartiet ikke har sagt noe om fordelingen i sitt grunnlovsforslag, og jeg registrerte at han hyllet tidligere havrettsminister Evensen. Det er det grunn til, men ikke noe sted i den havretten står det at oljen skal komme Stavangers befolkning til gode. Men det har den altså gjort. Vi har sagt at Statoil skal ha sitt hovedkvarter der. Vi har gjennom politiske vedtak styrt sånn at de som ligger nærmest, delvis får ilandføring og på andre måter nyter godt av ressursen. Men når det gjelder en grunnlovsfesting av fellesskapets rett til å eie og disponere fisken, må det handle om alle i Norge, slik havrettsminister Evensen fikk det til i sin tid. Det handlet om hele Norge.

Jeg må minne om det seminaret vi hadde. Det er kanskje ikke den største saken i denne sammenheng, men Norges Jeger- og Fiskerforbund er representanter for allmennhetens bruk av fiskeressursen. Det er også viktig med tanke på at det skal være fellesskapets eie. Selv om det kanskje ikke har den største økonomiske betydningen, har det betydning for oss som nordmenn å kunne fiske fritt i sjøen. Ja, jeg mener at folk fra Røros også skal ha den retten. Jeg mener at hvis vi skal si at det skal være fellesskapets eie, skal det gjelde alle i Norge. Jeg håper vi skal klare, innenfor denne periodens frister, å komme fram til et grunnlovsforslag som ivaretar det, som grunnlag for behandling i neste periode.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:00:22]: I eit framoverperspektiv deler eg inngangen til både representanten Andersen og representanten Harberg – her er det mogleg å sjå korleis ein klarer å bryne ulike prinsipp på ein slik måte at ein kjem til ei høgare einigheit. Det er vel difor noko som får stort nok fleirtal til å bli vedtatt i denne salen. Så eg har trua på det, for dette er eit arbeid som må vere ferdigstilt innan 30. september neste år, og det betyr at vi eigentleg har den tida til å kunne bli ferdig med det.

I den typen prinsipielle debattar som vi har i Stortinget om Grunnloven, blir også reelle debattar som går føre seg i samfunnet, synleggjorde, i tillegg til den dramatikken som utspelar seg i mange kystsamfunn, spesielt i kystsamfunn som føler at dei her er på den tapande sida av samfunnsutviklinga – dramatikken og følelsen av at det hastar med å få gjort noko.

Mange kystsamfunn er allereie lukka ute av dei profesjonelle fiskeria, heilt utan grunn. Dei har fantastiske fiskeressursar rett utanfor stuevindauget, og på grunn av

den fiskeripolitikken vi har tillate Stortinget å føre, er dei stengde ute – som ein direkte konsekvens av ein fiskeripolitikk eg trur ingen eigentleg ønskjer. Regjeringa kjem no med ei kvotemelding, truleg rett før sommaren, som skal sjå på heile fordelinga av fiskeressursane, og eg håpar at den dramatikken som utspelar seg i kystsamfunna, er spegla av der.

Det djupe engasjementet mitt i dette handlar om kystsamfunna, men også om den kystkulturen som er i ferd med å bli øydelagd som ein konsekvens av dette, ein kultur som vi har hatt med oss heilt frå Noreg som territorium blei til, frå dei første menneska kom hit da isen begynte å trekkje seg tilbake. Det er den kulturen som er blitt dyrka sidan den tida, vi no ser blir svekt. Difor meiner eg det er ei stor nasjonal oppgåve å snu utviklinga, og vi kjem til å insistere på at dei to prinsippa, nærleiksprinsippet og allmenningsprinsippet, må likestillast.

Det Evensen og co. gjorde innan petroleum, var fantastisk, eg vil seie det var den norske staten på sitt beste, med dei ti oljeboda, osv., men oljeressursen skil seg ganske vesentleg frå ein fiskeressurs som faktisk har vore hausta av i – det kan dokumenterast – 11 000–12 000 år. Petroleum er ein ressurs vi fann, som på ein måte ligg utilgjengeleg for befolkninga, som ligg langt utanfor eit typisk vanleg haustingsområde. Det vi snakkar om her, er fiskeressursar som har vore hausta av, altså ein hevdvunnen rett. Det er det som gjer det til ei prinsipp sak, og det er det som gjer at det Jens Evensen gjorde på dette feltet – for han sette eit skilje – ved å argumentere for at Noreg skulle få ein større økonomisk sone, var heilt riktig. Han forstod at ved å anerkjenne nærleiksprinsippet ville Noreg kunne forsvare og argumentere for at vi skulle ha ei større økonomisk sone, som var heilt riktig tenkt.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Geir Adelsten Iversen (Sp) [11:04:20]: Knag Fylkesnes tok opp i sitt innlegg at det var vanskelig for kystens folk å få delta i fisket. Hvorfor mener du det? Jeg skjønner det kanskje, for jeg bor i et samfunn som opplever hvor dyrt det er å få seg en kvote. Vet du hvem det er som kan kjøpe kvote i dag, og hvor mye koster den minste kvoten du får tak i?

Presidenten: Presidenten må bare minne om at vi i denne salen ikke må tiltale hverandre med «du», men med «representanten» – Knag Fylkesnes, f.eks. Da skal representanten Knag Fylkesnes få lov å svare.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:04:58]: Det representanten Adelsten Iversen her peiker på, er ein direkte konsekvens av at dei overordna prinsippa i dagens lov ikkje blir direkte etterlevde. Eg såg i Fiskeribladet ein annonse om sal, og den minste kvoteininga var på

rundt 4 mill. kr for ein grunnkvote. Det er det minste ein treng for å kome inn i det profesjonelle fisket – og det er før ein har kjøpt båt. Det betyr at kostnaden med å kome inn i fiskeria har eksplodert – eg trur det har vore 7 pst. auke berre dei siste sju åra – og har blitt så høg at det er berre dei som har tilgang på kapital, som har moglegheit til å kjøpe seg inn. Vi ser at det er dei kapitalsvake delane av Noreg som er dei store taparane. For å seie det sånn: Hasvik har mykje, men ikkje mykje kapital – det veit vi dessverre.

Geir Adelsten Iversen (Sp) [11:05:57]: Da har jeg et oppfølgingsspørsmål. I dag er det sånn at folk fra hele EØS-området kan starte å fiske med flåte inntil 15 meter. Skjer det – er det sånn i dag at disse blir konkurrenter til fiskere som bor langs kysten?

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:06:29]: Det kan hende at det er eit følgjeproblem. Vi senka jo struktureninga frå 15 til 10 nokre år tilbake, men ein senka ikkje den inngangen EØS-borgarar har til å delta i fisket. Dermed kan plutseleg EØS-borgarar delta i strukturering, og det trur eg nok ikkje eigentleg var hensikta frå lovgivarane og regjeringa si side. Eg meiner det er eit følgjeproblem som vi bør ta tak i. Fiskeri er utanfor EØS-avtalen i dag. «No Fish Olsen» og den framforhandla avtalen vi hadde frå den tida, sikra det. Det betyr at vi faktisk kan bestemme den politikken heilt sjøve. Når vi veit kor viktig dette er for å oppretthalde kystsamfunna og kystkulturen, meiner eg vi skal ha veldig bestemte reglar – ikkje at ein skal nekte, men at ein skal ha heilt bestemte reglar for kven som skal kunne få innpass i dei norske fiskeria.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.
Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [11:07:40]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovfesting av retten til å søke asyl (Innst. 290 S (2018–2019), jf. Dokument 12:3 (2015–2016))

Svein Harberg (H) [11:08:06] (ordfører for saken): Grunnlovsforslaget som er fremmet av representanter fra SV og Venstre om å grunnlovfeste retten til å søke asyl gjennom endring av § 93 i Grunnloven, er begrunnet med et ønske om å lovfeste de rettighetene som i dag gjelder, på et høyere nivå.

Komiteen understreker i sin innstilling støtte til forslagsstillernes understreking av at retten til å søke til-

flukt i et annet land på grunn av forfølgelse er internasjonalt anerkjent. Norge skal selvsagt være en del av denne felles forståelsen og håndtere dette på en god måte. Rettighetene er i dag reflektert i utlendingsloven på bakgrunn av at Norge har forpliktet seg til en rekke internasjonale konvensjoner som ivaretar asylrettighetene. Bestemmelsene i flyktningkonvensjonen, Den europeiske menneskerettskonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter gir rett til beskyttelse eller vern mot utsendelse.

Det er ikke så lenge siden Menneskerettighetsutvalget gjorde en grundig vurdering og konkluderte med at retten til å søke asyl, eller retten til asyl, ikke egner seg for grunnlovfesting. Delvis kan dette begrunnes med at en slik rett må begrenses og vil kreve presiseringer og unntak beskrevet i loven for å kunne forstås og brukes riktig. Grunnloven egner seg ikke for en slik løsning.

En annen viktig grunn er at dersom man tok inn denne retten med en slik beskrivelse, ville det gjøre paragrafen svært lite fleksibel med tanke på at dette er et område der man stadig opplever faktiske endringer i rammer og forutsetninger. En vil dermed kunne oppleve at en grunnlovstekst med en god hensikt kan skape hindringer for det som er intensjonen i forslaget.

Som en siste grunn kan det nevnes at en endring av Grunnloven som foreslått ikke vil føre til bedre rettigheter for den gruppen rettighetene skal gjelde for. De synes godt ivaretatt med dagens lover og konvensjoner, og da er det slik for meg at det sitter langt inne å endre Grunnloven.

Komiteens medlemmer, alle unntatt representanten fra SV, foreslår i innstillingen at forslaget ikke bifalles. SV foreslår å bifalle forslaget, og jeg regner med at de selv vil begrunne dette grundigere.

Karin Andersen (SV) [11:10:59]: Først vil jeg ta opp forslaget.

Retten til asyl står ikke akkurat fjellstøtt i dagens verden. Den står heller ikke akkurat fjellstøtt i Norge.

Det er noen rettigheter som er mer fundamentale enn andre – det å komme seg ut av et område der livet er truet, og inn i et område der livet er trygt, ha rett til å søke og få beskyttelse og rett til vern mot retur til forfølgelse, slik representanten Harberg sa. Frihet og rettigheter er så fundamentalt på dette området, for det handler om livet.

I en verden der det er krig og forfølgelse, terror og mange steder manglende rettsstat, er det gjennom historien ganske mange land som har prøvd å lage denne tynne, litt uperfekte, veven av menneskerettigheter, som gjennom avtaler og prinsipper skal regulere hvordan vi skal opptre som stat, hvordan staten skal behandle enkeltmennesker i fredstid, men også i krig og kon-

flikt. For det er jo ofte der det svikter. Det er lett å holde disse rettighetene når vi ikke er under press, men når vi er under press, tøyser mange strikken. Menneskerettighetene, FN-konvensjonene, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og flyktningkonvensjonen er jo en del av veven av måter å sivilisere verden på. Det har tatt oss 100 år og to verdenskriger å få på plass disse reglene som skal beskytte enkeltmennesker når de rammes på denne måten. Men gjennom de siste tidenes konflikter, der Europa er blitt satt under et litt større press enn de har vært i før på disse områdene, har vi sett at europeiske ledere, og også norske politikere, har løpt og nesten snublet i hverandres bein for å radbrekke disse rettighetene.

Dette handler fundamentalt sett om statens plikter overfor mennesker på flukt, men det handler også om hvorvidt vi som nasjon vil fortsette å være en spydspiss for at verden skal være sivilisert, og om at vi har regler om hvordan alle land skal opptre og oppføre seg i vanskelige situasjoner. For det er vanskelig når det er mange mennesker på flukt. Det er selvfølgelig aller verst for dem, men det er utfordringer for alle land. Å beskytte levende liv og dele på ansvaret er en del av løsningen på kaossituasjoner som følger konflikter, politiske diktaturer og krig. Det beskytter dem som er urettmessig rammet, men det beskytter også oss som ønsker sivilisert samarbeid og ansvarsdeling, så det er i vår interesse at disse rettighetene og konvensjonene holdes oppe. Fordi disse rettighetene er under press, er det å grunnlovfeste dem en måte å gjøre det på.

Saksordføreren sa at dette nærmest står fjellstøtt i Norge. Nei, det gjør ikke det. Asylretten er under sterkt og konstant press, også i Norge, og internasjonalt er det ingen land som nå går foran i å verne denne retten. De leter etter smutthull for å underminere forpliktelsene og slippe unna ansvaret. Det er heller ikke i vår interesse som et lite land at det skal være slik. Det er ingen trygghet for oss.

Er det noen i Norge som vil undergrave denne retten? Ja, det er det. Jeg var med da vi behandlet innstramningene etter at det kom mange flyktninger til Norge i 2015. Da var FN på høring i Stortinget og sa at med det vi gjorde, brøt vi forpliktelsene. Jeg kan bruke som eksempel at man fjernet rimelighetsvilkåret. Det skal altså ikke være urimelig å returnere mennesker til en helt annen del av et land enn der de opprinnelig kommer fra. Det gjelder f.eks. retur til Kabul fra Norge. Jeg kunne jo diskutert sikkerhetssituasjonen der, men det skal jeg ikke gjøre nå.

Dette handler om de prinsippene Norge har forpliktet seg til. Derfor er det viktig at dette står i Grunnloven som en forpliktelse. Så vil det selvfølgelig være slik at den vil måtte fortolkes. Slik er det med svært mange av

grunnlovsbestemmelsene. Det er ganske mange grunnlovsbestemmelser som er ganske åpne, og som krever at de forstås som praktikabel politikk. Men jeg synes det er litt illevarslende når man i innstillingen begrunner at man ikke skal ha dette inn i Grunnloven, nettopp med at det er behov for fleksibilitet. Det SV ønsker å grunnlovfeste, er prinsippene, og det er prinsippene vi ikke skal vike på. Noen praktiske løsninger må vi finne i ulike situasjoner. Dette er vanskelige situasjoner, vi har all mulig respekt for det, men prinsippene bør stå i Grunnloven, slik at vi er helt klinkende klare på både at Norge skal overholde dem sjøl, og at vi skal være et av de landene som står opp for dette internasjonalt.

Jeg har også en kommentar til det som står i innstillingen om at man antar at de fleste flyktninger ikke er reelle flyktninger. Over lang tid har 70 pst. av de personene som har søkt beskyttelse i Norge, fått opphold her. De langt fleste av dem har fått opphold fordi norske utlendingsmyndigheter mener det ville være fare ved en retur til hjemlandet, og at de således har rett til beskyttelse ifølge Norges internasjonale forpliktelser, primært flyktningkonvensjonen, men også EMK.

Den største gruppen asylsøkere kommer nå fra Syria, Tyrkia og Eritrea, land hvor det foregår grove brudd på menneskerettighetene overfor sivilbefolkningen, og de fleste som søker, er kvinner og barn. Men jeg registrerer at man ønsker å opprettholde en forestilling om at de fleste som søker asyl, ikke har asylgrunn. Det er altså ikke riktig. Man ønsker å opprettholde en forestilling om at det er de som trenger minst beskyttelse, som søker asyl, og noen har også en forestilling om at det er unge menn. Jeg vil påpeke at også menn virkelig kan ha behov for beskyttelse, men hoveddelen av asylsøkerne nå er altså kvinner og barn.

Vi mener at dette forslaget har sin plass i Grunnloven. Også Menneskerettsutvalget konkluderte med at det var gode argumenter for å grunnlovfeste denne retten. Det er, som de skriver, en del av vår kristne og humanistiske arv at man skal gi beskyttelse til mennesker på flukt. Slik beskyttelse kan bare gis dersom retten til asyl ligger fast. Og det er det vi ønsker med dette forslaget. Det har trengtes før, det trengs absolutt nå, og jeg håper at mine medrepresentanter vil vurdere om igjen å stemme for dette forslaget. Det ville sette rettighetene på riktig plass, og det ville sette Norge i en posisjon som vi burde innta.

Presidenten: Representanten Karin Andersen tok helt på begynnelsen av sitt innlegg opp forslaget fra SV.

Petter Eide (SV) [11:20:20]: Aller først bare en liten kommentar til denne debatten. Vi diskuterer her det vi burde mene var de aller mest grunnleggende og viktigste ting, og så ser jeg at salen er nesten tom. Jeg registre-

rer også at selv forslagsstillerne i denne saken, partiet Venstre, ikke er til stede for å forsvare sin egen sak. Det er ganske oppsiktsvekkende at vi her diskuterer en grunnlovssak der vi – for å sitere en tidligere taler i dag – skal grunnlovfeste det mest grunnleggende, og der er noen av forslagsstillerne ikke er til stede. Men ok – SV er til stede, og vi ønsker å markere denne saken.

Vi er opptatt av at retten til å søke asyl er internasjonalt anerkjent. Historien bak dette er det viktig å få med seg. Det var etter annen verdenskrig store flyktningstrømmer i Europa. Man så behovet for å lage forpliktende ordninger, slik at verdenssamfunnet kunne ta ansvar for flyktningene. Det var et moralsk imperativ. Ofrene for tidenes grusomste krig skulle beskyttes. Europa var en slagmark. Hvert enkelt land kunne ikke beskytte alle de flyktningene som var rundt om i Europa. Det var titalls millioner av dem. Det internasjonale samfunnet måtte inviteres til å lage en løsning, slik at man kunne håndtere dette. Det ble laget internasjonale regler, det ble laget internasjonale organisasjoner, det ble lagt på plass internasjonal finansiering. Ansvaret for krigsflyktninger kunne ikke løses innenfor nasjonalstaten alene. Det er her begrepet retten til asyl kommer inn.

De mest konkrete tingene var Verdenserklæringen om menneskerettigheter fra 1948, flyktningkonvensjonen fra 1951, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og selvfølgelig også – litt senere – Den europeiske menneskerettskonvensjon, som definerer retten til ikke å returnere folk til fare. Det er ikke slik at en grunnlovfesting av retten til å søke asyl vil endre det lovmessige her, for Norge er knyttet opp mot alt dette. Det er heller ikke slik at en grunnlovfesting av retten til å søke asyl nødvendigvis vil føre til flere asylsøkere i Norge. Nei, det handler ikke om det. Det handler om – som jeg sa innledningsvis – at vi skal få sterkere forpliktelser rundt det som er det aller mest grunnleggende. Nå skal jeg si hvorfor jeg mener det.

Utviklingen i verden akkurat nå går i illiberal og autoritær retning. I alle store land i verden – jeg ramser opp USA, Kina, Brasil, Russland, Tyrkia og mange land i Øst-Europa – svekkes domstolenes uavhengighet. De ønsker også å svekke grunnlaget for internasjonalt samarbeid – også internasjonalt samarbeid som handler om det vi greide å oppnå etter annen verdenskrig, nemlig å lage en felles beskyttelse for verdens krigsflyktninger. De forpliktende internasjonale avtalene står svakere nå enn de har gjort på mange, mange tiår. Det er langt på vei det dette handler om.

Vi har sett dette hos politiske aktører i Norge også, som representanten Karin Andersen refererte til. Noen også i Norge – også statsråder – har tatt til orde for at de forpliktende konvensjonene Norge er med på, bør endres slik at vi i mindre grad skal ta opp i oss dette inter-

nasjonale, til dels også overnasjonale, ansvaret. Helt konkret hadde vi et eksempel for halvannet år siden, da det danske formannskapet til Europarådet i sin programerklæring, den såkalte Københavnerklæringen, hadde en passus om at asylsaker i større grad skulle håndteres i hvert enkelt land, og i mindre grad tas opp i Den europeiske menneskerettsdomstol. Det var klart uttrykt fra danskene den gang at man ville bygge ned Den europeiske menneskerettsdomstol, for i større grad å trekke det tilbake til nasjonalstatene. Dette ville definitivt svekke asylsøkeres rettigheter i Europa.

Forbauset var jeg: Det er faktisk slik at den norske regjering passivt satt og applauderte dette forslaget. Det ble heldigvis stoppet av klokere politikere i Europa enn de norske regjeringspartiene, så det skjedde ingen endring. Den europeiske menneskerettsdomstol har like stor gyldighet og autoritet i asylsaker nå, selv om danskene prøvde å underminere dette.

Det er denne utviklingen som bekymrer. Det er en rekke land i Europa som – på tross av forpliktende tilknytning til FN, europarådskonvensjoner osv. – nå ønsker å gjøre nytolkninger av konvensjonsforpliktelsene, forpliktet dem på en annen måte, for å redusere sitt eget ansvar og de forpliktelsene som konvensjonene gir dem. De ønsker sterkere nasjonal kontroll og færre internasjonale forpliktelser. Det er ytre høyre og populistiske krefter som driver dette fram i mange land i Europa. Det er definitivt også slik at flyktningpanikken som Europa fikk etter sommeren 2015, har sparket i gang dette, men det er også sterke antiislamske/-muslimske holdninger i mange europeiske land.

Taperne i denne destabiliseringen av Europa og denne destabiliseringen av det internasjonale fellesskapet er de mange tusen – kanskje millioner – flyktninger som bør ha en sterk rett til å søke asyl. Selv om retten til å søke asyl er hjemlet i internasjonale avtaler, er disse forpliktelsene svekket også lovmessig, spesielt i et Europa som er blitt mer destabilisert. For å kunne gi disse tilstrekkelige rettigheter må retten formaliseres på en annen og sterkere måte. Det er her kravet om en grunnlovfesting kommer på plass.

Ved å grunnlovfeste disse rettighetene kan vi sikre at retten til å søke asyl kan overleve litt krevende tider. En krevende tid vil f.eks. kunne være en ny flyktningbølge, millioner av mennesker som gjennom migrasjon kommer over havet eller over fjellet og søker tilflukt i Europa. En grunnlovfesting vil også kunne sikre oss mot raske og nærmest impulsive endringer, f.eks. etter en terrorhandling. Det kan bli kjent at den som utførte denne handlingen, kanskje var en tidligere asylsøker. En grunnlovfesting skal forhindre raske, umiddelbare og kanskje spontane endringer som endrer grunnleggende rettigheter fordi vi er i en opprørt tilstand. Vi skal ikke endre lovver-

ket i en tid da folk er opprørt. Det er nettopp da Grunnloven kommer inn som en sentral mekanisme for å holde denne type stabilitet.

Jeg mener definitivt at dette er helt avgjørende. Norge skal lage stabilitet og forutsigbarhet rundt asylsøkeres rett til å søke asyl i Norge. Får vi til det, vil Norge også kunne gå foran for andre land. Det er veldig viktig i et Europa som nå stadig destabiliseres.

Abid Q. Raja hadde her overtatt presidentplassen.

Torleif Hamre (SV) [11:28:32]: Jeg skal være kort, for det vesentligste er nå sagt av de to foregående talerne. Jeg vil også beklage det svake engasjementet fra andre partier så langt i denne viktige saken, uavhengig av hva man egentlig mener om selve grunnlovfestingene.

Jeg vil naturligvis på det sterkeste støtte forslaget om inkludering av retten til å søke asyl som nytt ledd i Grunnloven § 93, og jeg vil gjøre det av flere grunner. Denne rettigheten er formulert slik i forslaget at den samsvarer med den anerkjente internasjonale forståelsen av den – og det er ulikt det forslaget vi skal behandle i neste sak. Jeg vil også gjøre det fordi den uttrykker noe av det beste i vår nasjonale humanitære tradisjon, og jeg vil gjøre det fordi dette tillegget vil markere hvor vi står på et av de mest utsatte frontavsnittene i den internasjonale kampen for menneskerettighetene.

Det er gjentatt flere ganger hvordan retten til å søke asyl er anerkjent i flere konvensjoner Norge er forpliktet av, også med grunnlovsforankring i § 92, og å ta den inn ikke vil endre verken lov eller praksis i Norge. Men det vil understreke betydningen av denne retten på en måte som svarer til det store, store alvor i utfordringene det handler om.

Hovedinnvendingen mot forslaget har vært at det kreves en detaljert spesifisering av mulige grunnlag for å søke asyl og alle de avveiningene som er førende for en konkret asylopolitikk. Ja, og det må skje i vanlig lov, her som på andre områder i Grunnloven der den fastsetter et overordnet prinsipp. Jeg kan ikke se at dette forslaget skiller seg ut på den måten, noe Karin Andersen også forklarte. Det viktigste er at selve den grunnleggende retten til å søke opphold, søke om beskyttelse fra forfølgelse, får den sterke forankringen som grunnlovfesting gir.

Som sagt: Å gi denne retten en grunnlovsplass vil være i samsvar med noe av det aller beste i Norges humanitære tradisjon, og det vil på alle måter være et tillegg i Grunnlovens ånd, slik den bl.a. er uttrykt i den nye § 2, verdiparagrafen.

Engasjementet for menneskerettigheter er viktigst når noe står på spill, og det gjør det i dag. Vi ser en utvikling der regjeringer ikke bare lar være å etterleve men-

neskerettighetene – det er ikke noe nytt, det har de alltid gjort – men også der statsledere åpent utfordrer dem og benekter deres gyldighet for sine land. Blant de aller mest utsatte rettighetene akkurat nå er retten til å søke asyl. Den blir uthult og undergravid på så å si alle kanter, noe både representanten Karin Andersen og representanten Petter Eide forklarte og ga eksempler på i sine innlegg. Det er nettopp derfor vi bør grunnlovfeste den.

Vi burde heise det flagget i dag. Dessverre kommer ikke det til å skje.

Terje Breivik (V) [11:31:52]: Retten til å søkja asyl er ein grunnleggjande menneskerett. Folk på flukt med fare for eige liv og tryggleik skal få vern. Retten er slegen fast i verdserklæringa til FN om menneskerettar og i flyktningkonvensjonen til FN. Korleis nasjonar forvaltar det ansvaret me har for å hjelpa menneske på flukt, seier ein heil del om kor anstendige me er som folk, kva signal me ynskjer å senda ut om korleis me stiller oss til asylinstituttet.

I dag er desse reglane gjevne i utlendingslova. Grunnen til at Venstre i dag samla kjem til å stemma for at retten til å søkja asyl òg skal grunnlovfestast, er at ein såpass grunnleggjande menneskerett bør lovfestast på eit høgare konstitusjonelt nivå enn dagens utlendingslov. Det er snakk om kva signal me som nasjon og rike skal senda til verda rundt oss. Det handlar om kva verdiar me skal flagga, og korleis verda skal oppfatta oss som nasjon.

Noreg har ein stolt tradisjon for å jobba for menneske på flukt. Nansenpasset sikra i si tid at 450 000 statslause flyktningar kunne reisa til andre land for opphald. Ser me på dagens tal over kor mange som er på flukt, kan me fort verta motlause. I dag er i underkant av 70 millionar menneske på flukt i verda. 40 millionar er på flukt i eige land, mens i underkant av 30 millionar har flykta til eit anna land. Sjølv om det er vanskeleg å spå om framtida, er det lite som tyder på at tala vil gå ned, snarare tvert imot. Noreg må ta sin del av ansvaret.

Når det gjelder konkrete politiske gjennomslag, er Venstre glad for at me sit i ei regjering som tek imot 3 000 kvoteflyktningar. Det er jobben vår å sørgja for at me som nasjon tek det ansvaret me klarar å bera. Sjølv om Venstre gjerne skulle ha teke imot endå fleire, gler me oss over å sitja i ei regjering som viser at me òg tek internasjonalt ansvar for menneske som kanskje er i sin mest prekære livssituasjon nokon gong.

Å grunnlovfesta retten til å søkja om asyl vil ikkje medføra at fleire menneske på flukt bankar på døra vår, ei heller vil det senda signal om at det i Noreg er fritt fram. Utlendingslova er allereie i dag klar på forpliktningane våre knytte til asyl til menneske på flukt. Signalet me gjev med grunnlovfesting, er at dette er noko Noreg tek på aller største alvor. Som nasjon held me beskytting

for menneske på flukt som ein av våre viktigaste verdiar, og ein så viktig verdi er ein så grunnleggjande menneskerett at det absolutt bør inn i Grunnlova.

Svein Harberg (H) [11:35:10]: Takk for debatten så langt. Grunnen til at jeg måtte ta ordet, var at Karin Andersen i sitt innlegg refererte noe, men det ble ikke riktig. Det er alltid slik at når en hører noe i salen og skal referere det, har en ikke referatet foran seg, så en må ta det på husken. Men Karin Andersen ga inntrykk av og var skremt over at komiteens innstilling sier at de fleste ikke er reelle asylsøkere. Det er direkte feil, og vi kan ikke la det stå at komiteen mener noe slikt. Det som er realiteten, er at det i innstillingen refereres til Menneskerettighetsutvalget:

«For utvalget var det også et tankekors at mange» – ikke de fleste – «av dagens asylsøkere ikke er på flukt fra forfølgelse, men fra vanskelige levevilkår, og dermed ikke er reelle asylsøkere.»

Da håper jeg det er oppklart, og at komiteen ikke tillegges et syn som den ikke har.

Det er godt å se at selv om en har litt forskjellige konklusjoner i saken, er vi like opptatt av at retten til å søke asyl står fast. Vi er opptatt av at den skal følges opp. Ja, det er nok riktig, som Karin Andersen sier, at den til tider er under press. Det skal vi vokte over enten det står her eller der. Vi mener at den står så klart så mange steder at det greier vi godt å kjempe for slik det står i dag. Det er spesielt det at en må ha disse begrensningene med, som gjør at vi mener det ikke er egnet som grunnlovstekst.

Karin Andersen (SV) [11:37:15]: Denne retten er veldig godt egnet for å grunnlovfestes på prinsipielt nivå nettopp fordi den er under press. Jeg er glad for at representanten Svein Harberg innrømmer det og ser at den er det.

Flertallet i komiteen har valgt å sitere noe fra Menneskerettighetsutvalget som ikke stemmer med dagens realitet. De har valgt å sitere det, men ikke å sitere det som de også har sagt, at det kan være grunnlag for å grunnlovfeste denne rettigheten. Jeg registrerer at de velger å sitere noe som gir et inntrykk som er feil. Man kunne jo latt være å sitere utvalget på akkurat dette punktet, for det er veldig mange punkter i den utvalgsinnstillingen som det ikke er sitert fra, og som kunne tale i retning av å grunnlovfeste.

Til slutt: Jeg nevnte i mitt innlegg den panikken som tok hele Stortinget – bortsett fra SV og Miljøpartiet De Grønne – da det kom mange flyktninger til Norge i 2015. Da ble det forhandlet fram en enighet, og FN påpekte at der var det brudd på våre forpliktelser. Jeg kunne ha nevnt flere også, men jeg må nevne ett punkt til i den enigheten, som regjeringen riktignok i ettertid har parkert. Det er jeg glad for, men man forhandlet seg altså

fram til en flertallsbeslutning på Stortinget – bare SV og Miljøpartiet De Grønne var ikke med på det – der man ville reforhandle flyktningkonvensjonen, i en situasjon der det ikke var én leder i hele verden, kanskje bortsett fra Angela Merkel en liten stund, som kunne tenke seg å holde rettighetene oppe og kanskje også forsterke dem. Man var villig til å legge hele konvensjonen på bordet i en tid da lederne virkelig kappløp om å rive hele konvensjonen i filler.

Det gjør at jeg ikke føler meg trygg på at man vil stå opp for dette – heller ikke på at flertallet i Norge vil stå opp for det – både fordi enkeltmenneskene som er forfulgt, trenger det, og fordi det trengs noen land i verden som ønsker å si til andre land: «La oss fortsette å bygge opp under en sivilisert verden gjennom konvensjoner som vi holder høyt, og som vi holder oppe når det er som vanskeligst.» Det er ikke noe vanskelig å holde prinsipper på en solskinsdag, når alle er friske og alt er greit. Det er når det er som verst, vi trenger disse prinsippene. De er så viktige, og jeg må innrømme at jeg synes ikke at jeg har hørt noen veldig gode argumenter for at dette ikke bør grunnlovfestes – tvert imot. I vår tid burde disse prinsippene grunnlovfestes nettopp fordi de er livsviktige, og fordi de er under press.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [11:40:42]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til død (Innst. 288 S (2018–2019), jf. Dokument 12:4 (2015–2016))

Hanne Dyveke Sottar (FrP) [11:41:17] (ordfører for saken): Grunnlovsforslaget i denne saken gjelder endring i Grunnloven § 93, eller rettere sagt en utvidelse av denne. Det står i dag «rett til liv», og det ønskes utvidet til «vern av liv fra unnfangelse til naturlig død».

Retten til liv er fastslått i Verdenserklæringen om menneskerettighetene av 10. desember 1948. Det er også slått fast i Den europeiske menneskerettskonvensjonen, i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og i FNs barnekonvensjon. Alle disse er ratifisert av Norge og gjort til norsk lov gjennom menneskerettighetsloven.

På bakgrunn av dette anser en enstemmig komité at det verken er behov for eller ønskelig å utvide begrepet slik forslagsstillerne ønsker, og anbefaler derfor at forslaget ikke bifalles.

Torleif Hamre (SV) [11:42:27]: Grunnloven § 93 første ledd, som vi diskuterer i dag, kom inn i Grunnloven som del av den utvidede menneskerettskatalogen i 2014. I debatten rundt disse viktige endringene var det på forhånd enkelte som ga uttrykk for skepsis til å inkludere en egen paragraf om retten til liv, fordi de mistenkte at det ville bli brukt som et verktøy av abortmotstandere. Heldigvis ble denne innvendingen raskt lagt bort, og paragrafen kom på plass. Retten til liv er en hjørnestein i hele menneskerettsbyggverket. Enkelt sagt: Om jeg ikke har retten til liv, hjelper de andre rettighetene meg fint lite.

Retten til liv har da også en framskutt plass i de andre store rettighetsdokumentene internasjonalt. Aller viktigst som rettskilde for oss er § 2 i Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Den europeiske menneskerettsdomstolen, som håndhever denne, avviser å gripe inn i landenes abortlovgivning med grunnlag i paragrafen om retten til liv, med unntak for tilfeller der en ekstremt restriktiv abortlovgivning setter mors liv i fare, slik det forekom i Irland før lovendringen der. Også av den grunn burde den tidligere frykten for en slik paragraf være ugrunnet.

Den norske grunnlovsparagrafen er og bør være vår formulering av den internasjonalt anerkjente rettigheten. Vi har rett nok en tilleggspassus mot dødsstraff, som mangler i den europeiske, men som samsvarer med rettsoppfatningen hos et stort flertall i folket over lang tid hos oss.

For meg bør ikke Grunnloven være stedet for å avgjøre spørsmål om verken abortlovgivning eller f.eks. dødshjelp. Det er viktige debatter, og det er naturligvis legitimt å anlegge menneskerettsperspektiver i dem på begge sider i diskusjonene. Flere rettigheter er på spill der – kvinners rettigheter ikke minst. Omvendt bør ikke disse spørsmålene avgjøres eller betinges indirekte gjennom formuleringen i Grunnloven om retten til liv som grunnleggende rettighet. Endringsforslaget vi behandler i dag, kan jeg derfor ikke støtte. Det tror jeg at jeg hadde ment også om jeg hadde hatt et annet syn på abort enn det jeg og SV har, og det med grunnlag i to hovedargumenter som jeg vil utdype.

Det første gjelder behovet for samsvar mellom norsk og internasjonal menneskerettsforståelse. Det andre gjelder Grunnlovens særskilte funksjon som samlende symbol og nasjonal identitetsbygger i landet vårt. Jeg må også kommentere de, etter mitt syn, uakseptable føringene lovforslaget kunne ha på abortlovgivningen, og de uheldige signalene en slik endring ville sende internasjonalt.

Forslaget om tillegg til første ledd i § 93 lyder altså slik:

«Menneskeverdet skal være ukrenkelig, og enhver har rett til legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død.»

Første ledd om menneskeverdet har jeg ingen innvendinger mot. Intensjonen om å tydeliggjøre menneskeverdet i Grunnloven er prisverdig, selv om man kan si at menneskeverdet også reelt sett er ivaretatt fra før både i denne paragrafen og i flere av de andre menneskerettskapitlene, med eksplisitt bruk av begrepet i § 104 om barns rettigheter.

Uansett: Et tillegg som hadde stoppet ved komma i forslaget, kunne kanskje gått igjennom. Jeg kunne ha støttet det. Problemet kommer i siste setning, ikke minst gjennom uttrykket «fra unnfangelse», som – om vi leser det bokstavelig – setter rettslig vern av et nylig befruktet egg på linje med eksempelvis et fullbåret barn. Dette går, som sagt, vidt utover den tolkningen av retten til liv som legges til grunn internasjonalt, og som Den europeiske menneskerettsdomstolen bruker i sin håndhevelse av den tilsvarende paragrafen i menneskerettskonvensjonen. Formuleringen trenger jo ikke å være likelydende i den norske grunnloven, men det bør ikke bli slik at innholdet, når det gjelder samme rettighet, avviker mye fra internasjonal konsensus, som det vil gjøre med dette forslaget.

Jeg vil ikke påstå noe om andres motiver, men vi kjenner jo Kristelig Folkepartis abortpolitikk, og problemstillinger rundt abort utgjør en vesentlig del av begrunnelsen for representantforslaget. Om kort tid skal Stortinget som kjent behandle et forslag partiet har fått regjeringen til å fremme, for Kristelig Folkeparti ønsker flere og mye mer vidtgående innskrenkninger i abortrettighetene enn dette. Grunnlovsforslaget, om det skulle bli vedtatt, vil utvilsomt også legge en særlig tyngde bak slike nye framstøt. Men dette er en svært kontroversiell linje, som ikke bare andre partier, men også et overveldende flertall av folket i landet vårt, er sterkt imot. Det handler om retten til trygg og god helsehjelp i en vanskelig situasjon. Om noen skulle ha vært i tvil, har vel kvinneopprøret til forsvar for abortloven i vinter og vår talt tydelig nok om det.

Den norske abortlovgivningen legger til grunn at det mellom unnfangelse og fødsel er snakk om en gradvis utvikling, en prosess, med økende grad av vern om fosteret jo lenger ut i svangerskapet man kommer. Prinsippet innebærer en rettighetsavveining i forhold til kvinnen som bærer fosteret. Det samme prinsippet ligger til grunn i lovgivningen i alle land som har legal adgang til abort, selv om de konkrete bestemmelsene og grensene varierer. Og dette respekteres, som sagt, av f.eks. Den europeiske menneskerettsdomstolen, som ikke stridende med retten til liv, som konvensjonen fast-

setter. Det er faktisk noe helt annet enn det prinsippet forslaget synes å hvile på.

Da kommer jeg til det andre hovedargumentet.

I Norge har vi en særlig grunn til at svært omstridte og splittende særstandpunkter på spesifikke politikk-områder ikke bør få prege Grunnloven. I landet vårt, i mye større grad enn i andre europeiske land, inkludert våre skandinaviske naboer, er Grunnloven av historiske grunner mye mer enn en rent juridisk tekst. Den er et sterkt symbol som det knyttes positive følelser til, og som har en framskutt plass i det vi kan kalle vår nasjonale identitet. Noe av det beste med det er at Grunnloven med sin politiske karakter har et potensial for inkluderende bygging av et demokratisk, nasjonalt medborgerfelleskap i et kultur mangfoldig samfunn – til forskjell fra etnisk-kulturelle byggeklosser, som lett kan brukes i mer ekskluderende nasjonalismevarianter.

Dette er ikke bare historie. Det kan være viktig i framtiden – kanskje viktigere enn noen gang, jamfør representanten Hareides interpellasjon i forrige uke om framveksten av nasjonalkonservative regimer med autoritære trekk. Men da må vi også unngå å utvikle Grunnloven i en retning som ikke lenger har kraft til å samle, men som virker splittende – og det uten noen tvingende grunn. Her mener jeg forslaget til ny § 93 går i feil retning.

Dette betyr naturligvis ikke at Grunnloven skal avgrensnes til det alle, eller nesten alle, kan være enig i. For meg og partiet mitt begynner uenigheten allerede i § 1 om den monarkiske statsformen, men jeg opplever den likevel som min grunnlov, som vår grunnlov, og det ønsker jeg at flest mulig skal fortsette å gjøre.

Vi må også se ut over grensene, for det vi gjør med Grunnloven vår, sender signaler. Vi vet at det pågår en kamp i mange land og i flere verdensdeler om kvinners rettigheter – ikke minst om retten til lovlig og sikker adgang til abort. Det bør ikke såes tvil om hvor Norge som stat og nasjon står i denne kampen.

I USA ser vi at flere delstater nettopp i disse dager vedtar drastiske innskrenkninger i abortloven, med dramatiske straffer for dem som måtte bryte dem.

Motsatt var Argentina en hårsbredd fra å legalisere abort i fjor, da et knapt flertall for i kongressen ble snudd – dessverre – til et like knapt flertall mot i senatet. Men den kraftfulle grasrotbevegelsen «De grønne skautene» kan vanskelig stoppes i lengden, og det er høyst sannsynlig at Argentina vil følge etter Uruguay, den regionale pioneren på området, ved neste korsvei. Det vil ikke nødvendigvis føre til flere aborter. Det utføres flere hundre tusen illegalt hvert år – trygt og sikkert for de velstående, og med stor risiko for infeksjoner, skader og i atskillige tilfeller død for de fattige.

Lenger nord på kontinentet er lovene enda strengere, og de mest ekstreme eksemplene kjenner vi fra Nicaragua og El Salvador, der abort er totalforbudt under alle omstendigheter og straffene er knallharde. Det mest groteske utslaget er jenter som har opplevd spontanaborter, men som sitter inne på flere tiår lange fengselsdommer etter anklager om framprovosert abort fra lokale ryktespredere. Det er faktisk hit vi kan gå for å finne eksempler på grunnlovsbestemmelser som dagens forslag kan minne om. El Salvadors konstitusjon fra 1983 er en arv fra diktaturet, før borgerkrigens slutt og innføringen av demokrati i 1992. Her står det allerede i første artikkel:

«El Salvador anerkjenner som menneskelig person ethvert menneske fra unnfangelsesøyeblikket.»

Fra unnfangelsesøyeblikket – på disse to ordene i grunnloven, egentlig seks på spansk, hviler noe vi må kunne kalle et skrekke regime rundt abort i landet. I hvert fall er dette det største hinderet for den tross alt betydelige opinionen i landet som ønsker å myke opp loven. Grunnlovsflertall – det skal litt til, der som her. Uten grunnlovsbestemmelsen, bevoktet av en konservativ grunnlovsavdeling i høyesterett, hadde dette vært gjort med simpelt flertall i vanlig lovgivning.

Jeg tror naturligvis ikke et øyeblikk at en eneste representant her i salen støtter verken så ekstreme abortlover eller de barbariske straffebestemmelsene, men det er altså i denne verdenen vi sender et signal om hvor vi står, og da er det utrivelig å se tekstsammenfallet når vi vender tilbake til dagens forslag. Forslagsstillerne ønsker nok ikke samme byggverk, men de bruker samme slags stein i grunnmuren. Jeg er fullt klar over at det ikke er noe én-til-én-forhold mellom en verdiformulering i Grunnloven og de positive, bindende lovene Stortinget gir. Men et forhold bør det være. Om man leser forslaget helt bokstavelig, vil det faktisk se ut som f.eks. spiral og angrepiller kan bli grunnlovsstridige prevensjonsmidler. Jeg vet ikke om det var meningen, men det bør ikke være for vanskelig å tolke en grunnlovsparagraf heller. Tilgjengeligheten er et demokratisk anliggende, og det var derfor vi fikk den på moderne bokmål og nynorsk i 2014.

På denne bakgrunnen vil jeg og SVs gruppe stemme mot forslaget til endring av § 93 første ledd.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [11:53:56]: Saken om vern av liv fra unnfangelse til død vekker sterke følelser hos mange. Det forstår jeg, og det har jeg respekt for. Det handler om mennesker, det handler om en mor, det handler om en far, og det handler om et ufødt liv. Mitt ønske er at vi skal kunne snakke om de ulike sidene ved retten til liv i en respektfull tone, vel vitende om at det er ulike syn, og ikke minst ulike erfaringer. Jeg

sier dette innledningsvis fordi det er viktig for meg å være tydelig på at det er Kristelig Folkepartis ønske at vi ser hverandres dilemmaer i en sak som dette.

Menneskeverdet er for oss ikke avhengig av det enkelte menneskets egenskaper. Det avhenger ikke av hvilke muligheter man har for livsutfoldelse. Det handler heller ikke om kjønn, utseende, alder, seksuell legning, helse eller funksjonsdyktighet. Man oppnår ikke sin unike verdi i kraft av en bestemt utrusning eller som følge av bestemte prestasjoner.

Retten til liv er den mest grunnleggende av alle menneskerettigheter. Alle mennesker har samme verdi, og for Kristelig Folkeparti er det viktig å understreke at alle mennesker er unike. Menneskeverdet er uendelig for alle. Å la menneskeverdet bestemmes av egenskaper vil raskt føre til en gradering av menneskeverdet og en verdirangering av alle mennesker. Det er fjernt fra Kristelig Folkepartis tenkning.

Respekten for liv er helt sentral for Kristelig Folkeparti, og denne respekten er en del av selve fundamentet vårt. Respekten for liv og menneskeverd er også et av de grunnleggende prinsippene i Norges kulturarv, og det preger samfunnet både gjennom lovgivning og gjennom etiske normer.

Retten til liv og retten til frihet er to av grunnpilarene i den vestlige kulturkretsen. I disse verdiene ligger en forpliktelse til å trygge det enkelte menneskets liv og en felles forpliktelse til å gi individuell mulighet for frihet og livsutfoldelse.

Kristelig Folkeparti mener Grunnloven tydeligere bør reflektere dette. Den grunnleggende respekten for liv og menneskeverd må fortsatt prege samfunnet vårt. Grunnlovsformuleringen slik vi foreslår den, reflekterer behovet for rettsvern hele livet.

Retten til liv og legemlig integritet må omfatte hele livsspenet – fra den første begynnelse ved befruktning og fram til døden inntreffer. Ut fra dette rettsvernsprinsippet vil man naturligvis måtte diskutere hvilke situasjoner som skal kunne begrunne et unntak. Det må imidlertid være en egen, separat debatt. Poenget med grunnlovsforslaget er å slå fast et prinsipp om integritet og menneskeverd slik at også ufødt liv har et rettsvern. Det er det som er poenget her.

Rett til liv og til personlig frihet er grunnleggende prinsipper i vår vestlige kultur, noe som bl.a. kommer til uttrykk i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og andre FN-konvensjoner.

Fra Kristelig Folkepartis ståsted er dette et prinsipp som også må komme til uttrykk i selve Grunnloven. Det vil være en viktig manifestasjon av at respekten for liv og menneskeverd fortsatt skal prege vårt samfunn.

Den medisinske utviklingen har gjort at en stadig står overfor nye problemstillinger både i livets første

fase og ved livets slutt. Mennesker kan i stadig større grad enn tidligere velge mellom liv og død. Samfunnet står overfor nye problemstillinger både ved livets begynnelse og ved livets slutt. Vi trenger derfor en sterkere bevisstgjøring av etiske vurderinger knyttet til disse situasjonene. Dette aktualiserer etter vårt syn behovet for et grunnlovsmessig utgangspunkt når lovgivningen på til dels nye områder skal utformes. Stadig flere sykdommer kan fastslås allerede på fosterstadiet. Spørsmålet om svangerskapsavbrudd kan i økende grad knyttes til bl.a. kvalitative vurderinger ut fra funksjonsevne og uønsket kjønn. Vi står derfor ikke lenger bare overfor spørsmål om svangerskapsavbrudd av hensyn til andre enn fosteret, f.eks. moren; også egenskaper ved selve det ufødte livet, fosteret, blir vurdert. Det er tilstrekkelig å vise til at vi i dag kan bruke ulike former for fosterdiagnostikk for å kartlegge og eventuelt fjerne fostre med f.eks. funksjonshemninger som Downs syndrom.

I tillegg reiser det seg mange vanskelige etiske dilemmaer rundt avslutningen av livet. Hvor lenge skal den medisinske behandlingen fortsette? Hvor lenge skal kunstig liv opprettholdes?

For Kristelig Folkeparti er det viktig å holde fram at menneskelivet er ukrenkelig fra livets begynnelse, ved befruktning, til livets slutt. Det er derfor et viktig prinsipp å grunnlovfeste at retten til liv gjelder fra unnfangelse til naturlig død.

Som jeg var inne på innledningsvis, har jeg dyp respekt for at mennesker tar ulike valg, og at vi alle i ulike faser av livet kan måtte ta valg i veldig vanskelige faser. I Kristelig Folkeparti vil vi gjøre alt vi kan for å ha gode ordninger for dem som trenger det mest, i sårbare faser av livet. Jeg sier dette avslutningsvis fordi dette er dypt forenlig med nettopp det vi nå foreslår inntatt i Grunnloven, at vi i vårt samfunn slår fast en helt grunnleggende verdi: retten til liv, fra unnfangelse til livets slutt, og menneskeverdets ukrenkelighet.

Kristelig Folkeparti stemmer derfor imot komiteens innstilling.

Presidenten: Det åpnes for replikkordskifte. Det er anledning til å tegne seg til replikk i grunnlovssaker, og det har blitt gjort i dette tilfellet. Det er ikke forhåndssatt noen grense for antall replikker, men presidenten vil se an hvor mange replikker vi åpner for, når vi kommer så langt.

Petter Eide (SV) [12:00:23]: Jeg registrerer at Kristelig Folkeparti foreslår en definisjon av liv, «fra unnfangelse». Hvor i FN-dokumenter man har det fra, er jeg veldig usikker på. Det er ikke slik det er der, men Kristelig Folkeparti definerer det slik, at det er «fra unnfangelse». Slik det da leses, innebærer dette forslaget et totalforbud mot abort. Da er jeg opptatt av å spørre repre-

sentanten: Hvis dette vedtas, vil Kristelig Folkeparti gå inn for en kriminalisering av kvinner som tar abort, og av helsepersonell som utfører abort?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:01:07]: Det vi diskuterer i dag, er prinsipper som vi ønsker å innlemme i Grunnloven. Vi diskuterer ikke dagens abortlov eller eventuelt forslag om endringer i den. Vi sier derfor at det som er viktig for oss nå, er å slå fast et rettsvern for livet fra unnfangelse til naturlig død, og derfor går vi ikke inn på eventuelle konsekvenser med tanke på dagens abortlov i Norge. Det som blir nevnt som en mulighet, et totalforbud mot abort, har ikke vi fremmet i denne saken. Det vil måtte komme som en egen sak, hvis et kvalifisert flertall nå skulle gå for vårt forslag til grunnlovsendring. Dette er to separate saker som vi ikke ønsker å holde sammen i debatten i dag.

Petter Eide (SV) [12:02:12]: Jeg finner det veldig, veldig underlig at det går an å sette fram et så veldig radikalt forslag, som leses som et forbud mot abort, nesten et totalforbud mot abort, uten å ha reflektert over konsekvensene av det. Det er en veldig merkverdig politisk debatt, og det er en uansvarlig debatt om Grunnloven. Slik det leses, hvis det blir vedtatt, vil dette storting gi instruksjon til Lovavdelingen i regjeringen om å utforme hvordan kvinner og eventuelt også de som utfører abort, skal kriminaliseres. Jeg forventer at vi får et klart svar på hva som vil være konsekvensen av dette grunnlovsforslaget med hensyn til kvinner som har uønskede svangerskap.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:03:06]: Det er vel mange grunnlovsforslag og formuleringer i Grunnloven som ikke har noen eksakte konsekvenser for lovgivningen på det enkelte område. Vi har flere saker i dag som også gir en retning, som understreker et prinsipp, men hvordan domstolen og loven skal utformes på det området, er på ingen måte avklart. Vi har selvfølgelig reflektert over forslaget og konsekvenser, men vi ønsker som sagt å komme tilbake igjen til det i en separat debatt. Nå er det viktig for oss å understreke at liv starter fra unnfangelsen av. Jeg tror vi har et felles ønske, mange i denne salen, om å legge opp til andre typer tiltak som kan redusere aborttallet, som ikke handler bare om lovgivning i vårt samfunn. Det handler ikke minst om å legge til rette for å kunne bære fram barnet, det handler om gode ordninger for å støtte opp om vanskeligstilte i en krevende situasjon, osv. Men abortlovgivning er en egen sak.

Petter Eide (SV) [12:04:13]: Jeg finner dette fortsatt veldig underlig. Jeg opplever at Kristelig Folkeparti setter fram et grunnlovsforslag som er svært radikalt, og

det er på linje med utviklingen vi ser i f.eks. Alabama i USA, som jeg tror de fleste er forskrekket over. Men representanten Grøvan greier ikke å presentere en eneste refleksjon over konsekvensene av det han foreslår, hvis det skulle gå gjennom, og det mener jeg er en uansvarlig måte å nærme seg Grunnloven på. For å gjøre det veldig konkret: Vil representanten Grøvan, i tråd med dette forslaget, mene at f.eks. abortpille skulle være ulovlig?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:04:58]: Jeg synes nok vi beveger oss inn i en type debatt som handler om helt andre ting enn grunnlovsforslaget. Grunnlovsforslaget handler om et prinsipp, og som jeg har sagt opp til flere ganger, vil vi måtte komme tilbake igjen til konsekvensene med tanke på spørsmålet knyttet til abortlovgivning. For oss er det viktig å slå fast et prinsipp som understreker en sammenheng mellom det vi oppfatter som liv, og det samfunnet som vi ønsker å være med og bidra til å skape, nemlig at det skal være plass for alle. Uansett hva slags funksjonsdyktighet en har, uansett hva slags utfordringer en har, skal vi ha et samfunn som legger til rette for det. Det er poenget med dette forslaget, og så vil abortlovgivningen, eventuelt i neste omgang, bli en annen sak.

Presidenten: Det er ikke satt noen grense for antall replikker, og jeg setter ikke strek nå, men jeg tror vi slipper til en annen replikant, så kan representanten Petter Eide eventuelt få anledning etterpå, slik at vi får litt avveksling.

Karin Andersen (SV) [12:06:09]: Jeg savnet Kristelig Folkeparti i forrige debatt, da vi debatterte retten til asyl, som virkelig handler om retten til det fødte liv. Det som er viktig med dette forslaget, er at prinsippet i Norge i dag er at man har rett til en medisinsk trygg abort. Dette grunnlovsforslaget bryter med det prinsippet som er i norsk lov i dag, og det er helt annerledes enn de andre grunnlovsforslagene vi har debattert, der man ønsker å stadfeste den retten som allerede finnes, i Grunnloven.

Ser representanten Grøvan at dette grunnlovsforslaget bryter med prinsippet som dagens lovgivning bygger på, nemlig at det er lov å ta abort i Norge, ergo at man ikke har dette vernet fra unnfangelse?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:07:08]: Det er ikke noen hemmelighet at Kristelig Folkeparti ønsker en annen abortlov enn dagens. Når det gjelder sammenhengen mellom det grunnlovsforslaget som vi har fremmet, og dagens abortlovgivning, har ikke vi pekt på helt konkret hva disse endringene bør føre til. Det vil vi komme tilbake til. Her er det snakk om et prinsipp, og det er det vi ønsker å slå fast med vårt forslag.

Presidenten: Ønsker representanten Eide en ny replikk? Det gjør han ikke.

Selv om det ikke er satt en grense for antallet replikker, nærmer vi oss slutten.

Dag Terje Andersen (A) [12:08:12]: Jeg har bare behov for å få en avklaring, for når vi vedtar grunnlovsendringer, er det virkelig fordi vi mener at det skal bety noe. Grøvan har vært veldig unnvikende med å svare på om den grunnlovsendringen eventuelt må føre til endringer i eksisterende lovverk. La meg spørre på en annen måte: Ser Grøvan at hvis denne grunnlovsendringen skulle bli vedtatt, vil noen kunne bruke muligheten til å gå til sak mot staten med hjemmel i Grunnloven for å få kjent dagens abortlovgivning ulovlig?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:08:54]: Sånn som Grunnloven oppfattes og omtales på de fleste områder, er det vel ikke noen helt entydig klar sammenheng mellom Grunnloven og rettsavgjørelser i det norske rettsapparatet. Det er ikke et én-til-én-forhold som nødvendigvis gjør at en grunnlovsformulering skal kunne brukes i en rettsak.

Men for å svare mer på første del av spørsmålet til representanten Dag Terje Andersen: Det er klart at vi ønsker endringer i dagens abortlov. Det gjør vi. Når vi ønsker å slå fast prinsippet om retten til liv fra unnfangelse av, ønsker vi også at det skal få noen konsekvenser, men vi har ikke utredet i tilstrekkelig grad hvilke konsekvenser det skal få. Derfor vil vi ikke i dag innlede en debatt om endringer i dagens abortlov, men vi ønsker å fremme forslaget om et prinsipp.

Dag Terje Andersen (A) [12:09:59]: Da må jeg spørre representanten Grøvan – når han nå innrømmer at han ønsker en endring av abortloven, at grunnlovsforslaget står i den sammenhengen, og det er noen få land i verden som holder på å fatte vedtak om at abort f.eks. skal være absolutt forbudt, til og med etter overgrep: Ser representanten Grøvan at noen kan oppfatte det grunnlovsforslaget han nå forsvarer, som en håndrekning til dem som vil ha dramatiske innskrenkninger i kvinnens rettigheter i henhold til dagens abortlov?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:10:40]: Vi ser selvfølgelig at det foregår mange parallelle debatter om abortlovgivning i ulike land og stater i verden. Et prinsipp som dette ønsker vi nå først og fremst inn i den norske grunnloven, og vi må som sagt komme tilbake til konsekvensene dette kan få. At noen eventuelt kan bruke dette på en spesiell måte – til alt fra å forby abort til annet med sterke konsekvenser – kan jeg selvfølgelig ikke utelukke. Men det er ikke det som er hensikten med vårt forslag.

Vårt forslag er å få et prinsipp slått fast i Grunnloven, og så må vi i etterkant gjøre de vurderingene vi mener er riktige for å ivareta et rettsvern for det ufødte liv. Men det er ikke noe én-til-én-forhold på den måten at et prinsipp skal gi et bestemt lovforslag.

Presidenten: Ville representanten Andersen ha en replikk til?

Dag Terje Andersen (A) [12:11:49]: Jeg tror det er best at vi gir oss nå.

Presidenten: Karin Andersen, vær så god.

Karin Andersen (SV) [12:12:04]: Nå har representanten Grøvan i flere svar sagt at han ikke aner konsekvensene av et grunnlovsforslag som er fremmet. Samtidig vet representanten at det foregår en internasjonal kamp mot kvinners rettigheter og kvinners liv, vil jeg si. Kristelig Folkeparti har også ønsket å svekke abortloven i Norge, altså å endre prinsippene i norsk lov og rett.

Da må jeg spørre om igjen, for jeg fikk ikke svar i stad: Ser representanten Grøvan at prinsippet som legges til grunn i dette grunnlovsforslaget, er i strid med prinsippene i norsk lovgivning når det gjelder retten til trygg og selvbestemt medisinsk sikker abort i Norge?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:13:08]: Når vi foreslår at prinsippet skal gjennomføres og innlemmes i den norske grunnloven, gjør vi det for å sette et prinsipp i en sammenheng som vi selvfølgelig mener skal ha konsekvenser for det norske samfunnet – hvilke konsekvenser vil vi måtte komme tilbake til. Vi har ikke utredet det på et skikkelig nok grunnlag, så det vil vi måtte komme tilbake til hvis utfallet i dag mot formodning skulle bety et kvalifisert flertall for dette.

Presidenten: Dermed er replikkordskiftet avsluttet.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:14:09]: I denne saka vil eg fyrst opplysa om at Senterpartiet sine representantar er fristilte. Det er me vane med når det er slike saker.

For meg er retten til liv, i likskap med komiteen si innstilling, så grunnfesta i menneskerettane og i ei rekke konvensjonar at eg føler at dette området er godt dekt i norsk lov.

Me i Senterpartiet har stått saman med Kristeleg Folkeparti i mange saker knytt til etiske spørsmål, både innanfor bio- og genforskning og elles i mange verdi-spørsmål. Men i denne saka vil eg tru at mange oppfattar dette forslaget frå Kristeleg Folkeparti som eit forsøk på omkamp på abortlova. Eg håpar dei ikkje legg opp til det, men etter replikkordskiftet no og dette løpet, er det tydeleg at her er det ein vilje til å gjera endringar me ikkje ser konsekvensane av.

Eg meiner at i denne saka har me det vernet som mennesket treng, allereie dekt inn i det lovverket som finst. Eg er heilt klar på at eg støttar komiteen si innstilling. Eg trur det er viktig at me står på dagens grunnlov, slik ho ligg i dag.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:15:43]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E.B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv. (Innst. 286 S (2018–2019), jf. Dokument 12:29 (2015–2016))

Hanne Dyveke Søttar (FrP) [12:16:24] (ordfører for saken): I denne saken fremmes det forslag om en ny § 103 i Grunnloven. Den gamle er jo slettet tidligere. Forslaget går ut på at alle de som har oppnådd gifteferdig alder, skal kunne gifte seg og stifte familie, og at de skal kunne inngå og oppløse ekteskap av egen fri vilje.

Forslaget i seg selv høres veldig naturlig og greit ut. Men på samme måte som forrige gang forslaget var oppe til behandling, er det ikke ordlyden eller intensjonen det kan være uenighet rundt, men rett og slett ideen om å grunnlovfeste familien. Familie i dag kan jo være så mye forskjellig, uten at jeg skal gå nærmere inn på det.

I denne saken er komiteen delt. Flertallet i komiteen, som jeg er en del av, anbefaler at forslaget ikke bifalles. Så regner jeg med at mindretallet eventuelt vil fremme sitt eget forslag.

Dag Terje Andersen (A) [12:17:42] (komiteens leder): Jeg skal på vegne av mindretallet gi uttrykk for vårt syn. Vi mener at det å grunnlovfeste retten til å stifte familie er noe som vil være helt riktig etter de prinsippene som Grunnloven er bygd på. Jeg er blant dem som mener at vi ikke skal grunnlovfeste alt – Grunnloven må ikke bli en boks med gode ønsker – men en så grunnleggende verdi som det å stifte familie, mener vi altså hører hjemme i Grunnloven, jeg holdt på å si ikke minst med tanke på den debatten vi akkurat har gjennomført her i salen. Det å ha en liberal holdning til nettopp det saksordføreren sa, at familier i dag kan være så mye, er en selvstendig grunn til å få det grunnlovfestet. I familiebegrepet ligger det her, som Kongen sa, at noen gutter er glad i jenter, noen gutter er glad i gutter, og noen er glad i både jenter og gutter. Det er det mangfoldet vi mener at en moderne stat bør ta inn i Grunnloven for å slå fast at det er ens eget frie valg som skal avgjøre om en ønsker å gifte seg. Det er også relevant med

tanke på helt andre diskusjoner vi har om tvang eller sterk påvirkning når det gjelder valg av ektefelle, og den type debatter som er aktuelle i samfunnet i dag. Derfor mener vi det er riktig å grunnlovfeste retten til å velge hvem man vil, og foreslår derfor at forslaget bifalles, noe jeg tar opp på vegne av forslagsstillerne.

Presidenten: Da har representanten Dag Terje Andersen tatt opp det forslaget han refererte til.

Karin Andersen (SV) [12:19:51]: SV mener også det er viktig at vi har sikret retten til fritt og etter eget valg å gå ut av eller inn i ekteskap. Menneskerettighetene er noe folk har, og som staten kan sikre eller øve vold mot. Når det gjelder inngåelse eller det å komme ut av et ekteskap, vet vi at det er noe av det som kan være veldig vanskelig og konfliktfylt i mange kulturer, og noen ganger er det nesten forbundet med stor fare å ville velge selv.

Det er ganske mange konservative og til dels religiøse strømninger i verden nå. Dette er strømninger som ikke akkurat står på likestillingen og det frie valgs side. Jeg har vært i ganske mange diskusjoner med skriftlærde fra ulike retninger, der vi har diskutert dilemmaene knyttet opp til f.eks. likestilling mellom kvinner og menn, hvordan barn skal underordnes sine foreldre, og rettigheten til fri religionsutøvelse. Det er vanskelig å få noen svar, for noen ganger kolliderer disse rettighetene ganske fundamentalt.

Det hadde vært fint med et greit svar på dette. Det får vi ikke selv om vi grunnlovfester dette, men hvis vi grunnlovfester dette, knesetter vi i hvert fall likestillingen og retten til å ta disse frie valgene som et prinsipp for norsk politikk, for hvordan vi skal forholde oss til det, og for hvordan staten da får en plikt til å beskytte enkeltmenneskets frie valg i disse situasjonene. Det er viktig for SV.

Det må på en måte være bunnplanken i et rettssamfunn når vi vet det er problemer med tvang og vold i slike situasjoner. Det er slik at flere til og med dessverre mister livet årlig – eller det heter ikke at de mister livet, folk blir drept fordi de velger å bryte ut av denne type relasjoner. Det er absolutt behov for at staten verner folks rett til det frie valg både til å gå inn i slike forpliktelser, til hvem man vil gå inn i slike forpliktelser med, og til å gå ut av en slik forpliktelse hvis det er behov for det. Derfor mener vi at dette er av de grunnleggende rettighetene som sikrer en grunnleggende og svært viktig frihet i alle menneskers liv.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [12:23:10]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E.B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovfestede rettigheter) (Innst. 287 S (2018–2019), jf. Dokument 12:8 (2015–2016))

Svein Harberg (H) [12:23:41] (ordfører for saken): Grunnlovsforslaget fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E.B. Holthe som vi nå behandler, gjelder endring i § 113 a for å gi en enhetlig tilnærming til begrensninger i de grunnlovfestede rettighetene. Forslagsstillerne mener det er krevende at dette i dag i sin helhet kan bli avgjort gjennom rettspraksis, juridisk litteratur og politisk praksis.

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg for å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang. Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Dette utvalget, Menneskerettighetsutvalget, foreslo i sin rapport en paragraf med en begrensningshjemmel som en generell bestemmelse som knytter seg til menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven. Utvalget viser i sin rapport til at mange rettigheter kan være gjenstand for begrensninger med hensyn til rekkevidden av rettighetsvernet, enten dette skyldes hensynet til samfunnet for øvrig eller hensynet til andres menneskerettigheter.

Forslaget vi behandler i dag, er en noe justert gjentakelse av tidligere fremsatt forslag som ble behandlet i Stortinget 31. mars 2016. Forslagsstillerne bygger sin argumentasjon på Menneskerettighetsutvalgets forslag og begrunnelser og peker på at utvalget hadde en slik formulering som en forutsetning i sin helhetlige gjennomgang og innstilling.

Rettighetsbestemmelsene i Grunnloven er ulikt utformet. Noen av paragrafene gir klare rettigheter, mens andre først og fremst fastslår forhold som det påligger statens myndigheter å ha et særskilt ansvar for. De fleste rettigheter vil i noen utstrekning kunne være gjenstand for begrensninger dersom de støter an mot andres menneskerettigheter eller mot viktige samfunnsinteresser. I Norge skjer disse begrensningene først og fremst gjennom praktiske tilpasninger i forvaltningens og domstolens virksomhet. Vi mener dette i dag er ivaretatt på en god måte.

Menneskerettighetsutvalget mente en begrensningshjemmel i Grunnloven ville bidra til å synliggjøre denne praksisen og samtidig etablere en større trygghet mot vilkårlige og tilfeldige begrensninger i menneskerettighetene. Det er imidlertid viktig å merke seg at ut-

valget videre påpeker at en generell begrensningshjemmel ikke vil fange opp at det skal mer til for å gripe inn i noen rettigheter enn i andre. Dette må i stedet innfortolkes i den generelle begrensningshjemmelen, og i tråd med dagens rettstilstand vil dette måtte klargjøres nærmere gjennom praksis. Uansett om begrensningshjemmelen utformes generelt eller i tilknytning til hver enkelt rettighet, vil det til sist være nødvendig å foreta en skjønsmessig avveining mellom ulike hensyn. Ved en slik avveining vil terskelen for når det skal gjøres begrensninger, variere, ikke bare med hvilken rettighet man står overfor, men også med hvor omfattende det konkrete inngrepet er, holdt opp mot hvor nødvendig begrensningen er.

Dagens praksis ivaretar balansen mellom rettighetene i Grunnloven og de begrensninger som må aktive-res når andres rettigheter eller viktige samfunnsinteresser rammes, på en god måte. Den foreslåtte begrensningshjemmelen kan heller ikke anses som mer avklarende eller presis enn at man som i dag må utøve skjønn og etablere fortolkning gjennom praksis.

Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og uavhengig representant Ulf Leirstein anbefaler på denne bakgrunn at forslaget ikke bifalles. SV har kommet til samme konklusjon, men med en noe annen begrunnelse. Arbeiderpartiet foreslår at grunnlovsforslaget bifalles. Jeg regner med at både SV og Arbeiderpartiet selv vil be-grunne sine standpunkter.

Dag Terje Andersen (A) [12:28:11] (komiteens leder): På bakgrunn av saksordførers grundige gjennomgang og av begrunnelsen for forslaget, som er grunnen for at noen av oss mener det bør vedtas, behøver ikke jeg å bruke veldig lang tid. Det er som saksordføreren var inne på, begrunnet i den helheten som er bygd opp fra Menneskerettighetsutvalgets arbeid, at vi som en naturlig konsekvens av det, skriver en egen paragraf om reglene for begrensningene i Grunnloven. Det viktige i dette forslaget er de punktene som vi foreslår at det ikke kan gjøres begrensning i. Jeg oppfattet Grunnlovsutvalget og Menneskerettighetsutvalget den gangen – og det er vår oppfatning – at hovedpoenget med det er at på de punktene er det Stortinget selv som skal definere hva det ikke kan gjøres unntak fra, fordi vi mener at det er demokratisk riktig at det ikke overlates til rettssystemet å definere hva som skal være forståelsen av Grunnloven i så stor grad. Det er der skillelinjen i saken går. Vi mener altså at det er noen punkter det ikke skal kunne gjøres unntak fra, og vi synes det er riktig at det folkevalgte organ gjennom grunnlovsbehandling er de som definerer det.

På den bakgrunn tar jeg opp det forslaget som Arbeiderpartiet står bak i innstillingen.

Presidenten: Representanten Dag Terje Andersen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [12:29:47]: Vår vurdering er at dette er eit godt forslag, og det følger jo på mange måtar opp anbefalinga frå Menneskerettsutvalet om at ein bør få knesett i grunnlovs form køyrereglar for kva – spesielt menneskerettar – det ikkje skal kunne gjerast avgrensingar i. Det er ein viktig diskusjon, all den tid det i dag blir gjort avgrensingar gjennom praksis i Høgsterett. Når det gjeld menneskerettane, ser vi gjennom praksis i EMD, Den europeiske menneskerettsdomstolen, at også dei har visse køyreklar for kva menneskerettar det ikkje skal kunne gjerast avgrensingar i, f.eks. når det gjeld rettargang, retten til ikkje å bli straffa utan lov og dom, det å bli fengsla utan ordentleg rettargang, osv., og også når det gjeld spørsmål om tanke, tru osv. Menneskerettsutvalet la vekt på kva type rettar det ikkje skulle gjerast inngrep i, og viste spesielt til Høgsteretts praksis, der dei har lagt til grunn at prøvingsretten vil vere meir intens der det er tale om avgrensing av rettane som tryggjar den personlege fri- domen og tryggleiken, enn der det er tale om rettar som sikrar økonomiske verdiar.

SV støttar forslaget langt på veg, men det er spesielt det at ein eksplisitt ønskjer å innlemme § 105 i Grunnlova i denne klassen, vi reagerer på. Paragrafen handlar om ekspropriasjon. At det ikkje skal kunne gjerast nokon avgrensingar knytte til spørsmålet om ekspropriasjon, at det ikkje skal kunne gjerast vurderingar av allmenne interesser i det heile, synest vi er vanskeleg å forstå grunnen til å grunnlovsfeste. Det ville vere ei ganske radikal styrking av den paragrafen i ei tid med store endringar – vi har no f.eks. ein diskusjon om avvikling av pelsdyrnæringa – som synleggjer at allmenne omsyn kan spele inn når storsamfunnet bestemmer at det skal gjerast endringar knytte til § 105. Dramatikken i ikkje å vedta dette er ikkje stor, bortsett frå at ein da ikkje har ei grunnlovsfesting av køyrereglar og ei knesetjing av det som eigentleg er praksis i dag. Eg meiner prinsipielt at Stortinget bør nedfelle denne typen føresegner i grunnlovs form, men vi trekkjer oss frå å støtte forslaget, med grunngeving i § 105. Vi ser ikkje at det oppfyller den praksisen som Høgsterett har gjennomført, der det har vore fokusert på personleg fri-dom og den typen spørsmål. Vi ser også problem med å styrkje den typen rett gjennom grunnlovsfesting.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Michael Tetzschner (H) [12:33:40]: Innlegget til representanten Knag Fylkesnes illustrerer egentlig godt hvorfor dette forslaget ikke bør bifalles, for med dette

forslaget begir man seg inn på en nyskapning når det gjelder grunnlovsarbeid og den kraften som Grunnloven skal ha. Vi har pekt på at dette åpner for et sett med A-regler og et sett med B-regler i Grunnloven – noen som gjelder under enhver omstendighet, og noen som kan settes ut av spill. Representanten Harberg var inne på de problemene som oppstår når disse unntaksbestemmelsene skal mobiliseres.

Det er heller ikke særlig i pakt med vår grunnlovstradisjon å inndelegge Stortinget i lette og tunge grunnlovsbestemmelser. Når vi da hører SVs begrunnelse for ikke å støtte Arbeiderpartiets glideflukt i grunnlovssaken, kan man bli ytterligere bekymret, for den er jo nettopp at man ikke går langt nok i å sette sentrale grunnlovsbestemmelser ut av spill. Vi kan i tillegg diskutere i hvilke situasjoner det skal skje – noe som er høyst uklart – men da kommer det til syne at ett enkelt parti ikke har så stor sympati med enkelte av de vernebestemmelsene som Grunnloven jo er satt inn i verden for å trygge under alle forhold, vanskelige forhold.

Man står ikke helt uten virkemidler for å ha praktiske tillempinger i en krisesituasjon. Vi har nødrettstankgangen, som gjør at en regjering under slike forhold senere må argumentere for at man har handlet ut fra nødrettsbestemmelser. Slik skal det også være i fortsettelsen, og poenget er at det gir en mye høyere terskel for å fravike rettighetsbestemmelsene i Grunnloven enn en slik relativiseringsbestemmelse som den Arbeiderpartiet hittil har stått alene om. Jeg merker at SV nå synes at den nyskapningen som Arbeiderpartiet vil stemme for i dag, i grunnen er helt i orden. Da vi hadde denne saken til behandling i forrige runde, var de sterke og prinsipielle på at Grunnloven gjelder, med de inngitte begrensninger som ligger i hensynet til de praktiske forhold – gjennomførbarheten – og at vi ikke trenger en egen unntaksbestemmelse for å sette store og viktige deler av Grunnloven ut av spill ut fra mer opportunistiske partipolitiske ønsker.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [12:37:00]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære) (Innst. 283 S (2018–2019), jf. Dokument 12:17 (2015–2016))

Ulf Leirstein (uavh) [12:37:39] (ordfører for saken): Som presidenten sa, gjelder det grunnlovsforslaget vi nå behandler, en endring i § 98.

Komiteen har i innstillingen delt seg i et flertall som ønsker å avvise forslaget, og et mindretall som ønsker å slutte seg til forslaget.

Som det anføres i innstillingen fra komiteen, er flertallet kritisk til en slik bestemmelse i Grunnloven og tviler på at dette vil bidra til å avhjelpe situasjonen. Tvert imot mener flertallet at en slik bestemmelse vil kunne stimulere til økt rettsliggjøring, og da slik at det blir domstolene som reelt sett fastsetter hvorledes en lov eller forskrift skal forstås, og ikke lovgiver. Likevel var flertallet tydelig på, også i merknadene, at man vil understreke behovet for en diskusjon og gjennomgang av bruken av adgangen til å delegere fullmakter til ytre etater til å utforme forskrifter.

Mindretallet, som undertegnede er en del av i denne saken, ønsker å få fram at i et moderne, komplisert samfunn har man behov for mange former for regulerende inngrep i enkeltpersoners og juridiske personers frihetssfære. Disse kan komme i et motsetningsforhold der ønsket om samfunnsregulering på den ene siden står opp mot hensynet til personlig handlefrihet og autonomi på den annen side.

I norsk rettsteori har det fra tid til annen vært hevdet å eksistere et såkalt forholdsmessighetsprinsipp når en har diskutert hvilke grenser staten og de organer som handler på vegne av staten, må underlegges for å beskytte et kjerneområde av borgernes frihet mot for store offentlige inngrep.

Forslagsstillerne, og mindretallet i komiteen, mener at det er behov for å avklare at forholdsmessighetsprinsippet er et anerkjent rettsprinsipp, ved å gi det en uttrykkelig hjemmel som en grunnleggende rettsnorm i vår grunnlov. Dette betyr at et krav til forholdsmessighet ikke bare blir et krav til innholdet i forvaltningsavgjørelser, men at det også blir en overordnet norm for beskyttelse av den enkelte borger i all offentlig regelproduksjon som griper inn i borgernes handlefrihet, enten det er lov eller forskrift.

Det har vært forslagsstillerens intensjon med forslaget å kreve en innholdsmessig forutgående kvalitetssikring som fører til at det i mindre grad treffes vedtak som virker uforholdsmessige overfor de borgere og juridiske personer som rammes av byrdefulle inngrep. Samtidig vil det bli enklere å bringe inn mothensyn mot inngripende regulering fra borgernes perspektiv. Mindretallet i komiteen slutter seg til det som har vært anført i grunnlovsforslaget fra forslagsstillerne, og støtter forslaget, alternativ 2, slik at § 98 første ledd skal lyde:

«Ingen lov, forskrift eller vedtak må gripe inn i en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inn-

grepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.»

Jeg tar herved opp forslaget.

Presidenten: Representanten Ulf Leirstein har tatt opp forslaget han refererte til.

Michael Tetzschner (H) [12:41:26]: Hver dag pålegges våre innbyggere stadig nye plikter som de ikke selv har påtatt seg frivillig. Det kan være påbud om å oppfylle plikter til stat eller kommune, eller forbud som setter grenser for den personlige handlefrihet. Ikke alle rettslige plikter er påtvinget borgerne. Noen forpliktelser inngår vi som privatpersoner med andre private borgere, f.eks. når vi bestiller en vare eller forplikter oss til å yte noe. Mens avtaler mellom private parter typisk er balanserte – ytelse mot ytelse, betaling for en tjeneste eller en vare – er den rettslige posisjon vi kommer i når staten pålegger oss juridiske forpliktelser, preget av asymmetri. Med det mener jeg at statlige reguleringer og inngrep alltid vil ha et element av maktutøvelse overfor den som berøres som person.

Det gjelder selv om byrdene som pålegges den enkelte, kan begrunnes ut fra hensynet til fellesskapet eller andre borgere. Vi må tåle å avgi noe av arbeidsinntektene våre for å sikre finansiering av fellesgodene, vi må akseptere å ikke kunne bygge uten å ha fått tillatelse på bestemte forutsetninger, og vi må respektere hygienekravene for å drive restaurant. Det er da heller ikke disse tilfellene som skaper prinsipielle problemer når staten skal regulere et moderne samfunn. Problemene kan heller vise seg å være at mange reguleringsbestemmelser treffes uten konkret og detaljert kunnskap om hvordan de slår ut for enkeltmennesker.

Forslagsstillerne, tidligere stortingsrepresentanter Gunnar Gundersen og Erik Skutle og nåværende representanter Heidi Nordby Lunde, Bente Stein Mathisen og undertegnede, har vært opptatt av å få frem en diskusjon om at det skal være en såkalt generalklausul. Det er visstnok det som for tiden heter «backstop». Det er en mekanisme som gjør at et offentlig inngrep som innsnevrer folks frihet, til syvende og sist ikke bare blir målt ut fra sin politiske begrunnelse og hensikt, men også ut fra om det har akseptable virkninger og virker konkret rettferdig overfor dem som rammes av reguleringen.

I saksfremstillingen og begrunnelsen for forslaget er det referert til norske juristers diskusjon gjennom tidene om det allerede er etablert en ulovfestet praksis som kan sies å være en avveiningsnorm hvor kravet til proporsjonalitet inngår. Det er en rekke eksempler på at domstolene ikke har vært fremmede for å henvise til en form for forholdsmessighet i sine domspremisses. Svært

ofte brukes forholdsmessighetsvurderingen som en fellesbetegnelse for andre forhold som kan gjelde usaklig forskjellsbehandling, utenforliggende hensyn eller myndighetsmisbruk. Men fortsatt mangler norsk rett en uttalt vernebestemmelse mot for inngripende og uforholdsmessig regulering av enkeltmenneskenes handlefrihet. Dermed er det heller ikke utviklet en rettsdogmatisk teori om kravet til proporsjonalitet, slik svært mange av de demokratiske forfatningene vi har i Europa, har.

Norsk forvaltningsrett åpner ikke for at domstolene kan stille metodekrav til hvordan forvaltningen bruker sitt frie skjønn, men nøyer seg med å kontrollere om det er utøvet innenfor lovens rammer. Vi har riktignok fremragende jurister, som Hans Petter Graver og Jan Fridthjof Bernt, som vil hevde at proporsjonalitetstankgangen spiller en rolle. Førstnevnte vil hevde at vi har et slikt ulovfestet prinsipp, mens professor Graver mener at vi ikke har en slik regel med hjemstavnsrett i norsk forvaltningsrett.

Forslaget vil, hvis det skulle bli vedtatt, avklare denne diskusjonen og vil altså grunnlovfeste et vern mot uforholdsmessige inngrep som et generelt overordnet rettsprinsipp. Forslagsstillerne mener det er behov for å avklare at forholdsmessighetsprinsippet er et anerkjent rettsprinsipp, ved å gi det uttrykkelig hjemmel som en grunnleggende rettsnorm i Grunnloven. Dette betyr at et krav til forholdsmessighet ikke bare blir et krav til innholdet i forvaltningsavgjørelser, men at det også blir en overordnet norm for beskyttelse av den enkelte borger i all offentlig regelproduksjon som griper inn i borgernes handlefrihet, enten det er lov eller forskrift.

Jeg vil også peke på andre trekk ved regelutviklingen som tilsier en norsk regel på dette området. Vår rettsutvikling påvirkes av andre – eksterne – rettsdannelse, som folkeretten, menneskerettighetene og EU-retten, som alle får større plass i det norske rettskildet bildet. På de områder som implementerer EU-retten gjennom EØS-avtalen, vil det ikke være tvil om dette, men også på andre områder vil det foreligge en påvirkningseffekt. Både Den europeiske menneskerettskonvensjon og andre avtaler Norge har sluttet seg til, har bestemmelser om proporsjonalitet. Da kunne man jo trekke den konklusjonen at norske borgere vil kunne nyte godt av dette. Men fraværet av en nasjonalt formulert regel gjør gjennomslaget av en slik norm mer avhengig av å kunne mobilisere ressurser for å bringe sin sak inn for internasjonale håndhevelsesorganer. Rettskildene – lovt tekst, forarbeider og praksis – er heller ikke umiddelbart tilgjengelige for vanlige mennesker på norsk. Når muligheten for å få underkjent et inngrep som uforholdsmessig, og dette avhenger av internasjonale rettsnormer, vil man kunne anta at dette hensynet ikke blir tillagt så stor vekt ved utformingen av nasjonale myndighetsinngrep.

Hensikten med en grunnlovsnorm er ikke flere rettssaker, men at dette hensynet er mer nærværende ved utforming av reguleringer og inngrep uansett samfunnsområde. Den sektoriserede staten har på mange områder gitt en sektorisert lovgivning, som legger større vekt på å gjennomføre sektorpolitikk enn å vurdere de totale virkninger for dem som rammes av inngrepene. Derfor er en sektoroverordnet norm av stor verdi.

Også to andre utviklingstrekk tilsier behovet for en slik overordnet begrensning av offentlig maktutøvelse og gjør den mer aktuell. Jeg vil peke på fremveksten av administrative straffer samt økt bruk av fullmaktslovgivning. Til det første kan sies at omfanget av administrativt ilagte straffer har økt kolossalt. Det vil si at vedtak om sanksjoner for å hindre eller motvirke enkeltpersoners eller juridiske personers atferd skjer ved administrative beslutninger. Flere har påpekt den faren for rettsikkerheten som ligger i at det er samme instans som gjør seg opp en mening om et faktum, gjerne i form av en påstand om overtredelse av en bestemmelse, som også ilegger sanksjoner med straffepreg uten særlig mulighet til kontradiksjon for den som rammes. Dette står i motsetning til en domstol som opptrer uavhengig av partene.

Likeledes settes kravet om bevist skyld lavere enn ved annen straff, gjerne gjennom et vilkår om uaktsomhet fremfor forsett. Det blir lettere tema å bebreide noen for hva de burde ha gjort, eller har unnlatt å gjøre, ut fra en aktsomhetsnorm, enn å føre bevis for at borgeren faktisk subjektivt bevisst har ønsket å handle mot forbudet, vedtaket eller forskriften. Effektivitet har hatt forrang fremfor rettssikkerhet. Samtidig har de administrative vedtakene med straffekarakter vært lettere å akseptere for dem sanksjoner rettes mot, fordi man altså ikke kommer i strafferegisteret; man må bare betale et gebyr, en tilleggsavgift e.l.

Det har vært mulig å angripe slike forvaltningsavgjørelser gjennom saksanlegg mot staten, men i realiteten er det en meget høy terskel for den som mener seg urettmessig behandlet, å gå til dette skrittet. Prosessrisikoen er høy, og det offentlige har uendelig av både tid og ressurser til å holde en prosess gående mot en privat part.

Et viktig formål med forslaget er å kreve en innholdsmessig forutgående kvalitetssikring som fører til at det i mindre grad treffes vedtak som virker uforholdsmessige overfor de borgere og juridiske personer som rammes av byrdefulle inngrep. Samtidig vil det bli enklere å bringe inn mothensyn mot inngripende regulering fra borgerens perspektiv. Det er særlig den delen av forholdsmessighetsvurderingen som går ut på at det er den aktuelle offentlige instans som har oppgaven med å forsikre seg om at delkravene til forholdsmessighet er

oppfylt. Det betyr ikke at man skal stå uten muligheter til å regulere et område, men det må også være slik at man vurderer om dette tiltaket er egnet til å nå de mål som begrunner det, om tiltaket er nødvendig for å oppnå målene som begrunner inngrepet, eller om det foreligger andre valg av virkemidler, der de minst inngripende virkemidler blir valgt.

En grunnleggende rettsnorm om krav til forholdsmessighet vil forsterke borgerperspektivet i forberedelsen av nødvendig, men inngripende samfunnsregulering. Samtidig vil det være en norm for etterprøving av at inngrepet er gjort så skånsomt som mulig overfor den enkelte sett i forhold til de fordeler som oppnås.

Vi kan også se innholdskravet som en ytre beskyttelse mot de mulige negative effekter av utstrakt fullmaktslovgivning fordi den sikrer borgerne en inngrepfri kjerne. Allerede i 1960-årene ble det reist kritikk mot den økende tendensen til fullmaktslovgivning, dvs. at Stortinget benytter seg av rammelovgivning som gir departementet hjemmel til å gi utfyllende forskrifter. Ideelt sett skal forskriftene respektere de ytre rammene som Stortinget har hatt et bevisst forhold til under behandlingen av lovsaken, slik at forskriftenes detaljbestemmelser fyller ut loven på et mer praktisk plan.

Problemet for rettssikkerhet og forutberegnelighet oppstår likevel når hjemmelsloven ikke inneholder klare ytre grenser som Stortinget har satt. Regelprodusenten, gjerne et departement eller direktorat, vil være fristet til å innfortolke de hjemler de mener er praktiske å ha for hånden. Hvis for store områder blir liggende til forvaltningens egen regelutvikling, uten at Stortinget har hatt anledning til å kontrollere om forskriftene holder seg innenfor de ytre grenser Stortinget har satt, innebærer dette at lovgivningskompetansen overføres fra Stortinget til forvaltningen. Det er i så fall det motsatte av demokrati, og det skjer som en overskridelse av hjemmelsloven og beveger seg på utsiden av denne eller i en uklar gråsoner.

For øvrig kan jeg vise til Dokument nr. 14 for sesjonen 2002–2003, Rapport fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, punkt 6.1, Kontroll med delegert lovgivningsmyndighet. Dette står i begrunnelsen, så jeg skal ikke bruke fellestiden her på det.

Vi som står bak forslaget, ser ikke på den foreslåtte grunnlovsbestemmelsen som hele svaret på den manglende parlamentariske kontroll med delegert lovgivningsmyndighet og stor forvaltningsmakt som i stigende grad også skjer utenfor sentraladministrasjonen og departementene. Forslaget vil imidlertid avhjelpe den delen av forvaltningsvedtakene som retter seg mot enkeltpersoner på to måter: Vernet mot urimelige utslag av forvaltningsmakt som innebærer uforholdsmessige inngrep, vil bli konkret styrket, mens en uforholdsmes-

sighetsstandard vil pålegge forvaltningen større akt-somhet i utformingen av nytt regelverk.

Jeg viser til den konkrete utformingen som forslagene har fått i to alternativer, og fremmer begge i samsvar med det som er praksis, for å gi Stortinget en valgmulighet.

Jeg vil til slutt konstatere at forslaget ikke har utsikter til å oppnå flertall for å bli skrevet inn i Grunnloven i dag. Det er gjerne slik at grunnlovsendringer, i tillegg til de forsinkende omstendelige prosedyrene for endring som vi har ønsket, også vil kreve en politisk modning hos partiene og kanskje representantene. Det ser ut til at grunnlovsendringer for å bli vedtatt må komme som tverrpolitiske initiativ, helst etter kommisjonsarbeid. De iboende konkurranseforhold mellom partiene hever terskelen for et samarbeid over blokkgrensen. Man er imot det man selv ikke har tatt initiativ til. Men om forslaget ikke samler flertall i dag, vil sjansen by seg senere. Den som arbeider med Grunnloven, må ha stor tålmodighet og langt tidsperspektiv. Vi har begge deler.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:54:11]: Det høyrest tillitvekkjande ut med eit grunnlovsforslag som tek til orde for eit forbod mot å gripa inn i fridomssfæren til borgarane. Då skulle ein tru at det meste var dekt opp for urett som vert gjord mot folk. Eller er det ikkje så enkelt? Forslagsstillarane skriv at dei er uroa over utviklinga, som inneber at det er vanskeleg å fylgja med på alt som vert vedteke av forordningar og forskrifter. Eg kunne ikkje vore meir samd. Det er ikkje lett å få den heile og fulle oversikta over kva konsekvensar desse reglane får for folk. Ikkje minst gjeld dette at me her på Stortinget gjev makt til departementet – korleis dei skal utforma forskrifter for handheving av lova.

Men som fleirtalet har merka seg, er òg forslagsstillarane einige i at dette ikkje vil løysa dei store utfordringane. Eg er redd for at det heller vil skapa ein meir uoversiktleg situasjon. Den største utfordringa for enkeltmenneske i dag er jo at me stadig vekk overfører myndigheit til ulike direktorat og andre, slik at ein får ein lang vedtaksveg der ein slepp å ha politisk ansvar for det som vert vedteke.

Det er litt underleg at dette forslaget kjem frå Høgre, partiet som eg oppfattar stadig vekk meiner at alle reglar og forordningar som kjem frå Europa, EU og EØS, skal gjennomførast utan at me skal ha ei skikkeleg vurdering av det her i huset. Ein prøver å få vridt det til at det er så lite inngripande at me ikkje treng å ta omsyn til Grunnlova. Hadde ein berre prøvd å utfordra – der ein faktisk utnyttar dei handlingsromma me har i dei ulike samarbeidsavtalane me har, der me verkeleg går igjennom og ser om det er til beste for enkeltpersonar i Noreg – i staden for at me stadig vekk berre lét oss fylgja med uansett

kva som kjem! Hadde me utnytta det handlingsrommet, trur eg folk flest hadde følt seg mykje meir trygge på at det er folks beste som vert teke omsyn til.

Eg vil berre referera til kva finansminister Siv Jensen sa i etterkant av årets val til Europaparlamentet. Ho sa at valet var eit signal om at folk er lei overnasjonal styring og skeptiske til dette.

Det er me i Senterpartiet samde i, men i motsetning til finansministeren og regjeringa meiner me at svaret på dette er å utnytta det handlingsrommet me har, ikkje slavisk inngå alle avtalar.

Michael Tetzschner (H) [12:57:25]: To poeng til representanten Bjørke. Han begynner med å anerkjenne problembeskrivelsen av at Stortinget ikke har fullstendig oversikt over den delegerte lovgivningsmyndigheten som vi gir fra oss gjennom den utstrakte bruken av rammebestemmelser og overlater til byråkratiet eller embetsverket å utfylle mer detaljert. Så brukes det da som et argument mot en ren vernebestemmelse om at inngrepene på borgerplan ikke skal oppfattes som konkret urimelige eller uforholdsmessige. Jeg vil si at hvis vi først er enige om at Stortinget ikke på god nok måte kontrollerer hvordan delegert lovgivningsmyndighet blir brukt, må det i hvert fall være bedre å ha en vernebestemmelse som gjør at man unngår de største utslagene av konkret urettferdighet overfor den som blir utsatt for et offentlig inngrep – blir pålagt en byrde, en plikt til stat eller kommune. Om forslaget ikke løser det grunnleggende problemet fullstendig, er det i hvert fall – skal vi si – en sikkerhetssele, slik at man i kollisjonstilfeller kommer fra kollisjonen bedre enn uten sikkerhetsbelte.

Det andre er Bjørkes forundring over at vi som er for europeisk samarbeid, også tar til orde for en norsk regel, en rettsnorm i Norge, i Grunnloven, som nettopp bruker en del av de avveiningsnormene – som vi også ser skje internasjonalt. Et typisk eksempel er Den europeiske menneskerettskonvensjon. Fordelen med det er at vi da kan få en norsk regelutvikling, og at det også kan utvikles en norsk rettsteori på bakgrunn av norske forhold, som da også vil – tror jeg – hindre og være forebyggende for at våre borgere må gå til Den europeiske menneskerettsdomstol for å kunne benytte en slik rimelighets- eller avveiningsnorm om uforholdsmessighet. Det må jo være bedre å kunne løse dette innenfor vårt eget rettssystem. Det betyr også at vi sikrer borgerne en reell tilgang, fordi det tross alt er lavere terskel for å benytte det norske rettssystemet enn for å henvende seg til utlandet for å gjøre bruk av en slik avveiningsnorm som forslagsstillerne ser for seg skrevet inn i Grunnloven.

Med all velvilje: Jeg ser ikke at Bjørkes kritikk mot innlegget er særlig logisk, og med hans grunnholdninger til EU, og formodentlig også hans velvilje overfor en-

keltmennesker, burde jo Senterpartiet i denne saken stemt for grunnlovsforslaget.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [13:00:51]: Det er veldig interessant å være med og diskutere de overordnede prinsippene og det som er bærende for det norske samfunnet – Grunnloven vår. Jeg synes også komiteen hittil har redegjort godt for sammenhengen mellom mål og midler, dilemmaene mellom individ, fellesskap og samfunn, frihetsrommet for den enkelte opp mot frihetsrommet for samfunnet, og ikke minst rammen av fellesskapet og hvordan rettsstaten skal håndheve dette i praksis.

Det er veldig interessant hvordan vi i Norge har gode systemer for forarbeider med de politiske prosessene våre – proposisjoner, NOU-er, høringer, innstillinger m.m. – og, som det også blir pekt på, at det i utgangspunktet er med omfattende prosesser vi også kan gjøre endringer i Grunnloven.

Folk kan påvirke politikken gjennom partiene og oppslutningen i valg. Det er dessuten viktig at den dømmende makt får utøve sitt fag og sin juss for å håndheve lovgivers intensjon, og forvaltningen av forskrifter må følges opp og være i tråd med Stortingets vilje. Det er også vårt ansvar som representanter å følge opp det. Her vil jeg peke på at regjeringspartiene har et stort ansvar å forvalte gjennom sitt flertall her i Stortinget.

Uforholdsmessige inngrep er ikke ønskelig fra noen partiers side, og det er ikke nødvendigvis det som ligger til grunn for å stemme imot dette forslaget. Representanten Tetzschner nevner i sitt innlegg at de vil regulere summen av disse inngrepene, og han er så vidt innom EØS som et tema. I år er det 25 år siden Norge sa nei til EU, og det kan vi glede oss over å feire, for Norge hadde sannsynligvis sett annerledes ut hvis vi hadde gått inn i EU. EØS ble etablert på starten av 1990-tallet som en midlertidig løsning. Det var bare Kristelig Folkeparti som tok til orde for at dette kom til å bli varig, og de kan banke seg på brystet og si at det hadde de sannelig rett i.

Det var uro i økonomien, og det var behov for å samarbeide. Det er det jo ingen tvil om at det er også i dag, men vi må stille oss spørsmålet om hvilken rolle lover og rettsprinsipper spiller opp mot globalisering og forvaltning på tvers av land. Vi ser sterke strømninger, og europaparlamentsvalget som akkurat er gjennomført, er et tankekors i seg selv med hensyn til hvordan vi håndhever lovverket i Norge.

Det er også det paradokset jeg vil forsterke, nemlig at Høyre tar til orde for uforholdsmessige inngrep uten at de stiller kritiske spørsmål ved at vi tar inn forordninger og lovverk fra EU uten noen videre vurderinger. Her burde Norge stå mer opp for seg selv, stå mer opp for de

interessene vi har, overfor våre borgere, og forvalte lovverket mer ansvarlig og mer aktivt enn det vi gjør i dag.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:04:16]: Berre ein kort merknad til representanten Tetzschner, når han seier at me er imot europeisk samarbeid: Senterpartiet har aldri vore imot europeisk samarbeid, men me vil ha eit samarbeid der me sjølve kan vurdera dei ulike avtalane ein går inn i og gjer vedtak om.

Så til om ein burde ha gått inn for denne grunnlovsendinga: Eg trur ikkje det er Grunnlova som er problemet om folk føler seg tilsidesette, om dei føler at dei vert tekne vare på eller ikkje, men korleis me legg opp regelverket, korleis me lagar til system der me kan få ein samheng mellom kven som vedtek lovane, korleis det vert gjort, og kven som er ansvarleg for korleis det verkar på den enkelte borgaren. Det er på den måten folk får ei oppfatning av kva som er rettferdig og ikkje.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [13:05:16]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene (Innst. 289 S (2018–2019), jf. Dokument 12:36 (2015–2016))

Ulf Leirstein (uavh) [13:05:50] (ordfører for saken): Som presidenten akkurat sa, behandler vi grunnlovsforslaget om § 95 nytt tredje ledd.

Som det står i grunnlovsforslaget, mener forslagsstillerne at man ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ikke i tilstrekkelig grad overveide hensynet bak den opprinnelige bestemmelsen da man skrev den tidligere bestemmelsen i § 98, prinsippet om at staten ikke måtte avgiftsbelegge adgangen til rettshjelp, ut av Grunnloven.

Hensikten med forslaget er for det første at folk ikke skal måtte betale merverdiavgift som legges på rettsgebyrene. Men de skal heller ikke risikere å måtte betale merverdiavgift på advokatenes salærer når disse er betaling for tjenester advokatene utfører i forbindelse med arbeidet med rettsaker. En person som henvender seg til en advokat og ber om advokatens bistand for å fremme f.eks. et erstatningskrav, må betale advokaten et honorar som i dag medfører et tillegg på 25 pst. merverdiavgift.

Forslagsstillerne av grunnlovsforslaget mener det ikke er rimelig at staten skal tjene på denne statlige virksomheten: rettspleien. Komiteen har vurdert forslaget

og er enstemmig i sin konklusjon, som jeg kort skal begrunne.

Komiteen viser til at sportelbestemmelsen i den gamle Grunnloven § 98 i praksis ble opphevet ved lovendringen av Sportelreglementet i 1830. Grunnloven § 98 hadde dermed i praksis kun historisk interesse da den ble opphevet i 2014, slik komiteen ser det. Komiteen viser i innstillingen til at advokattjenester generelt er omfattet av merverdiavgiftsloven, og mener at eventuelle endringer i regelverket bør reguleres i merverdiavgiftsloven på vanlig måte. Grunnloven bør forbeholdes de mer prinsipielle sider og ikke regulere detaljer knyttet til enkelte skatte- og avgiftstyper.

Komiteen vil derfor foreslå at forslag til § 95 nytt tredje ledd ikke bifalles.

Michael Tetzschner (H) [13:08:18]: Man får vel si at stemmetallene fra komiteen var mer imponerende enn argumentene for å nedstemme dette forslaget. Nå er det jo ofte slik i disse grunnlovsforslagene – som jeg var inne på i sted – at når enkeltrepresentantene kommer med dem, tar det en stund før de slår inn i partiene, og til slutt vil også flere partier, kanskje til slutt over blokkgrensene, innse at det er noen poeng her. Slik det nå ser ut, vil vi i dag ikke vedta grunnlovsendringer som styrker den lille manns situasjon overfor staten – hvis vi tenker på den forrige runden – med proporsjonalitet. Vi kommer heller ikke den lille mann eller kvinne i møte ved å gå inn på at det skal være lettere også å få rett, ikke bare å ha rett. Og det er jo det som er hensikten med dette forslaget.

Det kan kanskje ligge litt håpefulle føringer når saksordføreren sier at det er innvendinger mot å bruke Grunnloven til denne reguleringen som er førende for flertallet, og det gir selvfølgelig håp om å få en diskusjon i forbindelse med merverdiavgiftsloven. Så får vi se hvor langt vi kommer.

Bakgrunnen her er i hvert fall adgang til en rettslig prøving i et samfunn som blir stadig mer gjennomsyret av rettslige reguleringer, hvor den enkelte må stå opp og forsvare sine posisjoner overfor ganske sterke parter, ikke minst i stat og kommune. Det er det grunnleggende her. Forslagsstillerne ser nemlig adgangen til domstolene ikke som et personlig ønske om å øke sitt personlige forbruk, slik vi kan si om en del forbruksvarer som det naturlig nok legges 25 pst. merverdiavgift på. Her er det for å kunne forsvare og gjennomføre den likheten for loven som vi i mange andre sammenhenger hyller at vi har i landet. Men på dette området ser vi at det er de facto stor forskjell.

For det første er det ikke ressursbegrensninger når staten eller kommunen først har satt seg på bakbena og ikke vil inngå noe forlik, og den private part, enten det er

en bedrift, en familie eller en enkeltperson, har kommet i rettslig tvist med det offentlige. En fritakelse fra merverdiavgift vil da gjøre denne inngangsbilletten noe billigere, selv om man like fullt står med en prosessrisiko.

Det andre ulikhetsforholdet jeg vil trekke frem, er at når det gjelder næringsdrivende som kommer i retts-tvister, vil de i sitt momsregnskap kunne trekke fra momsen også for tjenester som brukes, som advokatbi-stand, når de er innenfor området hvor de har regnskapsplikt.

Det vi blir stående tilbake med, er at den enkelte privatperson som måtte ønske å få domstolsadgang, må betale – til og med betale motparten i de sakene hvor staten er motpart. Det kan man da regne med fører til at mange ikke får hevdet de rettighetene som Stortinget, f.eks., har ment å gi vedkommende rettighetshaver.

Vi synes at om man bruker Grunnloven eller merverdiavgiftsloven for å sikre en slik tilgang på rettslige remedier, i og for seg kan være et spørsmål om teknikk. Men vi ønsker å løfte denne debatten, for jeg tror ikke den er over. Det er en ulikhet som rammer den privatpersonen eller de næringsdrivende som søker rettslig bi-stand – ikke minst hvis man er så uheldig å få stat og kommune som motpart i en sak der det ikke er disse som bærer omkostningene.

Jeg vil til slutt si at den historiske henvisningen som forslagsstillerne har, den tidligere bestemmelsen om at staten ikke kan ta sportler for domstolsvirksomhet, er nettopp for å vise til at den gangen staten var liten og ikke hadde så mange inntekter, så man allerede verdien av at staten ikke skulle avgiftsbelegge vanlige menneskers adgang til domstolene. Nå er staten helt annerledes, maktfull og rik, og jeg mener at det tilsier at vi bør tenke igjennom hvordan vi sikrer våre medborgere en god adgang til å få prøvd sine rettslige tvistesporsmål på en billigere måte.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [13:14:14]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingsssesjonen 2017–2018 (Innst. 291 S (2018–2019), jf. Meld. St. 12 (2018–2019))

Dag Terje Andersen (A) [13:14:41] (komiteens leder og ordfører for saken): Den saken vi nå har til behandling, og den tittelen presidenten refererte, fører vanligvis ikke til veldig stort engasjement. Slik ser det ut også i dag – i presselosjen, bl.a. – men det er allikevel en stor og viktig sak.

Jeg vil starte med å takke komiteen for godt samarbeid, for vi har klart å hekle oss fram til noe som er nesten tvers igjennom en enstemmig innstilling. Når det gjelder kommentarer til de enkelte departementene, er innstillinga på alle områder enstemmig. Jeg vil rette en særlig takk til vår komitésekretær Thomas Dam og, om jeg kan si det, til min rådgiver Marianne Seip, som har hatt en voldsomt stor jobb med å gå igjennom veldig mange saker.

Det er en stor sak. Vi har behandlet 768 tidligere stortingsvedtak, hvorav 470 – altså langt over halvparten – fremdeles er åpne, altså ikke gjennomført av regjeringa. Vi, og særlig de som har jobbet for oss, har hatt en tung jobb fordi det har vært stor avstand mellom de tilbakemeldingene de enkelte departementene har gitt i forbindelse med Prop. 1 S, altså budsjettproposisjonen, og den meldinga som vi nå har fått fra Statsministerens kontor, Meld. St. 12. Det er en lang rekke saker som departementene fortjenstfullt har omtalt, som har blitt behandlet i den enkelte fagkomité, men mange av de sakene er uteglemt i meldinga som vi nå har til behandling. Derfor er det en enstemmig komité som ber om at neste års melding også omfatter tidligere og ikke gjennomførte vedtak fra tidligere sesjoner. Selv om saken i dag handler om 2017–2018, er en stor del av sakene fra 2016–2017. Men det er en realitet at veldig mange vedtak fra før 2016 ikke er lukket, og det har det vært en stor jobb å finne fram til. Vi ber enstemmig om at til neste år må regjeringa redegjøre også for dem.

Så vil jeg minne om hva som ble sagt ved behandlingen av Frøiland-utvalgets rapport. Da er vi tilbake til 2002–2003, som er grunnlaget for måten vi nå behandler anmodnings- og utredningsvedtak på. Da ble det sagt:

«Komiteen vil understreke betydningen av at Stortingets vedtak følges opp av ansvarlige myndigheter. Befolkningen må kunne stole på at Stortingets vedtak gjelder. Kan de ikke det, vil det på sikt undergrave troen på vårt politiske system.»

Når over halvparten av vedtakene ikke er fulgt opp, vil jeg hevde at der er vi nå. Det er derfor en veldig alvorlig sak.

For å si litt om bakgrunnen: Vi kan godt si at det er fattet for mange anmodningsvedtak i Stortinget. Det er aldri fattet så mange anmodningsvedtak i Stortinget som i siste stortingsssesjon. Jeg er bekymret for at vi der ved undergraver den autoriteten vi har som storting for å understreke alvoret i de stortingsvedtakene som blir fattet, og regjeringas plikt til å følge dem opp. Det er et ansvar vi i opposisjonen har. Det er også slik at en del av vedtakene i Stortinget vil jeg si er relativt svake. For eksempel når vi fatter vedtak her i salen der vi ber regjeringa vurdere, er det en mulighet for at regjeringa sier at det har de vurdert, og det var ingen god idé. Da har de faktisk

fulgt opp stortingsvedtaket. Det gir ikke Stortinget den autoriteten det skal ha.

Da er det viktig å understreke at de mange anmodningsvedtakene som vi nå har, ikke bare er fra opposisjonen og med støtte fra Kristelig Folkeparti og førforrige valg med støtte fra enten Venstre eller Kristelig Folkeparti. Nei, mange anmodningsvedtak er et resultat av regjeringspartienes egen budsjettbehandling i Stortinget, der det har utviklet seg en tendens til at der mindretallspartiene har flagget sine standpunkter som tunge krav før de går inn i forhandlinger, ender det opp med et anmodningsvedtak som plaster på såret for at de ikke fikk gjennomslag i de økonomiske forhandlingene. Her må vi alle ta et ansvar for vedtakene.

Det store antallet anmodningsvedtak først og fremst er et uttrykk for, er en svak regjering. I det siste hele året til regjeringa Stoltenberg, som det stadig og daglig refereres til fra sittende regjering når det er stortingsdebatter, var det 25 anmodningsvedtak. I 2017–2018 var det 429. Jeg har alt gitt uttrykk for vårt ansvar for innholdet i vedtakene, men det er et åpenbart uttrykk for en svak regjering når en ikke i større grad har avklart politiske forhold for å unngå den typen anmodningsvedtak som vi ser en rekke av. Når det er så mange vedtak, og ikke minst når en så stor andel av vedtakene ikke blir fulgt opp av regjeringa, er det til sjuende og sist et uttrykk for mangel på respekt for Stortinget.

Det er, som jeg sa, på mange områder og særlig når det gjelder omtalen av det enkelte departement, slik at det er sterk kritikk fra Stortinget, og det fra et enstemmig storting. Når vi bruker begrepet «kritikkverdig», gjør vi det mye med utgangspunkt i Riksrevisjonens vokabular, og de som kjenner den verdenen av kontroll, vet at det er en høy terskel for å bruke dette begrepet.

Det er enighet i komiteen når det gjelder Samferdselsdepartementet. Det blir hevdet i Meld. St. 12 at de hadde 18 vedtak. Departementets egen proposisjon til Stortinget i forbindelse med budsjettet sa at det var 20 vedtak, og hele 8 av dem, nesten halvparten, er åpne. Det påtaler komiteen som kritikkverdig.

Det samme gjelder Barne- og likestillingsdepartementet, som sjøl hevder i Prop. 1 S at de hadde 69 vedtak. Det er bare 44 av dem som er rapport fra Statsministerens kontor i forbindelse med Meld. St. 12, og hele 37 av dem er åpne.

Olje- og energidepartementet varslet sjøl om 21 vedtak. Det er bare 18 som er omtalt i meldinga fra regjeringa. Av dem er 16 saker åpne.

Da understreker jeg at det i all hovedsak er saker som departementene sjøl sier er åpne. Det sier vi er kritikkverdig.

I Næringsdepartementet varsles det fra regjeringa i forbindelse med meldinga at det er 29 vedtak, men de-

partementet sjøl pekte på 31 i sin budsjettproposisjon. Der er det slik at det er 30 åpne tidligere vedtak som ikke er fulgt opp av regjeringa. Det er flere vedtak fra Stortinget som ikke er fulgt opp, enn det regjeringa sjøl melder i det hele tatt finnes av vedtak, når vi går grundig gjennom sakene.

Klima- og miljødepartementet har varslet i meldinga at det var 56 vedtak som ikke var fulgt opp. De sier sjøl i sin budsjettproposisjon til Stortinget at det var 86, og 58, altså flere enn det de varslet sjøl at de har som vedtak, som ikke er fulgt opp, når vi teller opp de to årsperiodene det er snakk om, og vedtak fra før de to periodene som regjeringa ikke har omtalt.

Jeg skal tillate meg å si – og da sier jeg det på egen kjøll, men jeg har grunn til å tro at det kan være en noe bredere oppfatning – at nettopp Miljødepartementet er et departement som Stortinget ofte har reagert på fordi vi føler at de ikke følger opp det Stortinget faktisk har sagt. Det var tema i rovviltdebatten, og det er tema nå i forbindelse med en sak vi har til behandling i komiteen om grenseavtalen med Finland når det gjelder fisking i Tanavassdraget. Det er et inntrykk av at det er motstand mot å følge opp Stortingets vedtak og forsøk på å unngå dem.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har varslet i meldinga at det var 35 vedtak, og i proposisjonen at det var 40. 22 av dem er åpne. I Kulturdepartementet er det varslet 25. I proposisjonen ble det sagt 39, og det er 32 åpne, altså flere enn det som ble omtalt fra Kulturdepartementet som åpne. I Kunnskapsdepartementet er det det samme bildet. Over halvparten er eldre enn fra 2016–2017. Det er 54 vedtak som fortsatt er åpne.

Så til det som er sterkt kritikkverdig, og det er også enstemmig fra komiteen. Den betegnelsen har vi brukt på to departement. Det ene er Helse- og omsorgsdepartementet – rett og slett fordi det er veldig mange vedtak som er fattet, men særlig, selvfølgelig, fordi det er mange vedtak, hele 88, som ikke er fulgt opp.

Et eksempel på en sak som har vært en åpen del av samfunnsdebatten hele tida, er at Stortinget har bedt om i vedtak nr. 545 at vi skulle få en egen sak om basestrukturen for luftambulansen, et kjent politisk stridstema i den åpne debatten, men regjeringa har ikke levert noen slik sak til Stortinget.

Så har vi Justis- og beredskapsdepartementet, der vi også sier at det er sterkt kritikkverdig. Der sier meldinga at det er 77 saker, men proposisjonen fra departementet til budsjettet viste 106. Det er 67 åpne vedtak. For Justisdepartementet er et av vedtakene oppfølgingen av politireformen og kravet fra Stortinget om en reell styrking av lensmannskontorene – de som fremdeles er igjen.

Det kommer vår representant i fagkomiteen nærmere inn på.

Nettopp i Justisdepartementet har vi kanskje fått noe av forklaringen på hvorfor det er som det er. Jeg hørte justisministeren på Dagsrevyen her for en stund siden. Da var det snakk om opptaksutstyr i rettssalene, som blir ansett som viktig i de fleste land, og som har vært ansett som viktig av Stortinget, for det har Stortinget sagt at vi skal ha. Da sier justisministeren på Dagsrevyen at det vedtaket må vurderes opp mot andre prioriteringer. – Og der er jo problemet. Hvis det er tilnærmingen til fagdepartementene at et vedtak i Stortinget om hva skal gjøres, er noe en skal ta til vurdering og vurdere opp mot andre forslag, er forholdet mellom storting og regjering totalt forrykket. Det er to ting å gjøre med et anmodningsvedtak: enten følge det opp eller legge fram forslag til Stortinget om å fatte et nytt vedtak. Det er det eneste måten den typen vedtak kan behandles på, ikke som mer eller mindre innspill i den løpende debatten til statsråden.

Jeg har brukt begrepet «den solbergske parlamentarismen», som bl.a. innebærer at en unngår å ta de vanskelige politiske debattene. Vi har som komité bedt om, fordi det ville vært naturlig, at statsministeren skulle være til stede her i dag. Det er nemlig slik at Meld. St. 12 er den eneste saken statsministeren i løpet av året leverer til Stortinget, og vi har gitt klart uttrykk for at hun bør være til stede, særlig når vi er i en situasjon som er mer dramatisk enn noen gang når det gjelder mangelfull oppfølging av stortingsvedtak fra regjeringas side. Men statsministeren har altså valgt å gjøre noe annet, på samme måte som hun nekter å være med i debatten. Nå så jeg det var vel 80–90 som var spurt om å være med i en debatt om distriktpolitikk, noe som er blitt avvist av alle som har blitt spurt. Den metoden for å unngå politisk debatt, særlig i forhold til Stortinget, er et annet alvorlig demokratisk problem som vi bør ta tak i. Det er et utslag av mangelfull respekt for Stortinget. Det er et utslag av arroganse overfor Stortinget, og det er egentlig skandaløst at statsministeren ikke møter opp her og er med i debatten om den eneste saken hun legger fram for Stortinget hvert år.

Svein Harberg (H) [13:29:44]: Jeg vil først si takk til komiteen for godt samarbeid. Dette er en stor og krevende sak, en svært omfattende sak, og saksordføreren, med de medhjelperne han har hatt fra komitésekretariatet og i egen krets, har gjort en formidabel jobb. Det er veldig bra. Det er som sagt en stor og krevende sak, det er vanskelig å få full oversikt, og jeg tror jeg vil si at vi fortsatt er litt på leit etter hvordan vi skal få behandlet disse sakene på en enda bedre måte.

Vi må fortsatt arbeide for å få involvert fagkomiteene i å sjekke ut hvordan anmodningsvedtak følges opp. Vi er da avhengige av at det er lik behandling i fagkomiteene. Denne gangen har vi sendt det ut til fagkomiteene for å få tilbakemelding, men det har ikke vært likt behandlet, og det gjør det vanskelig for oss å følge opp på en helhetlig og god måte. Vi må også ha det slik at når fagkomiteene har behandlet det på en god og lik måte, må vi forholde oss til deres konklusjoner når det gjelder om saker er utkvittert eller ikke. Så må vi på bakgrunn av en slik håndtering tenke at vi framover kan behandle det som står igjen, i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Noe er utkvittert, noe er delvis utkvittert, eller det lagt en plan for oppfølging, og noe er ferdigbehandlet.

Jeg må få lov til å presisere at påstanden om at over halvparten av sakene ikke er behandlet, ikke tar hensyn til dem som er utkvittert tidligere. Gjennomføringsgraden til regjeringen er på godt over 70 pst. Så kan en diskutere om det er bra, om tallet er for lavt, eller hvor mange saker som til enhver tid er til behandling når det er så stort volum. Men rett skal være rett, de 50 pst. henviser til dem som nå er omtalt, og ikke til dem som er kvittert ut.

Den store utfordringen, som forsterker det krevende ved å behandle anmodningsvedtakene og rapportene fra det, er selvsagt det unormalt store volumet vi har. Der har jeg lyst til å slutte meg til det saksordføreren selv påpekte: Vi må i Stortinget passe på og tenke igjennom bruken av anmodningsvedtak, slik at det er tydelig og klart hva vi anmoder om, når vi anmoder. Og det må være reelt, vi må anmode fordi Stortinget mener at dette skal det ses nærmere på, ikke som et resultat av forhandlinger der det ble den enkleste utveien. Det må vi passe på. Så må regjeringen passe på å ha gode og avklarte rutiner. Jeg tror jeg vil si at det fra enhver regjering, uansett farge og blokk, må være tydelige tilbakemeldinger på status og på oppfølging, og det bør være noen frister for når en må gi en tilbakemelding. Ofte registrerer jeg at det er misnøye med at utkvitteringen ikke hadde riktig svar. En utkvittering med et svar en ikke ønsker, er også en utkvittering. Det som er alvorlig, er jo de tilfellene en ikke får noe som helst slags svar.

Regjeringspartiene har valgt å forholde seg til fagkomiteenes behandling og tilbakemelding. Regjeringspartiene er også kritiske til at det er et så stort antall som ligger uavklart eller ikke er ferdigbehandlet. Det står vi sammen med komiteen om, og vi er ekstra kritiske der utkvittering tar veldig lang tid, veldig mange år, eller der volumet er ekstra stort. De tilfellene har saksordføreren gått igjennom.

Når det er sagt, er det slik at en oppfølging av et så stort volum som det har vært de siste årene, krever store ressurser. En bør jo stille seg spørsmålet om det vil være riktig å bemanne opp i departementene for å ta unna en

slik storm av anmodningsvedtak, både presise og upresise. Samtidig registrerer jeg at mange av partiene som nå kritiserer at de ikke er fulgt opp, har vært med på å foreslå reduksjoner i de administrative ressursene. Det er også slik at det ikke bare er å sette inn folk for å kvittere ut. Det skal både erfaring og kompetanse til å følge opp anmodningsvedtakene, så dette er en krevende situasjon.

Oppsummert: Ja, vi er med på kritikken av at det tar for lang tid, og vi mener det er sterkt kritikkverdig når regjeringen ikke kvitterer ut gamle saker. Det er noen saker som har ligget så lenge at de uten tvil burde vært kvittert ut på en annen måte. Og vi mener regjeringen må vurdere innsatsen der volumet er størst, for å få tatt det unna.

Regjeringen har imidlertid forbedret oppfølgingen og rapporteringen betydelig. Vi er på vei mot et system som på en bedre måte enn noen gang før gir tilbakemelding til Stortinget. Regjeringen har tatt initiativ til en dialog om hvordan en best kan følge opp og kvittere ut, og den dialogen bør intensiveres. Det bør alle fagkomiteene ha interesse av, og det bør vi i kontroll- og konstitusjonskomiteen ha interesse av. Så må Stortinget sammen, i alle farger og posisjoner, bidra til at anmodningsvedtak får tilbake sin reelle og tiltenkte funksjon, ved å bruke dem rett og riktig, og regjeringen må kvittere dem ut på en god måte.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:36:38]: Eg vil fyrst takka komiteen og komitéleiaren som saksordførar for eit godt arbeid. Han gjorde så godt greie for mange av desse sakene at eg treng ikkje å gå inn i kvar enkelt sak. Det er alvorleg når det er så mykje som ikkje er handtert. Eg er glad for at me som samla komité, òg representantane frå regjeringspartia, er så tydelege på den kritikken som er lagd fram. Det bør verka ekstra tydeleg når me er ein samla komité.

Det er problematisert mykje at det er mange oppmødingsvedtak. Ja, det er ei utfordring. Det er ikkje tvil om at det er ei utfordring korleis ein skal handtera det, men kanskje ein bør stilla seg spørsmålet: Når eit stortingsfleirtal føler behov for så mange vedtak, har me ei regjering som faktisk ikkje tek stortingsfleirtalet på alvor? Elles burde kanskje mange slike vedtak vore unødvendige – viss regjeringa gav klare signal om at dette var saker dei arbeidde med. Ein kan ikkje berre sjå på at her er mange vedtak, det er faktisk ein grunn til at det er sånn.

Eg vil òg støtta komitéleiaren i synet på at det hadde vore naturleg at statsministeren hadde vore her i dag og vore med i denne debatten.

Det er mange enkeltpunkt ein kunne gått inn i, men med så mange punkt og så mange saker som ligg her, trur eg at eg skal prøva å halda meg til det overordna. Det

er alvorleg viss det vert ei oppfatning at regjeringa «sorterer» sakene etter om dei synest det er ei god sak å ta tak i eller ikkje. Det er ikkje bra for demokratiet. Det er ikkje bra for korleis Stortinget vert oppfatta, viss det er slik. Det verkar iallfall slik for meg når det gjeld mange av sakene, at med dei sakene dei meiner det er høveleg å ta tak i, går det mykje fortare enn når det er saker der dei meiner det er feil. Det er faktisk eit stortingsfleirtal, og då må ein forventa at regjeringa fylgjer det opp og handterer det på høveleg måte og innan rimeleg tid.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [13:39:10]: Ut frå mi enkle berekning er det per no 440 ulukka saker som regjeringa ikkje har følgd opp, og som strekkjer seg langt tilbake i tid – det er i alle fall det vi har klart å finne. Det er gjort ein heroisk innsats av både komitésekretariatet og saksordføraren med rådgivar med å grave opp alle dei sakene som ikkje er utkvitterte, altså fleirtalsvedtak i Stortinget som ikkje er blitt gjennomførte. Eg synest også at gjennomgangen av kva departementa sjølve rapporterer som oppmodingsvedtak, ikkje stemmer overeins med verkelegheita.

Det har vore ein prosess i kontrollkomiteen der vi har lagt til side mange diskusjonar som har vore viktige, berre for å halde oss til kjernen i denne saka. Det vi skal gjere her, er å vere etterpåkløke og kontrollere at fleirtalsvedtak er følgde opp i dei tilfella der fagkomiteane er einige i at dei ikkje har blitt følgde opp. For mitt parti sitt vedkomande er det mange tilfelle der vi er ueinige i at oppmodingsvedtak faktisk er følgde opp. Det kjem også fram gjennom rapporteringa frå fagkomiteane til kontrollkomiteen, men kontrollkomiteen har berre tatt utgangspunkt i dei sakene der det er eit fleirtal som seier at ein ikkje har følgd opp vedtaka. Det betyr at eit fleirtal på Stortinget meiner at her er ikkje klare vedtak følgde opp. Vi er da komne opp i 440 stykke.

Så kan ein berre førestille seg den kanskje litt humoristiske eller pinlege sida ved dette: Kor mange kakefestar ligg bak desse 440 vedtaka? Altså: Kor mange ulike grupper i samfunnet har kjempa over lang tid for å få til eit vedtak og vunne – dei har fått eit fleirtal på Stortinget til å vere med på det og vedta det – dei har blitt forstått og høyrde, og så skjer det ingenting?

I Stortinget vil da veldig mykje av demokratiet bli sett på spissen. Ein ting er at vi som representantar kan synast det er problematisk at det vi har kjempa for, ikkje har blitt følgd opp når det har vore eit fleirtal bak det, men Stortinget er jo ei samling avgjerder som heile samfunnet veldig ofte har vore med på å ta. Så her har eit fleirtal latt seg overtude, og så har regjeringa ikkje følgd opp. Da begynner vi å kome inn i noko veldig alvorleg: grunnlaget for arbeidet til regjeringa når ein ikkje følgjer opp klare vedtak i Stortinget.

Den andre sida av dette, som også er problematisk, er at tidlegare fleirtalsvedtak ikkje har vore nemnde her fordi ein har prøvd å lage stortingsmeldinga om til berre å handle om stortingsssesjonen 2017–2018, vel vitande om at det er eit haleheng av saker frå tidlegare – heilt tilbake til 2013 osv. – som ikkje er følgde opp. Spørsmålet blir da: Blir ting vedtatt og gløymde bevisst her i denne salen, eller er det dårlege system for dette? Har ein kanskje ikkje kontroll på dette i departementa – det som skjer i Stortinget, er det ingen som har ordentleg ansvar for? Representanten Svein Harberg var inne på at ein kanskje ikkje har kapasitet til å følgje dette opp. Vi kan berre spekulere.

Eg trur det viktigaste framover er at dersom regjeringa ser at dei ikkje vil vere i stand til å følgje opp Stortingets fleirtalsvedtak, må Stortinget få vite om det og eventuelt gjere tilpassingar eller endringar. Regjeringa har all mogleg rett til å kome med meldingar til Stortinget ved ulike korsveggar, i samband med budsjettprosessar, gjennom utgreiingar, brev til komiteen, osv. – ein har alle moglegheiter til å gi beskjed til Stortinget om at ein har møtt på problem med gjennomføringa, men det har ikkje skjedd her.

Eg vil illustrere dette med ei erfaring eg har hatt: Eg hadde nyleg eit møte med ein av statsrådene i regjeringa. Han var riktig nok ikkje statsråd da dette vedtaket blei gjort, men eg minte han om eit bestemt vedtak frå 2014, som også er nemnt i denne saka, og at det ikkje var følgd opp. Det var ei ganske lita endring, men ho var viktig. Verken han, nokon andre i den politiske leiinga eller nokon i leiinga i departementet var klar over dette vedtaket.

Min mistanke er at det demokratiske underskotet som vi her ser, og som er svært kritikkverdige, er eit resultat av at ein ikkje har tatt bestillingane frå Stortinget på alvor. Det er i seg sjølv eit djupt problem for det norske demokratiet. Vi har ei styringsform i Noreg i dag der det ikkje treng å vere eit parlamentarisk fleirtal i regjeringspartia, ein treng berre å ha eit fleirtal i Stortinget. Det betyr at med ei mindretalsregjering vil det – uunngåeleg – skje at ein får ganske mange oppmodingsvedtak. Det er ein del av avtalen, det er det grunnlaget ein dannar ei mindretalsregjering på – ein må følgje det opp, ein kan ikkje berre sjå forbi det. All den tid vi har eit slikt system i Noreg, må dette følgjast opp. Viss ikkje vil dette bli eit stort demokratisk problem som Stortinget prinsipielt sett ikkje kan leve med.

Statsråd Bent Høie [13:45:46]: Jeg skal i mitt innlegg svare på en del av den kritikken som framkommer av innstillingen generelt, og komme inn på mitt konkrete ansvarsområde avslutningsvis.

Regjeringen følger samvittighetsfullt opp anmodningsvedtakene fra Stortinget og har også en høy gjen-

nomføringsgrad. Andelen for gjennomføringen som kontrollkomiteen viser til i sin innstilling, gir etter vår vurdering ikke et korrekt bilde av dette ettersom en ikke tar med alle vedtak i grunnlaget. Gjennomføringsgraden henger også sammen med hvordan Stortinget velger å tolke rammene for utkvitterte vedtak. Regjeringen er enig i kontrollkomiteens bekymring når det gjelder veksten i antall anmodningsvedtak som er til behandling, og ser fram til et samarbeid med Stortinget om å få ned antallet både gjennom å få en effektiv oppfølging og utkvittering av eksisterende vedtak og gjennom å redusere tilgangen på nye vedtak.

Regjeringen har brukt store ressurser på å forbedre rapporteringen til Stortinget om anmodningsvedtakene. I budsjettproposisjonen gis det nå en fullstendig liste over gjenstående vedtak med en tydelig tilbakemelding og om videre prosess. Det er da viktig at Stortinget legger opp til og prøver å se på en prosess der en gir gode tilbakemeldinger til regjeringen i budsjettbehandlingen som også kan gi grunnlag for framstillingen i stortingsmeldingen.

Det er de fire siste årene vedtatt 1 560 vedtakspunkt, mens det – som også komitélederen var inne på – til sammenligning de fire siste årene i den forrige regjeringen ble vedtatt 143 vedtakspunkt. Det er viktig at en kritisk vurderer konsekvensene av en sånn utvikling. Komitélederen siterte fra stortingsbehandlingen av Frøiland-utvalgets rapport, og det vil jeg også gjøre:

«Grunnlovens ansvarsfordeling bygger på at Stortinget treffer generelle vedtak (lov, budsjett, etc), og at det så er opp til regjering og forvaltning å følge opp disse, etterfulgt av parlamentarisk kontroll. Når Stortinget vedtar instruksjer om hvordan regjeringen skal utøve sin kompetanse, kan dette føre til at ansvarsforholdene utviskes, på en måte som stenger for senere kontroll.»

Regjeringen er for øvrig enig med representantene fra Høyre og Fremskrittspartiet og den uavhengige representanten Leirstein, som peker på utfordringen knyttet til ressursbruken i oppfølgingen av anmodningsvedtaket. Mengden vedtak i seg selv gjør at en må påregne at det tar noe lengre tid å følge disse opp.

Så er det ikke regjeringens politikk å øke antallet ansatte i departementet for å håndtere dette. Det ser vi også at deler av opposisjonen er tydelige på at en ikke ønsker. Både regjeringen og Stortinget bør bidra til å redusere antallet anmodningsvedtak som er til behandling. Vi fra regjeringens side skal bidra gjennom å prioritere gjennomføring av vedtakene.

Det har vært en del diskusjon om selve rapporteringen. Vi har lagt ned et betydelig arbeid for å forbedre rapporteringen til Stortinget når det gjelder anmodningsvedtakene. Det viktigste grepet har vært standardi-

serte tilbakemeldinger på alle utestående vedtak i de årlige budsjettproposisjonene, og det er også lagt opp til en tydeliggjøring av hvordan regjeringen foreslår å avslutte sin rapportering. Regjeringen ser at kontrollkomiteen har registrert disse forbedringene, og er fornøyd med at kontrollkomiteen i innstillingen også berømmer dette arbeidet.

Så registrerer vi at det er noen punkter generelt der kontrollkomiteen påpeker at den ikke er fornøyd med rapporteringen. En peker bl.a. på at den årlige stortingsmeldingen ikke opplyser om vedtak som ikke er gjennomført, fra alle tidligere sesjoner, men kun de to siste sesjonene. Jeg vil understreke at det i år ikke er en ny avgrensning av hvilke vedtak som omtales i stortingsmeldingen. Denne avgrensningen har vært sånn over flere år, og Stortinget har ikke tidligere hatt innvendinger mot dette. Det nye av året er som sagt at det er mer omfattende rapportering i statsbudsjettet enn tidligere. Samlet sett har regjeringen derfor lagt opp til en mer omfattende rapportering, og det er vanskelig å forstå at det skal gi grunnlag for kritikk. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å forbedre rapporteringen, men vil samtidig måtte sikre at en ikke har en større grad av dobbeltarbeid knyttet til rapportering både i statsbudsjettet og i stortingsmeldingen om anmodningsvedtak enn det vi har i dag. Det benyttes også i dag store ressurser på rapporteringen. Regjeringen vil fortsette å legge opp til at statsbudsjettet er det dokumentet som har den mest omfattende rapporteringen.

Komiteen har vist til flere merknader fra mindretallet i ulike fagkomiteer som påpeker at merknadene i budsjettbehandlingen ikke anses som Stortingets formelle kontroll av regjeringens oppfølging av vedtakene. Regjeringens utgangspunkt er at gjennomføring av vedtaket må finne sted sammen med politikken på de enkelte områdene, og tilsvarende at behandlingen av sakene som utgangspunkt rapporteres til fagkomiteen i forbindelse med budsjettarbeidet. Oppfølgingen av anmodningsvedtak vil derfor omtales også i andre stortingsdokumenter enn i denne stortingsmeldingen om anmodningsvedtakene. Hoveddokumentet vil som sagt være statsbudsjettet. De tilbakemeldingene som gis fra Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet, vil også være grunnlag for den rapporten som gis i den årlige meldingen om anmodningsvedtaket. Det var også grunnlaget for at Stortinget for fem år siden ba om at meldingen skulle flyttes til januar.

Dette er også noe kontroll- og konstitusjonskomiteen var inne på for to år siden, da en samlet komité hadde følgende merknad:

«Komiteen vil i den forbindelse samtidig understreke at det er viktig at fagkomiteene i sine budsjettinnstillinger har en reell vurdering av hvorvidt

anmodningsvedtakene er fulgt opp på en tilfredsstillende måte.»

Så registrerer regjeringen, og det oppfatter jeg at flere av komiteens medlemmer også har vært inne på i debatten, at det er litt ulik praksis i komiteene om hvor grundig en behandler anmodningsvedtakene i budsjettbehandlingen. Det skaper selvfølgelig også utfordringer for alle som skal ettergå dette.

I innstillingen retter flertallet i kontrollkomiteen kritikk mot regjeringen for manglende gjennomføring av vedtak. Det er klart at i den oppsummeringen er det en del ulike typer saker som slås sammen. Jeg vil knytte et par kommentarer til denne kritikken.

Flertallet i kontrollkomiteen skriver i innstillingen at over halvparten av Stortingets anmodningsvedtak ikke er gjennomført. Regjeringen mener dette er misvisende. Komiteen har regnet andelen ut fra de vedtakene som er omtalt i statsbudsjettet. La meg da minne om at vedtak fra tidligere sesjoner som er fulgt opp i tidligere år, ikke er omtalt i budsjettet. Når disse ikke inngår i grunnlaget for komiteens utregninger av prosentandel, får vi derfor et galt regnestykke. Det vi ser i alle de seks stortings sesjonene som innstillingen har omtalt, også inkludert siste stortings sesjon, er at det er fattet 1 507 vedtak med 1 667 vedtakspunkt. Av disse er 1 201 vedtakspunkt fulgt opp. Dette gir en andel på gjennomførte vedtak på godt over 70 pst. Det er derfor misvisende når det gis inntrykk av at under halvparten av vedtakene følges opp. Av de vedtakene som ennå ikke er fulgt opp, er godt over halvparten fattet i siste stortings sesjon. Mange av disse er fattet på tampen av forrige stortings sesjon, og det er verken realistisk eller ønsket at disse skal utkvitteres ved starten av neste sesjon. Så hvis vi ser bort fra disse fra siste stortings sesjon, er antallet gjennomførte vedtak på nær 85 pst.

Det må for øvrig forventes at mange av vedtakene krever vesentlig tid for gjennomføring. Regjeringen legger til grunn at når Stortinget fatter et vedtak, forventer Stortinget at dette følges samvittighetsfullt opp. Regjeringen legger til grunn at utredningsinstruksen og forvaltningsloven skal følges, og at saker skal utredes og høres på vanlig måte. Dette har også tidligere vært lagt til grunn av kontrollkomiteen. Det er derfor helt naturlig og nødvendig at oppfølging av enkeltvedtak kan gå over flere år. Det er også sånn at en stor mengde av vedtak vi har sett de siste årene, i seg selv medfører at oppfølgingen kan ta lengre tid, og det er derfor nødvendig at regjeringen og Stortinget samarbeider om å få ned antallet vedtak som krever oppfølging.

Det er et stort sammenfall i hvilke forslag regjeringen mener det bør rapporteres videre på, og hvilke forslag Stortinget ønsker en videre rapportering på. Det er imidlertid noen vedtak der Stortinget ikke aksepterer

regjeringens forslag til avsluttet rapportering. Dette er i de aller fleste tilfellene ikke fordi Stortinget kom til noen annen konklusjon enn regjeringen, men er begrunnet med at Stortinget ønsker mer rapportering knyttet til selve anmodningsvedtaket. Jeg vil nevne noen eksempler på dette.

Det er flere eksempler på at kontrollkomiteen mener det skulle vært foreslått et eget omgjøringsvedtak. Kontrollkomiteen er altså ikke uenig i selve substansen i regjeringens tilbakemelding, men mener den er gitt i feil form. Regjeringen er enig i at det i enkelte tilfeller er hensiktsmessig med et nytt vedtak som opphever det gamle anmodningsvedtaket. I andre tilfeller kan intensjonen bak vedtaket være oppfylt, men det er gjort på en noe annen måte enn foreslått i vedtaket. Regjeringen har lagt til grunn at en i disse tilfellene ikke må ha et nytt vedtak. Dette gjelder f.eks. vedtak nr. 322 i stortings sesjonen 2017–2018, der Stortinget vil ha en gjennomgang av uførereformen med utgangspunkt i inntektsdata fra 2015 og 2016. Departementet har gitt en gjennomgang av dette basert på inntektstallene fra 2015 og forklart hvorfor det ikke er hensiktsmessig å gjøre det samme med base i 2016-tall. Kontrollkomiteen mener i denne saken at det burde vært lagt fram et justert vedtak, som allerede ville vært fulgt opp gjennom de tidligere gitte vurderingene.

En annen type eksempel er de vedtakene der Stortinget ber om at regjeringen skal gjennomføre noe i forbindelse med en begivenhet fram i tid. Dette kan f.eks. være noe som skal vurderes i en kommende stortingsmelding. Selv om regjeringen legger opp til at dette vil bli gjort, og f.eks. har gitt et oppdrag til underliggende etater, aksepterer ikke Stortinget at rapporteringen kan avsluttes. Et eksempel på dette er vedtak nr. 681 i stortings sesjon 2017–2018, under Samferdselsdepartementet. Her bes det om at regjeringen i forbindelse med rulleringen av Nasjonal transportplan kartlegger de viktigste eksportveiene. Departementet har gitt et oppdrag til etaten om en sånn kartlegging, sånn at dette blir gjennomført i forbindelse med neste rullering av Nasjonal transportplan. Kontrollkomiteen mener imidlertid at vedtaket ikke kan utkvitteres, og den tilnærmingen i denne og lignende saker ville innebære at rapportering på vedtaket må fortsette – dette på tross av at regjeringen og Stortinget er enige om oppfølgingen, og at Stortinget vil ha gode muligheter til å mene noe om dette og om regjeringens oppfølging når de har den ordinære saken til behandling.

Det siste eksempelet er saker der regjeringen har gitt en vurdering av spørsmål som Stortinget slutter seg til. Komiteen vil ikke utkvittere saken fordi det i vedtaket er bedt om en egen sak. Komiteen ser da ut til å mene at saken enten må legges fram på nytt som et eget stor-

tingsdokument, eller at anmodningsvedtaket foreslås endret ved at egen sak tas ut. Jeg kommer til et eksempel på det når jeg svarer på en av de sakene som er trukket fram på mitt område.

Oppsummert er det mange årsaker til at det fortsatt er mange vedtak som ikke er fulgt opp. Den viktigste årsaken er veksten i nye vedtak og at det tar tid å følge dem opp. Dels ligger dette også på den tolkningen Stortinget legger opp til, om vedtak kan anses utkvittert eller ikke. Andelen som kontrollkomiteen har lagt til grunn, gir imidlertid et lite dekkende bilde av den reelle situasjonen. Regjeringen er enig i at det er viktig og riktig å forsøke å få ned antallet anmodningsvedtak som ligger til behandling hos regjeringen, og at regjeringen har et stort ansvar for å sørge for at vedtakene blir fulgt opp og gjennomført.

Avslutningsvis til det enkeltvedtaket som komiteens leder trakk fram på mitt område, vedtak nr. 545, om basestrukturen for luftambulansetjenesten. Dette vedtaket ble omtalt i budsjettproposisjonen. Vedtaket er fulgt opp på en måte som gjør at helseregionene er blitt bedt om å foreta en gjennomgang av luftambulansestructuren. Gjennomgangen omtales i budsjettproposisjonen og viser at 98 pst. av landets befolkning nås innen 45 minutter, mens det nasjonale målet er 90 pst. Den konkluderer også med at det er behov for å etablere en ny luftambulansbase Innlandet, men at plasseringen av denne bør avvete debatten om sykehusstrukturen i Innlandet – at en vet hvor det nye hovedsykehuset for Innlandet skal ligge, før en bestemmer hvor den nye luftambulansbasen Innlandet skal plasseres. Alt dette omtales tydelig i tilbakemeldingen til Stortinget, og det er en type sak der det reelle innholdet i saken er omtalt, men der det åpenbart er en uenighet knyttet til begrepet «egen sak». Dette skulle etter en streng tolkning vært lagt fram som en egen sak for Stortinget og ikke f.eks. i forbindelse med budsjettet. Jeg tror at befolkningen i Innlandet er veldig klar over at det er en utredning som forteller at det skal komme en ny basestruktur i Innlandet. De er også veldig klar over at den basestasjonen ikke konkret kan lokaliseres før en er ferdig med prosessen knyttet til det nye sykehuset i Innlandet. Dette er også litt et svar til representanten Fylkesnes' historie om kakefestene. For dette viser at det reelle innholdet er det altså ingen uenighet om, men formen skaper denne diskusjonen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Dag Terje Andersen (A) [14:01:06]: For det første, bare for å slå det fast: Jeg hører at statsråden prater om mange forskjellige tall. Det som er realiteten, er at vi har behandlet 776 vedtak, og av disse er det 470 som ikke er fulgt opp – bare for å ha slått fast det.

Til det litt mer generelle først. Statsministeren har jo bestemt seg for ikke å være her, så da går jeg ut fra at Høie kanskje prøvde å dekke opp for det, i og med at han sa litt om det generelle, knyttet til at komiteen tidligere har sagt at vi ønsker at den meldinga vi får til kontrollkomiteen, også skal omfatte tidligere ikke lukkede vedtak. Det er riktig, det har komiteen sagt. Vår måte å arbeide på er ofte at vi har merknader, og når vi har felles merknader, regner jeg med at regjeringa leser og følger opp dem. Jeg oppfattet at det ble sagt av statsråden som en begrunnelse for at det nå ikke var tatt inn tidligere vedtak. Men det har altså komiteen bedt om før. Vil statsråden sørge for at det blir fulgt opp heretter?

Tone Wilhelmsen Trøen hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Statsråd Bent Høie [14:02:15]: Jeg merker meg den veldig klare tilbakemeldingen fra komiteens leder på dette området. Som jeg sa i mitt innlegg, har regjeringen lagt seg på den praksisen som har vært vanlig før om årene. Vi har også gjort en stor endring i forhold til det som har vært tidligere, og som jeg også opplever at komiteen har gitt oss honnør for, nemlig den mye mer omfattende tilbakemeldingen som nå skjer i budsjettproposisjonen, der fagkomiteene får en helt annen mulighet til å gi tilbakemelding på de vedtakene som er gjort. Det ses i sammenheng med hele politikkområdet. Jeg skal ta med meg tilbake den tydelige meldingen som ligger i innstillingen, knyttet til at man ønsker å få omtalt ikke lukkede vedtak også fra tidligere sesjoner enn de to siste.

Dag Terje Andersen (A) [14:03:13]: Det var ikke et signal bare fra meg, men fra en enstemmig komité, som har skrevet det inn i merknadene, så vi forutsetter at det nå blir fulgt opp. Jeg vil bare få lov til å bemerke at jeg også ga ros for at departementet er blitt flinkere til å rapportere i de årlige budsjettene. Det sa jeg i innledningen min. Men det kommer altså ikke til erstatning for kontrollkomiteens arbeid. I og med at statsråden selv viste til Frøiland-utvalget, og det er flere representanter her som har vært innom det: Det er et viktig prinsipp at det skal være en egen sak til Stortinget, og at den skal gå i til kontrollkomiteen. Inntil det eventuelt er bestemt noe annet, er det det som er reglene.

Jeg håper virkelig at statsråden følger opp det. Så vil det være mulig å komme tilbake til flere spørsmål knyttet til fagkomiteen, hvis det skulle være grunn til det på det enkelte spørsmålet.

Jeg vil bare si til slutt at jeg håper vi også får de andre statsrådene som har funnet ut at de vil være til stede, på talerstolen, sånn at det blir anledning til å stille spør-

mål til noen av de statsrådene som har fått mest kritikk i en samlet komité's innstilling.

Presidenten: Jeg vet jeg ikke om det var et spørsmål til statsråd Høie, men statsråd Høie må gjerne nå få et minutt til å svare.

Statsråd Bent Høie [14:04:31]: Det så ut som representanten ikke anså det som et spørsmål, siden han var på vei tilbake igjen. Det var vanskelig å finne spørsmålet, men jeg vil allikevel si at jeg oppfatter at vi nå er inne på et område der Stortinget og Stortingets presidentskap har satt i gang et arbeid for å gå gjennom Stortingets kontrollarbeid. Det er selvfølgelig også viktig, og det er Stortingets initiativ, det skal ikke regjeringen legge seg opp i.

Så oppfatter jeg også at det er en utfordring – jeg håper at kontrollkomiteens leder er enig i det som komiteen har gitt uttrykk for – at det er litt ulik praksis i komiteene når det gjelder måten en nå håndterer dette på i forbindelse med budsjettene. Jeg tror vi alle har behov for å jobbe sammen for å komme fram til en praksis her som er mer lik og dermed enklere å forholde seg til både for regjeringen og for Stortinget.

Dag Terje Andersen (A) [14:05:29]: Takk for svaret på et spørsmål som ikke var et spørsmål. Jeg har et nytt – i hvert fall en kommentar. For det første: Det må være sånn at inntil det eventuelt er forandret noe i Stortingets forretningsorden, så gjelder den nåværende forretningsordenen. Det bør regjeringa forholde seg til, ikke drømme om at de får en forretningsorden som de synes passer bedre. Det er det ene. Det andre er – og det er viktig å understreke, ikke minst fordi vi har justisministeren her – det prinsippet at det ikke er sånn at hver gang man skifter statsråd, så blir tidligere stortingsvedtak borte. De anmodningsvedtakene som ligger der, følger med til neste statsråd. Det kan se ut som om noen departementer regner med at nye statsråder begynner med blanke ark. Det gjør de altså ikke. Det var ikke et spørsmål, men jeg tar gjerne imot en kommentar, hvis det er nødvendig.

Statsråd Bent Høie [14:06:23]: Først: Jeg er selvfølgelig helt enig i at vi skal forholde oss til den forretningsordenen som er nå, de reglene som er nå. Til det andre: Det er ikke en aktuell problemstilling fra min side, så det får jeg overlate til andre å kommentere.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [14:06:53]: Når ein har gått igjennom dei ulukka sakene, alle dei vedtaka som ikkje var nemnde i eigenmeldinga frå regjeringa, som strekkjer seg lenger tilbake i tid, og som altså ikkje var inkluderte i det tidsintervallet som regjeringa la fram for Stortinget, og der det var ein del ting som var

oversett av regjeringa, får ein inntrykk av at regjeringa ikkje jobbar systematisk med vedtak gjorde av Stortinget, noko som for Stortinget er ganske overraskande. Har regjeringa eit systematisk forhold til vedtak gjorde i Stortinget, og er det sånn at statsministeren ser til at departementa følgjer opp vedtak gjorde i Stortinget?

Statsråd Bent Høie [14:07:46]: Ja, det vil jeg absolutt hevde, og det kom jo veldig klart fram nå i budsjettproposisjonen, der også svært gamle vedtak omtales overfor komiteen. Det er jo der den mest systematiske gjennomgangen av eldre vedtak er. Og så har en da, i denne stortingsmeldingen, valgt å legge seg på samme praksis som tidligere ved at her omtales bare vedtak fra de to siste sesjonene i Stortinget.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [14:08:21]: Grunnen til at eg spør, er at det er ein del vedtak, bl.a. på statsråden sitt eige felt, Helse- og omsorgsdepartementet, og også frå statsråden si eiga tid, som ikkje er kvitterte ut.

Viss ein ser på side 105 i innstillinga, ser ein at «helsepersonell blant beboere på mottak», vedtak nr. 437, ikkje er følgt opp. «Basestrukturen for luftambulansen i Norge», som han for så vidt nemnde i stad, men også «prevensjon for rusavhengige», «tilbud og informasjon om LAR-behandling», «samarbeid mellom helseregistret og andre aktører», «ungdomshelsestrategi og reklame», «ungdomshelsestrategi og tiltak mot kroppspress», og «behandlingstilbud til barn og unge» er alle vedtak som statsråden ikkje har følgt opp. Er dette fordi ein har valt å oversjå dei, eller er det eit arbeid som er undervegs, som vil kome til Stortinget i nærmaste framtid?

Statsråd Bent Høie [14:09:25]: Jeg oppfatter at det nettopp er litt av kjernen i de ulike vurderingene som foreligger, for veldig mange av de vedtakene som representanten her listet opp som ikke utkvitterte, er det vår vurdering at vi har beskrevet arbeidet med. Flere av de vedtakene som han her trakk fram, har vi varslet at vi vil komme tilbake til i en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse. Den legges fram for Stortinget om kort tid, men vi kan jo ikke omtale f.eks. konklusjonene i en sak som er pågående, og som skal legges fram for Stortinget. Saken om luftambulansestructuren omtalte jeg også i mitt innlegg. Jeg oppfatter at jeg har kvittert ut oppfølgingen av de vedtakene overfor Stortinget, selv om sakene fortsatt er under arbeid, f.eks. i forbindelse med saker som skal legges fram for Stortinget på et senere tidspunkt.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [14:10:24]: Sidan vi har helseministeren – vi har også justisministeren og klima- og miljøministeren her, og eg håpar jo dei òg tar ordet i denne saka, når vi ikkje har statsministeren til å

greie ut – vil eg berre ha svar på eit veldig enkelt spørsmål: Når vil vi på Stortinget sjå at dei 88 ulukka oppmodningsvedtaka på helseministeren sitt eige bord vil bli lukka?

Statsråd Bent Høie [14:10:52]: Disse vedtakene er jo veldig varierte, som representanten er klar over. Noen av dem mener jeg er utkvittert, f.eks. dette med luftambulansestructuren – der er det en omtale av hva som er konklusjonene. I andre saker har vi varslet at den nye regjeringsplattformen gjør at f.eks. vedtaket om en egen stortingsmelding om de prehospitale tjenestene vil bli fulgt opp ved at det legges fram en nasjonal helse- og sykehusplan der prehospitale tjenester blir et av hovedtemaene. Det er også varslet fra Stortingets talerstol flere ganger, og der er regjeringspartiene blitt enige om at det er den måten vi følger opp på. Hvis Stortinget på det tidspunktet den saken legges fram for Stortinget, er uenig i den oppfølgingen, må en selvfølgelig gi uttrykk for det, men alt dette er det redegjort for.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Lene Vågslid (A) [14:12:02]: Eg vil òg begynne med å takke komiteen for eit grundig og godt arbeid. Det er jo ei alvorleg sak me diskuterer når kontrollkomiteen i dag uttrykkjer sterk kritikk mot særleg to departement. På vegner av justiskomiteen vil eg seie at me arbeider veldig grundig med oppmodningsvedtaka. Det er ikkje så rart, for me har mange av dei, me har svært mange oppmodningsvedtak som ikkje er følgde opp, heilt tilbake til 2013.

Eg er einig med komitéleiar Dag Terje Andersen i at Stortinget og me som representantar kanskje kan bli betre når det gjeld måten me formulerer forslag og vedtak på. Eg kjem i dag difor ikkje til å snakke om forslag som handlar om å vurdere, sjå på, kome tilbake til, tenkje over, osv. Eg kjem til å halde meg til dei vedtaka som er krystallklare, der det ikkje er nokon tvil om kva Stortinget har meint, eller kva viljen bak dei var. Dei aller fleste oppmodningsvedtaka står òg Kristeleg Folkeparti bak, for dagens opposisjon i Stortinget kunne ikkje fått igjennom nokon forslag i den perioden me her snakkar om. Difor er det med undring eg ser meg rundt i salen i dag og ser at Kristeleg Folkeparti ikkje deltek i denne debatten. Det at Kristeleg Folkeparti, som står bak så mange av dei gode vedtaka Stortinget har gjort, i dag ikkje er med oss andre for å krevje levering på saker som er viktige for folk, synest eg er skuffande.

Eg har lyst til å ta nokre eksempel på oppmodningsvedtak som ligg i Justis- og beredskapsdepartementet. I april 2018 behandla Stortinget eit forslag frå Arbeidarpartiet om å endre tidspunktet som blir lagt til grunn for vurdering av valdsoffererstatningssaker i gjenopp-

takingssaker, frå å vere tidspunktet då valden skjedde, til domstidspunktet. Det fekk me ikkje fleirtal for, og det er ei ærleg sak. Men Kristeleg Folkeparti, med dagens partileiar Kjell Ingolf Ropstad, meinte denne saka var så viktig at han fremja eit laust forslag der ein bad regjeringa om å sikre at desse sakene blei tekne med i regjeringa si oppfølging av NOU-en om valdsoffererstatning. Det blei samrøystes vedteke – og oppfølginga har vore slett. Eg har stilt skriftleg spørsmål til justisminister Kallmyr, som sit her i dag, om korleis regjeringa fylgjer opp dette vedtaket, for premissen for vedtaket var at det arbeidet skulle skje raskt – og det er noko som høyrer heime i denne debatten, meiner eg. Det er ikkje berre presentar og tal og byråkrati i departementa, det er også kva regjeringspartia sjølv legg som premiss for dei vedtaka me gjer. Når representantar frå Høgre, som Peter Frølich, eller Solveig Horne, frå Framstegspartiet, og Kjell Ingolf Ropstad frå denne talarstolen seier at dette vedtaket må departementet følgje opp raskt, for det er så viktig for dei det gjeld, meiner eg at det bør forplikte. Førebels seier justisministeren at dette eksempelet på gjenopptakingssaker kan me sjå att i 2020, to år etter at vedtaket blei gjort.

Men éin ting er vedtak som tek tid, det er òg ueinighet om oppmodningsvedtak faktisk er fylgde opp. Det gjeld særleg politireforma og vedtak gjorde om lokale lensmannskontor. Eg må seie at det er ingen tvil om at det har vore ei belastning for justissektoren å ha hatt til saman sju justisministrar. Min påstand er at det ikkje har bidrege til gjennomføringsevne eller politisk styring for ein sektor som står i kanskje den største reforma nokosinne. Stortinget har av vedtaka 1 126 og 1 128 av 21. juni 2017 vedteke at Stortinget sine intensjonar i nærpolitireforma må fylgjast opp. Høgre og Framstegspartiet syntest det var litt komisk. Eg synest ikkje det er spesielt komisk. Eg meiner det er ganske kritikkverdige at Stortinget må be ei regjering om å fylgje opp sitt eige forlik. Det gjorde me i 2017, og det blei samrøystes vedteke. Me gav eit løfte til innbyggjarane i samband med nærpolitireforma, tydeleg beskrive i forliket, som er brote. Me har lova folk eit styrkt nærpoliti. Me har vedteke tiltak for betre kultur og leiing som ikkje er fylgde opp.

Kvar er Kristeleg Folkeparti i denne debatten? Tidlegare hadde Kristeleg Folkeparti ein partileiar som var tydeleg på at utviklinga av nærpolitireforma var negativ. Den tidlegare partileiaren i Kristeleg Folkeparti sa at me hadde fått ei «fjernpolitireform». Eg etterlyser at den nye partileiaren i Kristeleg Folkeparti står saman med oss i Stortinget som faktisk ynskjer den reforma, og som krev at dei leverer på det me har vedteke. For den 5. april 2018 vedtok Stortinget samrøystes at alle attverande lensmannskontor som i dag er tenestestader – dei er døypte litt om, osv. – skulle styrkjast. Det er ikkje eit ved-

tak som ein treng å tolke eller lure på kva betyr, det er ei klar bestilling frå Stortinget. I debatten den gongen sa representantar frå Høgre og Framstegspartiet at det nesten var unødvendig å vite, for det kom til å skje likevel.

Det siste året har me rapport på rapport som bekreftar, og tal og politimeistrar og tillitsvalde som bekreftar, at det er det motsette som skjer ute. Éin ting er å ikkje fylgje opp eit forslag og kome tilbake til Stortinget og seie at ein treng meir tid, noko anna er å seie éin ting og gjere noko heilt anna. Det er å halde folk for narr. Og det er litt av grunnen til at det no breier om seg eit kraftig ordføraroppdrag frå mange Arbeidarparti-ordførarar, men òg etter kvart frå andre parti, som krev at justisministeren leverer på det Stortinget har vedteke: ei nærpolitireform. Og justisministeren, som eg håpar tek ordet i debatten, bør merke seg at Arbeidarpartiet krev at han fylgjer opp det forliket me var einige om. Me seier ikkje at ein skal reversere politireforma, og me seier ikkje at ein skal stoppe arbeidet, for me meiner det er ei svært tiltrengd og nødvendig reform som ein må levere på i tråd med Stortingets vedtak. Eg trur at den motstanden som er der ute no, særleg når det gjeld lokal beredskap, tryggleik og politi, kjem av at ein ikkje har gjort det ein har sagt ein skulle gjere.

Denne saka har eg teke opp i Stortinget med alle justisministrane me har hatt, og det har jo etter kvart blitt ein del. Eg trur ikkje den første, som var Anders Anundsen, og som var med på å forhandle fram forliket, eigentleg er særleg fornøgd med statusen i dag.

Ei anna utfordring er at når eg og mine kollegaer i opposisjonen har utfordra Tor Mikkel Wara, Sylvi Listhaug osv. på korleis dei konkret fylgjer opp vedtaket om at tenestestadene skal styrkjast, har eg til og med opplevd at éin statsråd ikkje kjende til vedtaket. Eg har utfordra på sentrale delar av eit forlik og fått til svar at ein statsråd, før justisministeren i dag, må kome tilbake til det, for han må sjekke det opp.

Eg har ei sterk oppfordring til den nye justisministeren, som er her i salen i dag, og det er at når han kjem heim i ettermiddag eller når det måtte vere, bør han skrive ut forliket, lese det, pugge det, kunne det og sjå på dei klare vedtaka me har som gjeld nærpolitireforma. For desse vedtaka er ikkje å vurdere, sjå på, tenkje på, osv., dei er krystallklare, og eg begynner å bli ganske oppgjeven over å måtte mase på eit vedtak eg trudde me var einige om.

Med dei orda håpar eg at justisministeren deltek i debatten. Dette er viktig for folk. Det var kanskje representanten Torgeir Knag Fylkesnes som nemnde i stad at dette er viktig for andre enn oss. Me har lova ting til folk der ute, dei har fått sigrar i denne salen, og me forpliktar oss til å levere på det Stortinget vedtek. Dette er Noregs

nasjonalforsamling, ikkje eit valfagskontor for spesielt interesserte.

Tuva Moflag (A) [14:20:52]: I denne saken har vi allerede vært inne på betydningen av at Stortingets vedtak følges opp av ansvarlige myndigheter. Befolkningen må kunne stole på at Stortingets vedtak gjelder og blir satt ut i livet. Kan de ikke det, vil det på sikt undergrave troen på vårt politiske system.

Da kontroll- og konstitusjonskomiteen gjennomgikk regjeringens melding, fant man at Helse- og omsorgsdepartementet har 88 åpne vedtakspunkter. Det er mer enn noen av de andre departementene har. Hva er det da som ikke følges opp? La oss ta ett tema, markedsstyringen av sykehusene våre. Der har flertallets helt klare instruks om å endre fordelingen mellom basisbevilgning og innsatsstyrt finansiering i somatikken ikke blitt fulgt opp. Det samme gjelder vedtaket om å følge opp Prioriteringsutvalget og evaluere hvordan innsatsstyrt finansiering påvirker prioriteringsbeslutningene i sykehusene.

Det pågår for tiden en debatt om hvor mye stykkprisfinansiering og markedsmekanismer vi skal ha i sykehusene våre. Den debatten er preget av misnøye blant helsepersonell, som opplever at det er mindre plass til fag, mindre plass til å møte pasienter, men mer plass til målstyringsystemer som sluker både tid og entusiasme for arbeidet. Her hadde vi to soleklare vedtak som regjeringen skulle følge opp, men i begge tilfeller har regjeringen latt være. Er det slik at endring av fordelingen mellom basisbevilgning og innsatsstyrt finansiering nå blir kvittert ut rett og slett fordi Kristelig Folkeparti har gitt opp å få det igjennom?

Det andre av disse vedtakene er lagt til den økende bunken av anmodningsvedtak som helseministeren lar ligge. La meg gi noen eksempler. I over to år har man nølt med å gjøre noe med flertallets vedtak om å forhindre kroppspress i reklame. I over to år har man nølt med å sørge for at det etableres overgrepsmottak i hele landet som også har kapasitet til å ta imot barn. Vi har fortsatt ingen mål for hvor mye av veksten i andelen av den samlede helse- og omsorgssektoren som skal være organisert og drevet som ideell virksomhet. Vi er inne i en fastlegekrise, men fortsatt er ikke anmodningsvedtaket om en opptrapping av antall utdanningsstillinger i allmennmedisin fulgt opp.

Jeg kunne nevnt mange flere eksempler. Det er tross alt 88 av dem. Nå håper jeg at Kristelig Folkeparti i budsjettforhandlingene og regjeringens interne møter sørger for at Stortingets vilje, som de har vært med på å uttrykke, faktisk påvirker regjeringens politikk.

Det er ikke først og fremst dobbeltarbeid som er problematisk i saken vi debatterer i dag, selv om jeg skjønner at det er mange vedtak som skal følges opp.

Det største problemet i saken vi debatterer i dag, er mangel på oppfølging.

Lars Haltbrekken (SV) [14:24:12]: Det er en særdeles viktig og ganske alvorlig sak Stortinget diskuterer i dag. Det er en rekke vedtak som er gjort på miljøfeltet de siste årene som ville ha betydd mye for å få en kraftig forbedring av miljøsituasjonen, men som dessverre fortsatt ikke er fulgt opp av regjeringen. Det er alvorlig. Dette gjelder ikke bare vedtak som opposisjonen på Stortinget har stått bak, men også vedtak som et enstemmig storting har vært med på å fatte og vært med på å spise kake for.

La meg nevne et par viktige områder. I dag anerkjenner de fleste at plastforurensning er et betydelig problem for verden, faktisk så stort at dersom vi ikke gjør noe med plastforurensningen, vil det om noen tiår være mer plast enn fisk i verdenshavene, målt i antall kilo. Det er alvorlig. Hvert år er det tusenvis av norske barn og voksne som drar langs strendene og plukker søppel, fjerner plast fra strendene. Dette er et viktig bidrag, men vi vet alle at det viktigste bidraget er å få slutt på den videre forsøplingen.

For noen år siden fikk Norge og resten av verden seg en vekker da en hval strandet på kysten av Vestlandet, på Sotra. Hvalen hadde fått i seg enorme mengder makroplast – ikke mikroplast – som til slutt gjorde at hvalen tok sin død av det. Da jeg var leder i Naturvernforbundet for noen år siden, fikk vi inn en torsk som var fanget i Oslofjorden av en fritidsfisker. Han hadde stått i vannkanten og kastet med sluk. Så hadde han sett en torsk komme svømmende innover, ganske slapp. Han prøvde å få den på kroken, men den var ikke bitevillig. Det viste seg at den var så slapp at han kunne plukke den opp med nevene. Hvorfor kunne han det? Jo, da han gjorde opp denne torsken, viste det seg at inni buken på torsken lå det en tom ølboks. Når torsken klarer å få i seg en tom ølboks, klarer den også å få i seg mye av den mikroplasten som vi hvert år forurensner havene våre med.

Derfor forsøkte bl.a. SV i fjor å få med seg Stortinget på å vedta et forbud mot bruk av gummigranulat – disse små, svarte kulene som vi bruker på kunstgressbanene – fra 2022 av. Det ville ikke Stortinget. Men det Stortinget enstemmig ble med på, var at fra 1. januar 2019 skulle det installeres oppsamlingsutstyr på alle kunstgressbaner i Norge, for å forhindre at dette gummigranulatet ble spredd ut i vannsystemene. Gummigranulat kan høres ut som et lite problem, men det er den nest største kilden til mikroplastforurensning fra den norske landjorda. Det er bare slitasje av bildekk i veitrafikken som er større, så det er et betydelig problem vi snakker om. Gleden var stor da Stortinget enstemmig vedtok å innføre effektive oppsamlingsystemer for dette gummigranulatet.

Det ble i fjor stilt spørsmål til klima- og miljøminister Ola Elvestuen fra stortingsrepresentant Tore Storehaug om hvordan det gikk med arbeidet med å få etablert dette oppsamlingsutstyret. Klima- og miljøministeren kunne da berolige Stortinget med at det skulle tre i kraft 1. januar 2019, slik Stortinget hadde vedtatt. Den 1. januar 2019 kom, men det var ikke kommet noen forskrift fra klima- og miljøministeren om å få etablert et slikt effektivt oppsamlingsutstyr. Miljødirektoratet sendte sitt forslag til klima- og miljøministeren om hvordan en slik forskrift kunne se ut allerede i fjor sommer, så det var rikelig med tid for en minister som hadde vært opptatt av å bekjempe den voksende plastforurensningen, til å gjøre noe med problemet.

Selv stilte jeg et stykke ut i januar spørsmål om hvor det ble av forskriften som skulle sikre en effektiv oppsamling av gummigranulat fra kunstgressbaner. Jeg fikk da til svar at departementet jobbet med saken. Jeg hadde egentlig tenkt å stille et nytt skriftlig spørsmål om når regjeringen ser for seg å slutføre arbeidet med saken og få på plass dette viktige oppsamlingsutstyret, men jeg ser jo at klima- og miljøministeren er i salen i dag, så han kan kanskje redegjøre for når regjeringen har tenkt å innføre en forskrift som gjør at vi får samlet opp denne mikroplasten.

La meg gå til en annen sak, for dette er ikke det eneste Stortinget har vedtatt på miljøområdet. Stortinget har også vedtatt å be regjeringen lage en plan for å redusere mengden farlig avfall i framtiden. Dette er viktig, for vi står nå i en diskusjon der vårt ene spesialavfallslager, som vi har hatt siden tidlig 1990-tall, begynner å bli fullt, og der man er nødt til å prøve å finne et nytt sted å lagre spesialavfall fra norsk industri. Det å redusere mengden spesialavfall for å redusere deponibehovet er noe av det viktigste vi kan gjøre for miljøet framover.

Så ser vi at regjeringspartiene mener at dette anmodningsvedtaket er fulgt opp fordi klima- og miljøministeren har bedt Miljødirektoratet om innen mars i år å komme med en slik plan. Jeg har ennå ikke sett noe til den planen. Jeg har også hørt at klima- og miljøministeren ønsker å sette ned et ekspertutvalg for å komme med en slik plan. Men dette er et arbeid som haster. Det begynner å bli fullt på Langøya. Kapasiteten der vi i dag håndterer spesialavfallet vårt begynner å bli sprengt. Vi trenger en plan for å redusere mengden, slik at vi kan håndtere dette forsvarlig framover.

Jeg håper at klima- og miljøministeren kan redegjøre for sitt arbeid med å legge fram en plan for Stortinget som reduserer mengden farlig avfall som produseres i Norge.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [14:33:37]: I arbeids- og ansvarsfordelingen mellom storting og regjering er an-

modningsvedtak interessant å diskutere. At det er mange anmodningsvedtak fra utdannings- og forskningskomiteens side henger også sammen med at det er få saker fra regjeringen i vår komité. Opprør, folkebevegelser og endringer i samfunnet må bli tatt på alvor og komme inn i arbeidet i komiteene, og det har også vært en driver for flere saker på vårt felt. Jeg kan nevne barnehager, lærerutdanning, etter- og videreutdanning og struktur i høyere utdanning som et par eksempler.

Kontroll og konstitusjonskomiteen skal ha ros for den enorme innsatsen de har lagt ned for å følge opp anmodningsvedtak, også flere år tilbake i tid. Samtidig leser jeg at en faglig vurdering av hva som er kvittert ut eller ei, kan være skjønnsmessig. Senterpartiet er ikke fornøyd med måten alle vedtak er kvittert ut på. Vi ønsket oss mer. Samtidig har vi tiltro til at regjeringens varslede meldinger og pågående arbeid ivaretar Stortingets vilje.

For å ta en liten avsporing vil jeg også trekke fram at ambisjonsnivået må være i tråd med økonomien fylkene, kommunene og andre organ har, for å sette ambisjonene våre ut i livet, enten det er lovkrav, normkrav, kvalitetskrav eller annet.

Et annet poeng er det kontroll- og konstitusjonskomiteen har diskutert før i dag, nemlig inngrep i individets rett og forvaltningens tolkning av Stortingets vilje. Når jeg leser utkvitteringen av utdannings- og forskningskomiteens anmodningsvedtak, er det for meg tydelig at det kan være avstand mellom det Stortinget ba om, og det vi fikk. Kontrollkomiteen viser ofte til at de kvitterer ut anmodningsvedtak samtidig som de undersøker muligheten for å følge opp vedtaket i andre sammenhenger, og dette er interessant. Statsråd Høie pekte i sitt innlegg på at oppfølgingen av saker skjer i forbindelse med relevante saks- og temabehandlinger i de ulike komiteene. Det er jeg selvsagt helt enig i. Men jeg vil spørre statsråd Høie, i lys av kontrollkomiteens vurderinger, hvordan han ser for seg at vi skal holde tritt med utkvitterte anmodningsvedtak og regjeringens oppfølging av disse framover i tid, i tillegg til øvrig arbeid, for det er ikke åpenbart for meg.

Jeg vil trekke fram ett konkret eksempel, nemlig vedtak 810 fra 2017–2018 om de yngste barna og deres overgang til skolen. Her har lek som et virkemiddel vært et tema utdannings- og forskningskomiteen har diskutert mye. Dette punktet blir kvittert ut, selv om læreplaner ikke er ferdigstilt, ikke lagt fram, og vi ikke kan konkludere om dette ønsket blir ivaretatt. Vi vet ikke endelig utfall, men flertallet vil kvittere det ut. Vi vet ennå ikke om bestillingen blir ivaretatt, men det må vi altså sørge for, selvsagt, når fagfornyelsen blir ferdig.

Et annet eksempel er temaet barnehage. Utdannings- og forskningskomiteen, både dagens medlemmer og med medlemmene i forrige stortingsperiode,

har tatt opp bekymringer rundt kvalitet og tilsyn. I 2019, altså i år, kom regjeringen med forslag om nasjonalt tilsyn, men dette svarer fortsatt ikke til vedtaket fra juni 2016 om kommunenes tilsyn. Regjeringen anerkjenner altså behovet uten å levere på Stortingets anmodningsvedtak. Men dette blir heldigvis ikke kvittert ut, så dette er det god anledning til å følge opp videre i framtiden. Her mener jeg regjeringen må brette opp ermene og gjøre den store jobben som fortsatt gjenstår.

Nina Sandberg (A) [14:37:50]: Som representanten Dag Terje Andersen understreket innledningsvis i dag, er mange anmodningsvedtak ikke fulgt opp. Når omfanget er så stort som det er, vitner det om manglende respekt for Stortinget, og det er kritikkverdigg. Det kan vitne om samme manglende respekt at statsministeren ikke er til stede her i dag.

Her er det mye å følge opp, lista er lang. Jeg vil trekke fram noen eksempler fra utdannings- og forskningskomiteens ansvarsområde.

Én ting er at ting tar lang tid. Mobbetov i barnehagen ble vedtatt i Stortinget i 2015. Fire år etter har det fremdeles ikke skjedd noen ting i saken. En annen sak er at viktige stortingsvedtak på politisk svært aktuelle felt ikke blir satt ut i livet. La meg nevne noen få eksempler. Etter- og videreutdanningstilbud for instruktører for læringer er ikke fulgt opp. Dette er avgjørende for kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen. En annen sak som er svært aktuell i våre dager, er jordmødre og fødetilbud. Norge trenger flere barn, sa Erna Solberg i nyttårstalen sin. Kanskje burde statsministeren vært mer opptatt av hvordan Norge kan få flere barn. Norge trenger flere jordmødre, og da trengs det både nok studieplasser, gode muligheter for etterutdanning og fødeklinikker i hele landet som er godt nok bemannet. Regjeringen har latt være å følge opp vedtak om jordmorutdanning.

Så har vi eksempler på at regjeringen opptrer på tvers av helt entydige anmodninger fra Stortinget. La meg ta fysisk aktivitet i skolen. Her ga Stortinget regjeringen svært tydelig beskjed om at håndteringen av denne saken ikke var bra nok i statsbudsjettet. Likevel gjen- tar regjeringen nesten ordrett de samme kommentarene. Parlamentarisk er det ikke innenfor spillereglene at et stortingsvedtak ikke følges opp. Dette er et viktig vedtak – fysisk aktivitet blant barn og unge er synkende. Det kan framstå som om regjeringen saboterer og nekter å følge opp Stortingets pålegg.

Det samme gjelder i og for seg investeringsplanen for bygg og infrastruktur i høyere utdanning, som Stortinget har bedt om. God, tilrettelagt og oppdatert infrastruktur er en helt sentral betingelse for god forskning. Vedlikeholdsetterslepet og behovet for nybygg og oppgradering i universitets- og høyskolesektoren er stort.

Regjeringen la nylig fram en revidert langtidsplan for forskning og høyere utdanning, og den har bare en liste over allerede igangsatte prosjekt, trass i at Stortinget har fattet et helt klart anmodningsvedtak om at planen skal ha en investeringsplan og en koordeining for større bygg- og vedlikeholdsprosjekter. Vi får en beskrivelse, men Stortinget har bedt om langsiktige rammer.

Poenget med mitt innlegg er at mange anmodningsvedtak kan ta tid å følge opp, men regjeringen skal gjøre det. Regjeringen kan ikke, som iverksettende myndighet, ta valget – som det kan framstå som i de to siste eksemplene jeg trakk fram fra utdanningsfeltet – om bare å se bort fra tydelige vedtak som er fattet i Stortinget.

Statsråd Ola Elvestuen [14:41:50]: I Prop. 1 S rapporterte jeg på hele 86 vedtak. Slik kontroll- og konstitusjonskomiteen påpeker, er mange av disse ikke avsluttet. Jeg vil nok be om Stortingets forståelse for at mange av vedtakene er ressurskrevende å svare på. Som flere har vært inne på tidligere, var det fra 2008 til 2013 i gjennomsnitt fattet 22 anmodningsvedtak per år. Fra 2013 til 2018 var det i gjennomsnitt fattet 296 anmodningsvedtak hvert år. På klima- og miljøfeltet vil jeg si at som leder i energi- og miljøkomiteen var jeg ansvarlig for mange av de vedtakene som jeg nå som statsråd jobber med å følge opp.

For å kunne svare på anmodningsvedtak handler det om å utrede gode løsninger, planer, tiltak og virkemidler som vi skal gjennomføre, basert på et godt kunnskapsgrunnlag. I mange tilfeller er det også nødvendig å involvere næringsliv og interesseorganisasjoner. Nye regelverk og virkemidler må også ses i sammenheng med internasjonale lover, regler og avtaler.

Jeg registrerer at kontroll- og konstitusjonskomiteen mener at seks av de vedtakene vi har ment at vi har utkvittert, ikke er det. Nå legger nok jeg til grunn at vi fortsatt først og fremst skal kommentere og utkvittere anmodningsvedtak ved Stortingets behandling av Prop. 1 S, men samtidig skal jeg selvfølgelig respektere at kontroll- og konstitusjonskomiteen kan gjøre andre vurderinger, og jeg vil følge opp dette, følge opp disse seks, inn mot budsjettproposisjonen som legges fram i oktober.

Noen forslag ble kommentert, bl.a. av Lars Haltbrekken når det gjelder vedtak 491, om oppsamling av gummigranulat fra eksisterende og nye kunstgressbaner. Det er riktig at Miljødirektoratet har lagt fram et forslag om en forskrift om kunstgressbaner. Nå har vi gått inn i dette og bedt direktoratet om et tilleggsoppdrag for å vurdere konsekvensene av alternative innretninger av det foreslåtte regelverket. Den tilleggsutredningen har jeg fått tilbake fra Miljødirektoratet, og dette ligger nå til behandling i departementet. Da vedtaket ble gjort i Stortinget, forslag om at dette kunne gjøres innen

1. januar 2019, var det også noe vi responderte på. Jeg mente at det kunne være mulig, men det har vist seg å ta lengre tid. Så der er denne saken nå – vi må se på tilleggsutredningen fra Miljødirektoratet, få forskriftene ut på høring, for så å kunne vedta dem.

Det var også spørsmål om vedtak 497, plan for å begrense mengden farlig avfall. Her er det ikke noen uenighet. Dette er et vedtak som er ordrett likt et punkt som sto i Jeløya-plattformen, som også er gjentatt i Granavolden-plattformen. Det er riktig, som det ble referert til, at vi har satt ut et oppdrag til Miljødirektoratet, som skal utarbeide en plan for å begrense mengden farlig avfall. Miljødirektoratet er forsinket i sitt arbeid. Men jeg har i tillegg nedsatt et ekspertutvalg, som skal se på håndteringen av farlig avfall og se på hele verdikjeden rundt farlig avfall, og som har en frist til å levere tilbake råd innen 1. november i år. Så også her følges dette oppdraget. Selv om Miljødirektoratet er forsinket – jeg har respekt for at ting kan ta lengre tid – er kvaliteten på det vi får, viktigere enn akkurat når det kommer.

Så var det også snakk om arbeidet for å utfase unødvendig bruk av engangsartikler av plast – vedtak 498 fra 2017–2018. I utgangspunktet mente vi at dette var fulgt opp, men kontroll- og konstitusjonskomiteen er uenig. Her har Miljødirektoratet fått et oppdrag om å utarbeide forslag til forbud mot en del typer engangsartikler av plast, som engangsbestikk, engangstallerkner, sugerør og rørepinner. Vi satser på at dette forbudet skal kunne tre i kraft før neste sommer. Det er i tråd med det å følge opp EUs direktiv på det samme området, men da ligger vi i forkant av implementeringen.

For å se på ytterligere artikler, ut over de jeg nå nevnte, og noen til, er det nedsatt en egen arbeidsgruppe med aktører fra næringslivet, arbeidstakerorganisasjoner og miljøorganisasjoner, som skal rapportere tilbake til departementet på tiltak for andre plastartikler ut over de bestillingene som har gått til Miljødirektoratet. Det skal vi første gang gjøre nå i høst og en annen gang i januar/februar, slik at vi kan ha press på flere av disse prosjektene. Vi jobber også konkret med næringslivet for at de skal gjennomgå sine verdikjeder for å begrense bruken av plast.

Det er også et vedtak 529 fra 28. mars 2017 om gratis levering av marint avfall. Tidligere har vi igangsatt og utvidet ordningen med Fishing for Litter. Fiskeoppdrettere som får plastavfall i forbindelse med sitt arbeid, kan levere dette gratis i havn. Miljødirektoratet har nå vurdert ulike ordninger for levering av oppfisket marint avfall i havn uten merkostnad.

Direktoratet har også fått – og det er mer omfattende – i oppdrag å komme med et forslag til produsentansvar for fiske- og fiskeoppdrettsnæringen, noe som også må ses i sammenheng med EUs direktiv om engangs-

plast, som også omhandler fiskeriutstyr. Departementet må se disse ulike prosessene og virkemidlene i sammenheng før vi beslutter hva vi skal gjøre. Stortinget vil selvfølgelig også her bli informert på egnet måte.

Til slutt: Komitelederen nevnte mer generelt en misnøye med gjennomføringen fra Klima- og miljødepartementet. Jeg kan forsikre om at vi gjennomgår alle disse 86 vedtakene for å drive dem framover, og mange av dem har jeg ansvar for selv. Det ble spesielt nevnt rovvilt. Jeg kan forsikre om at vi følger opp rovviltforliket. Vi følger opp det flertallsvedtaket som er gjort om ulv. Men vi gjør det også innenfor rammene som Stortinget har vedtatt i forbindelse med naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen.

Tana-vassdraget ble også nevnt. Det var nok stor strid i Stortinget om å inngå en avtale med Finland om fiske i Tana-vassdraget, men vedtakene er oppfylt, og det er ikke vedtakene den høringen som nå er i kontroll- og konstitusjonskomiteen, omfatter.

Dette var mine kommentarer.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Lars Haltbrekken (SV) [14:50:18]: Jeg takker statsråden for svar på de to anmodningsvedtakene, som jeg etterlyste i mitt innlegg. I svaret om opprydningsforskriften for gummigranulat, hvis vi kan kalle den det, sier statsråden at han har bedt Miljødirektoratet om et tilleggsoppdrag med alternative innretninger for å løse dette. Kan jeg da spørre statsråden om hvilke alternative innretningsordninger han ser for seg?

Statsråd Ola Elvestuen [14:50:56]: Det går først og fremst på å få en oppdatert kostnadsvurdering av tiltakene som er nødvendige. Så vil det også være en vurdering av hvilke overgangsordninger som vi skal se på, for det er klart at dette medfører også store kostnader for de som er baneiere. Mange av dem er frivillige idrettslag, kommuner eller andre.

Lars Haltbrekken (SV) [14:51:22]: Da vil jeg følge opp med å spørre når statsråden ser for seg at forskriften blir sendt ut på høring, og når den kan tre i kraft?

Statsråd Ola Elvestuen [14:51:34]: Med respekt for at jeg sa et tidspunkt en gang tidligere og ikke klarer å følge opp det, tror jeg at jeg skal svare at dette jobber jeg intenst med. Vi er nå i slutfasen for å få den ut på høring, slik at vi kan få denne på plass uten at det blir noen unødvendige, nye forsinkelser.

Lars Haltbrekken (SV) [14:52:02]: Da vil jeg gå over til å spørre om det andre temaet som jeg tok opp i mitt innlegg, nemlig dette med farlig avfall. Vi fikk vite at Miljødirektoratet var forsinket med sin rapport, men at

ekspertutvalget skal levere sin rapport innen 1. november. Det er helt riktig som statsråden sa, at dette er et forslag som hele Stortinget, og også regjeringen i sine to regjeringsplattformer, har stilt seg bak. Desto større grunn kanskje til bekymring for at det har tatt såpass lang tid. Men spørsmålet mitt er om disse rådene fra Miljødirektoratet og ekspertutvalget nå vil komme i god nok tid før regjeringen må ta en beslutning om ny lokalisering av lager for farlig avfall i Norge.

Statsråd Ola Elvestuen [14:53:02]: Jeg mener at dette tar noe tid. Det er jo et stort vedtak, å legge fram en plan for å avgrense mengden farlig avfall. Da må man se på hele potensialet som ligger innenfor teknologiutvikling, og hvor store mengder vi må forvente å deponere i framtiden. Jeg mener at de frister vi nå har for å få et grunnlag for å kunne ta en beslutning fra regjeringens side, er gode. Akkurat nå er det ikke noen beslutning som ligger til regjeringen. Det er en reguleringsplan som Porsgrunn har sagt nei til, og sånn sett ikke noen klagesak eller noe som ligger i regjeringen. Skulle man eventuelt gå videre, ville det være en egen enkeltbeslutning. Men jeg mener vi trenger denne utredningen fra Miljødirektoratet, og vi trenger også ekspertutvalget som ser på hele verdikjeden før og om vi skal ta ytterligere beslutning.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Statsråd Jøran Kallmyr [14:54:25]: Jeg kan forsikre Stortinget om at denne statsråden ikke har ment at tidligere anmodningsvedtak skal være nullet ut. Vi tar anmodningsvedtakene på alvor.

Anmodnings- og utredningsvedtak er en mulighet Stortinget har til å pålegge regjeringen å følge opp enkeltsaker og utredninger. På justis- og beredskapsområdet er det mange anmodningsvedtak. Antallet anmodningsvedtak har også økt vesentlig de siste årene, og mange er ressurskrevende å følge opp.

Trygghet og rettssikkerhet for borgerne og landet er grunnleggende hensyn som vi og mitt departement skal ivareta. Det er også en grunnleggende forutsetning for en demokratisk rettsstat. Jeg har derfor stor forståelse for at Stortinget interesserer seg for justis- og beredskapsfeltet. Jeg har også stor respekt for at Stortinget pålegger regjeringen å følge opp saker og utredninger på områder Stortinget finner viktig.

Det er flere anmodningsvedtak som ikke er tilstrekkelig kvittert ut, eller som fortsatt er under oppfølging i mitt departement. Jeg ser at det kritiseres at det brukes for lang tid på å følge opp enkelte anmodningsvedtak. Det er en kritikk vi tar til oss. Det er selvfølgelig også viktig at ulike anmodningsvedtak følges opp så raskt som mulig, og at Stortinget får en god tilbakemelding på oppføl-

gingen så raskt som mulig. Men man må også ha forståelse for at en del anmodningsvedtak kan det være ganske vanskelig og komplisert å følge opp. Det er viktig å ivareta krav til bl.a. utredning og prosess, og nettopp fordi mange av anmodningsvedtakene angår rettssikkerhet, trygghet og beredskap er det vesentlig at sakene utredes tilstrekkelig. For å ivareta kvalitative krav om innhold og prosess vil derfor enkelte saker kreve at departementet må prioritere å arbeide med sakene over tid.

Representanten Dag Terje Andersen utfordret meg spesielt på et Dagsrevyen-oppdrag angående lyd- og bildeopptak i rettssalene, hvor det foreligger et anmodningsvedtak om at det skal bli gjennomført. Uheldigvis sender ikke Dagsrevyen alt man sier; man tar et lite klipp. Men det er ikke noen tvil om at dette er noe som regjeringen jobber med. Det er satt i gang et forsøksprosjekt i Troms, der man har lyd- og bildeopptak av rettsforhandlingene. Nå kommer de første sakene som har vært for tingretten med lyd- og bildeopptak, over til lagmannsretten. Det er da man får testet hvor godt og effektivt dette er, og hvor omfattende utstyr som trengs. Det er 400 rettssaler i Norge. Før man skal bestemme seg for en ganske stor investering – rundt 230–250 mill. kr – bør man vite hvordan innretningen på den store investeringen skal være.

For det andre kommer domstolutvalget i løpet av oktober med et forslag til strukturendringer i de norske domstolene. Regjeringen har ikke tatt stilling til det forslaget, for det har ikke kommet ennå, men det er klart at det vil ha stor betydning for både hvor mange domstoler som skal bygges på nytt, og hvor mange rettssaler man egentlig skal ha i dette landet. Det kan ha stor betydning for hvordan man greier å få gjennomført akkurat dette anmodningsvedtaket.

Det er viktig for meg å understreke at Stortingets vedtak skal følges opp, og at det skal rapporteres tilbake til Stortinget så snart som mulig. I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2020 vil jeg komme nærmere tilbake til oppfølgingen av nye anmodningsvedtak og de enkelte anmodningsvedtakene som ikke er blitt utkvittert.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Lene Vågslid (A) [14:58:38]: Det er naturlig at enkelte vedtak kan ta meir tid å følge opp enn andre, og det har òg justiskomiteen stor forståing for.

Men la oss ta vedtaka knytte til politireforma, som naturlig nok må gjennomførast medan ho blir implementert. I vedtak 1126 frå juni 2017 ber Stortinget regjeringa sikre – ikkje vurdere, ikkje lure på, ikkje tenkje – at det «utarbeides et dokument slik det er beskrevet i Innst. 306 S (2014–2015)», som òg er kjend som eit løfte til innbyggjarane frå forliket, «som et grunnlag for videre evaluering av sluttresultatet». Det er så langt eg kjenner til, ikkje gjennomført. Det skulle ha vore gjennomført

før politireforma, men er enno ikkje gjennomført. Eg legg til grunn at justisministeren kjenner til innhaldet i eit løfte til innbyggjarane som er ein heilt sentral del av forliket oss imellom. Eg vil utfordre statsråden på korleis han då likevel meiner at dette vedtaket – 1126 – er følgt opp.

Statsråd Jøran Kallmyr [14:59:44]: Jeg tror mye av grunnen til at vi står her nå, er at man er uenig om hvordan man skal gjennomføre politireformen. Det har vært grunnleggende for regjeringen at man har gjort ganske store løft innenfor politiet. Man har gjennomført store strukturendringer innenfor politiet, og man har tilført politiet langt større ressurser enn de noen gang har hatt. Likevel kan det være ting som gjenstår – det skal jeg være åpen om – og det er nettopp derfor jeg har varslet Stortinget om at det vil komme en oppfølging av nærpolitireformen i form av en egen stortingsmelding, som vi håper å få ut i løpet av denne vårsesjonen. Der kommer vi til å gå igjennom de punktene som representanten Lene Vågslid tydeligvis mener ikke er utkvittert på en god nok måte.

Lene Vågslid (A) [15:00:50]: Problemet er at når ein inngår eit forlik, blir ein einig, og det at me no er ueinige, beviser påstanden min om at regjeringa har forlate det forliket me inngjekk, og brote med den einigheita me inngjekk då.

Eg registrerer at eg ikkje fekk svar på spørsmålet mitt om vedtaket, men eg går vidare til favorittspørsmålet mitt, som eg har spurt alle justisministrane me har hatt, om, og som eg spurde noverande justisminister om førre veke. Eg prøver meg ein gong til: Stortinget har vedteke at regjeringa skal sørge for ei reell styrking av dei lensmannskontora som står igjen etter gjennomføringa av politireforma. Dette har dei ulike justisministrane meint er gjennomført, men det er det bevisleg ikkje, ifølgje fleire rapportar og klare tilbakemeldingar frå tilitsvalde i etaten. Eg vil utfordre justisministeren: På kva måte er vedtaket konkret følgt opp, og har justisministeren dokument som kan bevise at me tek feil?

Statsråd Jøran Kallmyr [15:01:51]: Nå snakker vi om styrking av lensmannskontorene. Vi har i brev form til Politidirektoratet i april i fjor bedt om at dette vedtaket skal gjennomføres.

Det er flere måter å styrke lensmannskontorene på. Det er ikke bare antall ansatte som er det interessante. Det er like interessant å se på hvilket innhold man får når man kommer til et lensmannskontor. Kan man bli tatt på alvor innenfor alle typer problemstillinger man ønsker å reise, på de ulike lensmannskontorene? Jeg er ikke enig i at det at man har så og så mange stillingshjemler igjen eller ikke på et lensmannskontor, er avgjø-

rende for om lensmannskontoret er styrket. Det viktigste er innholdet i lensmannskontoret når man kommer dit. Dette er et av punktene jeg kommer til å følge opp i den varslede stortingsmeldingen, for jeg er enig i intensjonen og ordlyden i anmodningsvedtaket. Jeg er for å styrke lensmannskontorene.

Lene Vågslid (A) [15:02:58]: Eg kan jo spørje på ein mykje enklare måte, slik at me er einige om kva me snakkar om. Meiner statsråden at eit lensmannskontor i – la oss seie – Drangedal, som overlevde nedleggingstrusselen og ikkje blei lagt ned, men som no er ribba for folk, er styrkt eller svekt?

Statsråd Jøran Kallmyr [15:03:19]: Det er vanskelig for meg å vurdere et konkret lensmannskontor. Da må jeg i så fall sjekke hva som er politimesterens vurdering av hvorfor man har ønsket å bruke ressursene på den måten. Nå legger jo politimestrene opp til en annen måte å allokere ressursene sine på. Mye er blitt mye mer styrt ut fra et etterretningsbilde, slik at man bruker ressursene der det er størst behov for dem. Man kan være uenig i det, men det er også viktig at politiet er til stede der kriminaliteten faktisk skjer.

Lene Vågslid (A) [15:03:59]: Eg trur svaret på spørsmålet mitt egentleg er ganske innlysende. Dei lensmannskontora og tenestestadene som no har færre folk enn dei hadde tidlegare, er svekte, i strid med det Stortinget har vedteke.

Det er eit anna spørsmål eg vil stille til slutt: Me vedtok òg at me i samband med NOU 2016: 9, om valdsofferstatning, skulle sikre at saker om gjenopptaking blei følgde opp. Det var ein vanskeleg debatt og handla om den ganske mykje omtalte Kristin-saka mange år tilbake. Representantane Kjell Ingolf Ropstad, Solveig Horne og Peter Frølich frå Kristeleg Folkeparti, Framstegspartiet og Høgre sa her i stortingssalen at det var av avgjerande betydning at det blei følgt opp raskt. Svaret frå justisministeren til meg på eit skriftleg spørsmål førre veke var at det skulle kome i 2020. Meiner justisministeren at to år er å rekne som raskt, og tek justisministeren dei kraftige signala frå sine eigne partifellar på alvor?

Statsråd Jøran Kallmyr [15:05:01]: Jeg kan godt se at to år kan virke som veldig lang tid. Samtidig er dette en ganske omfattende NOU, og det er flere ting som skal vurderes. Dette er en typisk NOU, som går inn i det som kanskje er det vanskeligste innenfor hele justisfeltet, nemlig spørsmålet om rettssikkerhet og hvordan man skal greie å ivareta den. Det er ganske vanskelige juridiske vurderinger som skal gjennomføres, så jeg har nok ingen annen lovnad enn at vi skal holde lovnaden om at dette skal komme neste år.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Dag Terje Andersen (A) [15:05:54]: Mot slutten av debatten vil jeg for det første takke for det jeg synes har vært en god debatt, med både de overordnede prinsippene knyttet til at regjeringa skal følge opp Stortingets vedtak, og enkelte eksempler på de mange forslagene som ligger her.

Så er det sånn at vi i løpet av denne debatten ikke har ytt saken, og da tenker jeg både på saken fra regjeringa og Stortingets behandling av den, rettferdighet, for vi har nesten ikke snakket om de over 400 anmodningsvedtakene som regjeringa selv sier at den ikke har fulgt opp. Det er naturlig at det blir diskusjon om dem det er diskusjon om, men sånn sett har en veldig stor del av saken fått lite rom i denne debatten, og for så vidt også i innstillinga.

Så vil jeg si at det er én ting som bekymrer meg i denne debatten, og det er uavhengig av hvem som til enhver tid sitter i regjering, og det er temaet detaljstyring. Vi har brukt store deler av dagen i dag til å snakke om grunnlovsforslag, og det er et viktig element i maktfordelingen hvilken rolle Stortinget har, og hvilken rolle regjeringa har.

Jeg vil bare understreke at jeg tar på største alvor den arbeidsdelingen som er mellom regjering og storting, ikke minst forholdet til opposisjonen, men nå får jo ikke opposisjonen flertall uten at det er noen andre med, for å si det sånn. Statsråd Kallmyr var inne på objektsikring, og det er nok et typisk eksempel på en sak som løftes fram på grunn av dårlig oppfølging. Det har vi hatt egne saker om her i Stortinget, som har berørt Justis- og Forsvarsdepartementet, og det er naturlig når en ser at saker ikke blir fulgt godt opp fra regjeringa, at det da blir mer detaljerte oppfølgingsspørsmål. Det tror jeg er et ansvar vi må ta sammen, og det er et ansvar jeg mener vi har sammen, både Stortinget, ikke minst opposisjonen, og den til enhver tid sittende regjering. For det er ikke bra for demokratiet hvis en til slutt ikke vet hvem som har bestemt hva, og hva som har styrt. Nettopp derfor er det så viktig at når Stortinget fatter vedtak, blir de fulgt opp. Og jeg vil understreke det jeg sa innledningsvis om det, at det bare er to måter å følge opp på: Det er å gjøre det eller å få vedtaket opphevet. Begge deler er demokratisk, men det er altså ikke noen vei utenom det.

Så kan jeg berolige statsråd Kallmyr med at også jeg har blitt intervjuet av Dagsrevyen, og jeg synes vel ikke bestandig at det er den mest intelligente delen av uttalelsen som kommer på lufta, selv om det noen ganger kanskje kan være en fordel for meg at jeg blir klippet litt. Men det er nå en realitet at det som ble sagt, ble sagt, og det var altså bakgrunnen for min kommentar: Det er ikke slik at et stortingsvedtak skal vurderes mot andre

gode formål, det er slik at et stortingsvedtak skal gjennomføres eller man sørger for å få et nytt vedtak.

Det er flere som har vært inne på at det er diskusjoner om formen på behandlingen av denne rapporten, eller denne måten å gjøre det på framover. Det jeg kan si for vår del er at vi uansett vil holde fast ved det prinsippet at Stortinget skal ha en samlet og ordentlig oversikt over hvordan regjeringen følger opp anmodningsvedtakene. Og så er det vel grunn til å tro at når tidligere stortingsrepresentant Elvestuen nå har blitt statsråd, blir det færre anmodningsvedtak enn da han var stortingsrepresentant.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [15:09:43]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2018 (Innst. 276 S (2018–2019))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Vi er da klare til å gå til votering.

Votering i sak nr. 1

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt tre forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Dag Terje Andersen på vegne av Arbeiderpartiet
- forslag nr. 2, fra Nils T. Bjørke på vegne av Senterpartiet
- forslag nr. 3, fra Torgeir Knag Fylkesnes på vegne av Sosialistisk Venstreparti

Det voteres over forslag nr. 3, fra Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:26 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode) – alternativ 3 – bifalles.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

Voteringstavlene viste at det var avgitt 148 stemmer mot og 17 stemmer for forslaget.

(Voteringsutskrift kl. 15.20.50)

Terje Breivik (V) (frå salen): President! Eg stemde feil.

Presidenten: – Da det ser ut til at det har blitt feil for flere her, tar vi voteringen en gang til, så vi får med alle.

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 153 mot 15 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.21.41)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Det voteres over forslag nr. 2, fra Senterpartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:41 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser) – alternativ 3 – bifalles.»

Rødt har varslet subsidiær støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Senterpartiet ble med 148 mot 20 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.22.08)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Det voteres over forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:23 (2015–2016) – Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til) – alternativ 1 – bifalles.»

Miljøpartiet De Grønne har varslet subsidiær støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet ble med 115 mot 53 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.22.33)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

I

Dokument 12:23 (2015–2016) – Grunnlovsframlegg fra Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til) – bifalles ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 115 mot 53 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.23.21)

Videre var innstilt:

II

Dokument 12:26 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode) – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 154 mot 14 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.24.24)

Videre var innstilt:

III

Dokument 12:41 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser) – bifalles ikke.

Presidenten: Senterpartiet og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 148 mot 20 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.24.58)

Votering i sak nr. 2

Presidenten: Under debatten har Karin Andersen satt frem ett forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:3 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovsfesting av retten til å søke asyl) – bifalles.»

Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 148 mot 20 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.25.34)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:3 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovsfesting av retten til å søke asyl) – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 148 mot 20 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.26.13)

Votering i sak nr. 3

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:4 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til død) – bifalles ikke.

Presidenten: Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 160 mot 8 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.26.56)

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten har Dag Terje Andersen satt frem ett forslag på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:29 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E.B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv.) – bifalles.»

Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 100 mot 68 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.28.02)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:29 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E.B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv.) – bifalles ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 100 mot 68 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.28.45)

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten har Dag Terje Andersen satt frem ett forslag på vegne av Arbeiderpartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:8 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E.B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovfestede rettigheter) – bifalles.»

Miljøpartiet De Grønne har varslet støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet ble med 116 mot 52 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.29.16)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:8 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E.B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovfestede rettigheter) – bifalles ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 117 mot 50 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.29.52)

Votering i sak nr. 6

Presidenten: Under debatten har Ulf Leirstein satt frem ett forslag på vegne av Høyre og Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:17 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære) – alternativ 2 – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Høyre, Fremskrittspartiet og uavhengig representant Ulf Leirstein ble med 113 mot 54 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.30.26)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:17 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære) – bifalles ikke.

Presidenten: Høyre og Fremskrittspartiet har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 93 mot 74 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.31.03)

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:36 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene) – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt mot 1 stemme.
(Voteringsutskrift kl. 15.31.45)

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Meld. St. 12 (2018–2019) – Anmodnings- og utredningsvedtak i stortings sesjonen 2017–2018 – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 9

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2018 vedkommende:

- Statsministerens kontor
- Arbeids- og sosialdepartementet
- Barne- og likestillingsdepartementet
- Finansdepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Helse- og omsorgsdepartementet
- Justis- og beredskapsdepartementet
- Klima- og miljødepartementet
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet
- Kulturdepartementet
- Kunnskapsdepartementet
- Landbruks- og matdepartementet
- Nærings- og fiskeridepartementet
- Olje- og energidepartementet
- Samferdselsdepartementet
- Utenriksdepartementet
- vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Sak nr. 10 [15:32:26]

Referat

1. (368) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kari Elisabeth Kaski, Torgeir Knag Fylkesnes, Lars Haltbrekken, Freddy André Øvstegård og Arne Nævra om rettferdig skattlegging av internasjonale selskap (Dokument 8:160 S (2018–2019))
Enst.: Sendes finanskomiteen.
2. (369) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjersti Toppe, Siv Mossleth og Willfred Nordlund om å utrede to sykehus med fullverdige akuttfunksjoner på Helgeland (Dokument 8:159 S (2018–2019))
Enst.: Sendes helse- og omsorgskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Så synes ikke, og da er møtet hevet.

Møtet hevet kl. 15.33.

